

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul VI

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un
exemplar:
Lei 30

N-rii 9-10

CLUJ, 15 Mai și 1 Iunie 1929

CUPRINSUL:

COMEMORAREA UNIRII: — — — — —	Ion Clopoțel
20 Mai 1929. la Alba-Iulia — — — — —	T. Bunea
INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Principiile de bază ale Psihologiei aplicate — — — — —	Liviu Rusu
PROBLEME SOCIALE: Opera națională belgiană pentru întrebuițarea timpului liber al muncitorului — — — — —	G. Vlădescu-Răcoasa
Memoriu în chestia Munților Apuseni (sfârșit) — — — — —	Valeriu Moldovan
Pozitivismul penal la noi — — — — —	Octavian F. Popa
PROBLEME ECONOMICE: Sate noi în Transilvania — — — — —	Ion Luca Ciomac
BIOPOLITICA: Ambulatorul policlinic ca organ special în combaterea plăgilor sociale — — — — —	Dr. Dominic Stanca
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Limes Dacicus — — — — —	C. Daicu
ACTUALITĂȚI: Faimoasa încercare rusească de a reforma calendarul Caractere . . . — — — — —	Gavril Todica
PAGINI LITERARE: Aspecte din literatura maghiară din Ardeal (1918—1928) Urmare — — — — —	Horia Trandafir
Testamentul lui Ion Gorun (Scrisoare) — — — — —	Ion Chinezu
Jertfa — — — — —	Constanța Hodoș
Cântec de iarnă (Poezie) — — — — —	Ion Munteanu
La drum (Poezie) — — — — —	Emil Isac
BULETIN BIBLIOGRAFIC VI. — — — — —	I. Constantinescu-Delabaia
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Opera: Un eveniment artistic „Năpasta“, dramă muzicală de Sabin V. Drăgoi. — Cărți, Reviste, Ziare: „Țara Bârsei“ (Anul I. Nr. 1.) — — — — —	Ion Mușlea
FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI: Conferința Micei Antante. — Secțiunile literare și științifice ale Astreii. — Studențimea clujană la serbările Unirii. — Expoziția internațională din Barcelona. — Un fenomen american — — — — —	Cronicar
	Red.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8.
GALEA VICTORIEI No. 51
Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite
În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

OPERA

Un eveniment artistic: *Năpasta* dramă muzicală în două acte și un prolog, de Sabin V. Drăgoi.

În săptămâna când se împlinesc zece ani dela intrarea sub stăpânirea românească a Teatrului și a Operei din Cluj, pe scena Operei, care în era românească a îmbrăcat o strălucire necunoscută înainte, s'a reprezentat o dramă muzicală care este un adevărat triumf al spiritului românesc. Ea, este, în toată structura ei, o expresie, de înaltă valoare artistică, a ființei noastre naționale. Primul deceniu de artă muzicală românească în Ardeal desrobot a fost deci sărbătorit în modul cel mai potrivit care se putea: printr-o creațiune românească, ivită din imaginația unui român, brodată pe motivele cele mai caracteristice ale muzicii noastre populare. Privită din acest punct de vedere reprezentarea operii lui Drăgoi constituie pentru capitala Ardealului un adevărat eveniment artistic. Insufletirea fără de margini a publicului, în seara premierei, precum de altfel, întreaga interpretare, au dat evenimentului proporțiile cuvenite. A fost o seară de rară sărbătoare nu numai pentru fericitul autor, ei și pentru public și — cred că nu mă înșel — și pentru artiști.

Despre valoarea artistică a operii tânărului compozitor bănățean, s'au pronunțat înainte condeie de incontestabilă autoritate. În revista „Gândirea” (Noembrie, 1928), distinsul muzicograf G. Breazul, a scris chiar un studiu critic de o amploare neobișnuită la noi, în astfel de materie. Pentru cei ce vor să-și documenteze temeinic entuziasmul și încântarea care i-a copleșit spontan ascultând „Năpasta”, recomandăm acest temeinic studiu.

Din parte-ne subliniem evenimentul pentru importanța lui *culturală*.

Opera lui Sabin Drăgoi este mai întâi un viguroasă afirmare a geniului artistic al Românilor de dincoace de munți. O spunem aceasta pentru cei cari ne acuză mereu că Ardealul nou n'a contribuit aproape cu nimic la fizionomia culturii românești actuale. Dacă n'am fi dat decât pe Sabin Drăgoi, autorul celei dintâi opere muzicale românești de valoare artistică și pe Lucian Blaga autorul „Meșterului Manole”, cea mai de preț dintre creațiunile dramatice românești de după război — și tot am dat deajuns. Sabin Drăgoi și Lucian Blaga sunt două mândrii ale noastre. Le spunem tuturor fără jenă, pentru că sunt două *mândrii românești*. Cei doi artiști au mărit, prin creațiunile lor, patrimoniul artistic al nației întregi.

În al doilea rând opera lui Sabin Drăgoi, are importanță culturală, pentru spiritul în care a fost alcătuită. Toată construcția ei muzicală este sprijinită pe motivele culese din cântecul popular românesc, cântec conerescut cu firea noastră intimă. Procedând astfel, Sabin Drăgoi n'a făcut altceva decât a conti-

nuat o tradiție ai cărei reprezentanți străluciți sunt un George Dima, un Iacob Mureșan, un Tiberiu Brediceanu. Valorificând motivele populare într-o operă de artă superioară el a dovedit, încă odată, cât de sănătos, de românesc și de artistic, a fost drumul apucat de înaintașii lui și cât de neprețuite sunt comorile de artă cari zac neexploatare în sufletul poporului nostru. Sabin Drăgoi a dat o nouă confirmare unei direcții care se afirmă tot mai strălucit în noua cultură românească, pe care a confirmat-o în mod strălucit și celalalt artist, al cărui nume l-am alăturat mai sus de-al compozitorului bănățean: *direcția întoarcerii spre izvoarele populare*. Înaintașii au scos din aceste izvoare o limbă și o poezie românească. Contemporanii scot o muzică, o dramă, o filosofie. Și urmașilor le va rămâne încă mult de scos. Nesfârșite sunt zăcămintele așezate de veacuri în sufletul românesc cari așteptă o valorificare culturală, o intrare deci, în patrimoniul spiritual al umanității.

Reprezentarea la Cluj a „Năpastiei” a fost demnă de înalta ei valoare artistică. Cei trei interpreți ai rolurilor principale Dna Aca de Barbu în *Anca*, dl Rabega (dela Opera din București) în *Dragomir*, dl Ujeicu, în rolul greu al lui *Ion*, au făcut nobile eforturi pentru a ne face să simțim toate patimele, toată atmosfera de răzbumare, muștrare de conștiință, de groază și nebulie a dramei. Orchestra și corul au fost deasemenea la înălțimea spectacolului. Iar dl Pavel și-a dat și dsa prețioasă contribuție pe care am apreciat-o de atâtea ori, la montarea și interpretarea artistică.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Țara Bârsei (Anul I. No. 1). — Principiul regionalismului cultural își face tot mai mult loc în ideologia românească contemporană. Doar faptele mai trebuiau să-l confirme, pentru a deveni, într'adevăr, a forță constructivă în cultura românească. O confirmare masivă ne aduce, dela întâiul ei număr, revista „Țara Bârsei”, scoasă la Brașov de câțiva intelectuali înrolați în cadrele Aștrei. Materialul bogat și perfect încadrat în spiritul revistei, dovedește în deajuns că această faptă culturală a fost bine meditată și temeinic pregătită și că ea nu se va opri aici. O dorim și din parte-ne, din toată inima.

Brașovul, Sibiul, Blajul, Aradul au fost cele patru centre culturale ale Românilor ardeleni. Unirea le-a văduvit de puterile creatoare, le-a luat strălucirea și a dăruit-o, în întregime, Clujului. În toate acele nuclee ale spiritului românesc din Ardeal, o activitate de un veac și mai bine a creat o tradiție, care nu putea să dispară însă odată cu concentrarea forțelor lor în capitala Ardealului. Am avut todeauna convingerea că prestigiul lor se va restabili, cu timpul. De sine înțeles că el

nu va depăși, prestigiul Clujului universitar, dar va avea totuși o importanță demnă de remarcare în cadrul general al culturii românești. Va fi mai ales un puternic stimulent spre cercetări spirituale, pentru regiunea respectivă. Și câștigul acesta este imens, dacă îl comparăm cu lipsa totală de interes pentru idei, în care tânjește astăzi orașele noastre de provincie.

Programul publicat în fruntea revistei dela Brașov, poate fi afișat în fruntea oricărei reviste regionale. „Țara Bârsei” vrea, mai întâi să contribuie la cunoașterea trecutului regiunii, în al doilea rând, să oglindească, în mod critic, actualitatea culturală și economică, să strângă apoi, în jurul ei, talentele literare și artistice ale locului și să le stimuleze pe cele începătoare, să-și încadreze, în fine, puterile în ritmul general al culturii românești.

Programul e urmat de o „Închinare făuritorilor Unirii”, semnată de dl Axente Banciu, un adevărat imn pentru proslăvirea faptelor și a jertfei acelor cari au contribuit la păstrarea și creșterea conștiinței de unitate a nației.

Urmează o parte din conferința dlui Sextil Pușcariu „Ce e românesc în literatura noastră?” auzită de Clujeni, în cadrele „Extensiunii”. — Asupra ei vom reveni, când vom avea-o în întregime. Dl Aurel A. Mureșanu publică câteva date asupra episcopului Nestor Ioanovici (1765—1830) fost arhimandrit al mănăstirii Berezinului și pentru scurt timp episcop al Aradului. Dl G. Lacea dă o „Contribuție la istoria „Junilor” brașoveni”. Dl Ion Mușlea un studiu despre „Pictura pe sticlă la Români din Scheii Brașovului”. Autorul culege din gura ultimilor pictori rămași în viață amintiri despre practica acestui meșteșug la Trocarii Brașovului, precum și despre tehnica lor dificilă. Între modelele reproduse de autor „Maica Domnului jălnică” are, într'adevăr, multă expresivitate și siguranță în linie. — Dl V. L. Bologa restabilește prin câteva date prestigiul lui George Dima, pe care dl G. Poslușnicu, în a sa „Istorie Muzicală la Români” încearcă să-l scadă. (În „Muzicecu, Dima și Muzica populară”). — Dl N. Orghidan serie „Observațiuni morfologice în regiunea Brașovului, Platforma Poiana Mărului”, studiu geografic. — Dl Bogdan-Duică amintește de tipograful dela Brașov Popa Petre care la anul 1739 a tipărit, cu litere latine, turnate de el, un calendar românesc, necunoscut încă de bibliografii români. Calendarul este al doilea la Români. Întâiul a fost tipărit, tot la Brașov, în 1733, de dascălul Petru Șoanul. — Dl Caius Barboși publică o cronică externă („Culisele Genevei”); iar dl Axente Banciu încheie cu trei scrisori trimise de către Vicențiu Babeșin, fostul președinte al partidului național român, redacției *Gazetei Transilvaniei*.

Cronicar.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Director: Ion Clopoșel

Redacția și Administrația:
CLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon: 308
Plaza Unirei No. 8.
CLUJ, 15 Mai și 1 Iunie 1929

Anul VI N-rîi 9-10.
Un exemplar: Lei 30

COMEMORAREA UNIRII

Serbările naționale de comemorare a Unirii proclamate la 1 Decembrie 1918 s'au desfășurat, cu un neîntrecut fast și în asistența unei mulțimi de popor cum nu s'a mai văzut vreodată strânsă la un loc sub cerul pământului românesc, în ziua de 20 Mai în Alba-Iulia. Din toate unghiurile țării au participat delegațiuni numeroase de cărțurari și țărani pentru a preaslăvi amintirea măreței adunări eliberătoare de acum zece ani. Toată suflarea românească a simțit porunca morală de a grăbi în cetatea simbol al libertății și a aduce primos de recunoștință veșnică marelui act de independență săvârșit înainte cu un deceniu.

Niciun alt oraș al României nu întruhidează setea de libertate ca Alba-Iulia. Pentru că n'am avut Bastilie mai permanente și mai multiseculare care să fi fărâșit cătuși de apăsare și schingiuire în aceeași măsură ca cetatea reședință a atâtor principii streini din inima Ardealului. Aici au culminat prigoanele furioase, întemnițările, sufocările răsvrătirilor populare, aici au suț calvarul Horia, Cloșca și Crișan, aici a înebunit Avram Iancu. O Golgotă a românismului. Un Ierusalim al torturilor supreme. Un loc sacru și pururi viu în conștiința oprimaților. Bastilia dărâmată o clipă de Mihai Viteazul și-a refăcut fortificațiile și a reînceput persecuțiile, cu toate că se găsea ca un punct inzular într'o mare etnică românească.

Conștiința luptătoare pentru prăbușirea cetății împilătoare însă a stat neadormită și a căutat clipa priincioasă a pornirii asaltului. Conjunctura favorabilă ivită — debandanda fronturilor centrale — românii ardeleni și bănățeni s'au ridicat ca un singur om la glasul conducerii partidului național român și prin cele peste o sută de mii de voci au decretat unirea de totdeauna cu țările românești libere mai de mult ori pe cale de neatarnare.

Adunarea Națională dela 1 Decembrie 1918 a fost una dintre cele mai mărețe adunări mondiale atât prin numărul impozant al participanților, cât și prin cele nouă hotărâri cari sunt un adevărat credeu al democrației pe ste tot. Acea strălucită adunare politică însemna căderea Bastiliei și intronarea pe ruinele ei a unei ordine mai drepte în care românismul să poată dispune de soarta sa după libera sa voință.

Alba-Iulia nemuritoare prin steagul nou înfipt pe zidurile vechi, Alba-Iulia îndrăznească în croirea altui viitor, Alba-Iulia izbăvitoare se cerea sărbătorită la zece ani, pentru că spiritul său să fie înprospătat în inimi și să se evite abaterile dela programul așezării de stat nou, care a întrunit unanimitatea voturilor poporului român și căruia i s'a făcut juruință.

Cu cât analizăm mai strâns marea faptă dela 1 De-

cembrie 1918, cu atât ne dăm seama mai bine, că Alba-Iulia apare ca un permanent control al conștiinții noastre ca neam și ca un avertisment de a observa directivele ei spirituale fixate în cele nouă porunci cu putere evangelică.

Cu desfășurată mângăiere și satisfacție constatăm, că festivitățile comemorative dela 20 Mai au luat amploarea celui mai splendid act de recunoștință ce se putea îndeplini față de Unire.

De patru ori atâta popor a înalbit orașul, cetatea și câmpia. Țărănimea românească și-a dat seama de importanța praznicului și n'a pregetat să vină dela depărtări mari pentru ca împreună cu regele, cu guvernul și cărțurarii să ridice cult Unirii celei mari și veșnice realizată înainte cu zece ani.

Cine putea îndemna, amăgi ori constrânge atâta lume să bătătoriască drumul Albei-Iulii? Nimeni. Prezența ei se datorește exclusiv mobilului intim al resortului sufletesc, credinței politice a masselor de a contribui prin participare la întărirea destinului bune de dezvoltare fericită a românismului liber în țară liberă. În conștiința poporului însemnătatea Albei-Iulii e bine definită, căci atunci s'au înfipt stâlpii de totdeauna ai hotarelor drepte.

Sărbătoarea aniversară a luat proporții excepționale indeosebi datorită împrejurărilor de destindere politică ce au intervenit în ultima vreme. În țară e liniște, iar cărmuirea intrunește enorma majoritate a sufragiilor populare. Atmosfera este deci prielnică unor serbări de întindere epopeică.

Printre înfelesurile pe cari le atribuim Albei-Iulii comemorative vom greși, credem, când vom enumera următoarele: cultul conștient politic al Unirii dinainte cu'n deceniu, împăciuire și intimă sărbătorire a praznicului împreună de către popor și rege, mulțumire față de regimul politic instaurat acum în țară și peste tot satisfacția noii ordine democratice ce prinde chiag și pune temelii tari țării întregite.

* * *

Prin rolul său determinant în istoria neamului Alba-Iulia este un Ianus. Ea intrupează pe de o parte finalitatea revendicărilor exterioare, iar pe de alta ea înseamnă începutul creațiunilor interne. Cu Alba-Iulia se termină un proces istoric și se începe altul.

Un popor și-a strecurat ființa printre veacuri, îndurând tot felul de lovituri crâncene, însă structura sa demografică s'a păstrat rezistând tuturor atacurilor date de stăpânirile streine. Un popor orfan de instituțiuni. Din clipa unirii însă el poate să-și ia sborul și să se

fortifice în inexpugnabilele tranșee ale culturii laborioase.

Din evenimentul epocal dela Alba-Iulia decurg o serie de consecinți de primul ordin. Cea dintâi ne îndrumă să fim credincioși hrisovului îngropat în temelia Independenței și să apărăm cu toată puterea tablele democrației dela Alba-Iulia în numele căreia am cerut și am beneficiat de intervenția și concursul popoarelor civilizate. Odatăce de ideologia ei este pătruns poporul, ne revine obligația de a face, ca acel cuvânt să devină trup. Opera cea mare de reformă trebuie să înceapă de jos. Statul să ia în ocrotire și să îngrijască de cultivarea păturilor de jos. Deaceia a avut atât de mare dreptate regentul Buzdugan, când în cuvântarea sa festivă a accentuat necesitatea culturalizării poporului prin deosebita atenție ce trebuie să se dea învățământului primar, profesional și agricol.

În faza actuală de popor al cărui ram principal de producție este agricultura, sarcina cardinală ce incumbă statului este să ajute cu toate resursele mari bănești de cari dispune facilitarea culturii intensive prin mijloace tehnice moderne, pentruca ogoșul să fie un imens izvor de bogăție. Când producțiunea agricolă crește, se ivește repede nevoia circulației și se animează industria care furnizează agriculturii utensiliile de cari trebuie să se serviască. Chiar centrele mari orășanești de astăzi ale lumii își au originea în schimbul viu al produselor agricole. În ceasul de față numai printr'o organizare a creditului agricol în stil mare putem fi în stare să promovăm economia dela față și prin ea să înviorăm viața țar-

gurilor și activitatea uzinelor industriale.

Creditul agricol și școala agricolă au misiunea de a fundamentaliza în România acea democrație rurală care să fie expresie a progresului râvnit de toate generațiile jertfei în trecut.

Alba-Iulia avertizează factorii puterii în Stat să adânciască meincetat cultura în straturile adânci ale poporului. Pentruca tăria noastră de stat se desvoltă direct proporțional cu ridicarea nivelului de cultură și bogăție la întreg poporul.

* * *

Revista noastră și-a dat din primul ceas directiva democrată și a căutat prin anchete să pătrundă în inima poporului și în felul special de trai. A susținut cu tărie programul Albei-Iulii și-i rămâne devotată și de aci înainte. Nu va fi problemă mai importantă, care să nu fie supusă analizei, pentruca înfăptuirile să se desfășure în ritmul spiritului neastâmpărat al vremii. Când comemorăm Alba-Iulia primă și pe cea festivă de a doua, ținem să înoin legămintele făcute atunci când am pornit la drum. Intelectualitatea care se ridică acum în școlile de toate gradele are datoria de a deștepta la viață masele ajutându-le în tendința de valorificare.

Alba-Iulia este un neîntreput examen al îndatoririlor democratice. Alba-Iulia este plebiscitară și reformatoare. Câtă vreme va exista cultul Alba-Iuliei, nu ne mai putem teme de vijelii și cetăți asupritoare. Alba-Iulia este pavăza cea mai de preț a unității statului și a culturii românești.

Ion Clopoșel

Testamentul lui Ion Gorun

— Oscrioare a soției sale doamna văd. Constanța Hodoș —
D-lui Ion Clopoșel președintele Sindicatului Presei Române din Ardealși Banat

Vă mulțumesc pentru frumoasa cunună ce ați trimis pe mormântul lui Ion Gorun (Alexandru Hodoș) soțul meu iubit. Cuvintele Voastre de mângăiere, adresate mie tovarășa lui de viață, rămasă de acum, vai, fără el, singură în lume, îmi sunt scumpe dovezi de nobilă recunoștință pentru munca lui intensă, pe care a îndeplinit-o cu atâta dragoste de frumos și bine.

Patruzeci de ani am fost, zi de zi, nedespărțită, mărturie a nizuinelor lui, a sentimentelor lui curate. Nimeni ca el nu și-a iubit țara, neamul și pe tovarășii lui de acelaș sfânt ideal. Și dacă în viață l-au amărit îndoielile, ignorarea și rea voința unoră dintre colegii din București — cari și acuma, după moartea lui: caută să-l micșoreze numind stilul lui clasic „rece” și „arid”, Ardealul și Banatul l-au recunoscut întotdeauna pe Ion Gorun, așa cum a fost, cum va rămâne. Și l-a fericit mult aceasta recunoaștere.

Eu nu-l mai am aci lângă mine pe omul frumos care m'a iubit și înțeles. Mâna lui, — despre care un vestit cărturar a scris că e o mână care vor-

bește — nu va mai mângăia obrazii mei și ochii lui nu vor mai privi în ochii mei cu ardoarea profundă, ridicată mai presus de toate câte se sbuciumă în lume, — dar sufletul lui a rămas într'al meu, cugetă, se sbuciumă, luptă și speră. Fi-voi în stare să-l transmit în sufletul neamului meu?

În „Ultima lui voință” Ion Gorun mi-a dăruit mie întreaga lui operă literară. Să dispun de ea. Zice că i-am fost sfătuitoare și colaboratoare, că îmi datorește mie, partea cea mai însemnată a inspirației din care aceasta operă a eșit.

Ei bine, dragii lui și ai mei tovarăși de muncă, în acest omagiu al lui, voi găsi tăria să-mi înving durerea care mă sfășie și pentru care nu s'au găsit încă cuvinte de mângăiere, ori cât de sincere mi le-ați trimite Voi din inimile voastre compătimitoare. Nu voi găsi alinare decât în sublima mea iubire pentru tot ce a lăsat el, ca manifestare a sufletului său creator, în covârșitoarea frumsețe a celor ce plutesc deasupra vieții noastre pământesti.

Aci mă proștern și 'mi șterg ochii, aproape orbiți, de aci prind putere, implor cerul și mă uit infiorată în jurul meu: O să vie oare Făclia adevărată care să topească gheața ce acoperă opera lui Ion Gorun, muntele acela de aur, toată bogăția strălucirii lui, de care atâta nevole are neamul, tinerimea setoasă de frumos?

Cine'mi va ajuta să i-o aprindem?

Desigur Voi, toți aceia cari i-ați trimis flori. Vă întind mâinile amândouă cu vie recunoștință.

(ss) Constanța Hodoș

Voința mea din urmă,

este ca tot ce posed, să rămână soției mele mult iubite Constanța Hodoș, singura care în viață mi-a fost sprijin și mângăiere. Dreptul de autor al tuturor scrierilor mele, după legile de moștenire va rămâne ei, Constanței Hodoș și nimă-nui altuia.

Asta este dorința și hotărîrea mea, deoarece tot ce am datoresc numai hărniciei și spiritului de crupare al sfției mele, — iar în opera mea literară mi-a fost o sfătuitoare și colaboratoare, căreia am să-i datoresc partea cea mai însemnată a inspirației din care acea operă a eșit.

Făcut în Sibiu, 3 Iulie 1921.

(ss) Alexandru Hodoș
(Ion Gorun)

20 Mai 1929, la Alba-Iulia

Evenimentul petrecut la Alba-Iulia, sub bolitura albastră a zilei de 20 Maiu 1929, nu va putea fi descris niciodată, în toată măreția lui, fără seamăn. Adevărul e că cea mai mare parte din mânuitorii condeiului nu s'a așteptat la imensa desfășurare de comori și energii naționale din ziua aceea. Din această pricină mulți dintre cei cari ar fi putut prinde în linii inspirate marea sărbătoare au rămas acasă. Iar cei cari au ostenit acolo s'au mulțumit să vadă partea oficială a spectacolului, într'adevăr grandioasă și ea, dar oricum o parte numai din splendoarea fără pereche a zilei.

Cât de mult nu s'au așteptat cronicarii actualității, la sărbătoarea pe care ne-o dădea nația la Alba-Iulia, s'a putut vedea din felul în care marile ziare din capitolă au înțeles să zugrăvească evenimentul. Cetitorul atent al reportagiilor apărute a doua zi (unele în întâia) în aceste jurnale, a putut vedea cum despre sărbătoarea Unirii s'a scris înaintea, după programul anunțat, adăugându-se ici-colo câte-o searbădă înfloritură de reporter plictisit, sau câte un capăt de telegramă, ajunsă, prin cine știe ce minune, în redacție, în ziua aceea.

O neglijență de neiertat, pe care oricât ar fi încercat, cu două trei zile în urmă, unele ziare să o repare, n'au putut-o. S'a dovedit încă odată durerosul adevăr că intelectualii nu sunt la înălțimea sufletului popular. Un eveniment ca acesta care trebuia răspândit în toată măreția lui pe întregă întinderea țării, a fost înfățișat cu atributele perimate ale unui zece mai oarecare.

Cea mai strălucită sărbătorire

Se poate spune fără riscul exagerării: Sărbătoarea anului al zecelea dela glorioasa înfăptuire a Unirii, desfășurată în cetatea pătimirii și izbăvirii noastre, a fost, atât prin numărul celor cari au participat la ea, cât și prin entuziasmul și splendoarea ei, cea mai mare

sărbătoare din câte s'au văzut pe pământul românesc. Și s'ar putea adăuga: din câte s'au văzut în această parte a Europei. Pentru nația care a făcut-o ea este deci un titlu de justificată mândrie. Deaceea ea trebuie răspândită fără oprire pe întreg cuprinsul țării. Bătrânii să o îmbrace în legendă, tinerii să-și simtă puterile crescute la auzul ei, copiii să învețe din pilda ei neîntrecută cum o nație știe să sărbătorească cel mai mare eveniment al trecutului ei.

O sărbătoare a întregului românism

Sărbătoarea dela Alba-Iulia a fost, înainte de toate, sărbătoarea întregului românism. Toate provinciile au fost reprezentate prin ceea ce au mai sugestiv și mai caracteristic românesc. Chiar și frații de peste hotare au alergat să se înfrupte din măreția ei. Românii din America și-au botezat, în ziua aceea, steagurile în apele sfinte ale sufletului național. Alături de ei cei din Cehoslovacia și cei câțva din Macedonia și-au umplut sufletul de mândrie și de dragoste pentru neamul din care fac parte.*)

La Alba-Iulia ne-am încântat ochii cu icoana vie a nației românești de pretutindeni. O icoană plină de pitoresc și de strălucire neînchipuită. Din zorii zilei până târziu în noapte am privit-o fără să mă mai satur și fără să o pot cuprinde în întregime. Podoabe ale trupului și podoabe ale sufletului, se perândau fără sfârșit, subț binecuvântarea soarelui de primăvară.

Greșesc cei cari au plecat dela Alba-Iulia cu convingerea că au văzut tot, asistând la desfășurarea cortegiului etnografic și istoric. Pentru a te întoarce de acolo cu o imagine cât de cât cuprinzătoare a realității trebuia să fi asistat, dimineața, la înțrarea mulțimilor în oraș, să fi pătruns dela un capăt la altul sutele de mii de pe câmpia încoronării și să fi privit înfrățirea dintre satele românești, din după masa și seara zilei.

Nici oficialitatea n'a prevăzut, de altfel, ceea ce s'a pregătit în straturile

*) E regretabil că n'au putut veni la Alba-Iulia un număr mai mare de Români din Serbia. Frații din America au înfruntat mările și țările și toțuși au alergat într'un număr așa de frumos, ei n'au putut trece nici măcar valurile prietene ale Dunării. Dar suntem siguri că, în ziua aceea, gândul tuturor a fost la Alba-Iulia. Cum a fost dealțul și al nostru la ei. Din nădejde în mai bine cu cari ne-a umplut pieptul măreața sărbătoare o parte este și a lor.

adânci ale poporului pentru preamărirea cum se cuvine a zilei. De aceea din cortegiul etnografic au lipsit regiuni, cari ar fi fost o adevărată revelație pentru privitorii, români și streini, ai tribunelor.

Tărănimea

Trei părți din gloria zilei de 20 Maiu i-se cuvine țărănimii, în deosbi țărănimii ardeleni. Aproape n'a fost sat din ținuturile de dincoace de munți, care să nu-și fi trimis la Alba-Iulia reprezentanții lui. Județele din jur au alergat cu zecile de mii. Satele vecine au trimis familii întregi. M'a surprins în deosbi numărul neobișnuit al femeilor, fără de cari sărbătoarea ar fi fost lipsită de pitorescul portului și al dansurilor. Impotriva tuturor greutăților depărtării ele au venit, păstrându-și în tot de-cursul serbărilor buna dispoziție.

Sute de muzici și de coruri ale satelor au cântat numai pentru țărani. Câte dansuri românești pregătite cu săptămâni înainte de flăcării și fetele satelor, n'au fost văzute de comozii intelectuali ai tribunelor... Fiecare sat a ținut drept o mândrie a lui să aducă la sărbătoarea Unirii cea mai caracteristică parte din sufletul lui românesc.

Manifestându-se astfel, țărănimea ne-a făcut la Alba-Iulia, în fața streinilor, cea mai justă și mai eficace propagandă națională. Nesilită de nimeni, ci îndemnată de mândria ei românească și de înaltele ei calități sufletești.

Intelectualii ; Armata

În număr destul de impunător au alergat însă și intelectualii. S'ar putea spune că afară de câteva exemplare, ținute departe de meschine interese de partid, la Alba-Iulia a asistat floarea intelectualității Ardealului și un neobișnuit număr al intelectualilor celorlalte provincii. Trebuie subliniat aci participarea studențimii dela toate școlile superioare din țară, cu deosebire dela Universitatea din Cluj. Participând într'un număr atât de mare — aproape 2000 — aceștia din urmă au arătat expansiunea spiritului românesc, în Ardealul desorbit. De aceea defilarea coloanelor lor a fost însoțită de aplauze și urale entuziaste.

Ținuta armatei a fost impecabilă, într'adevăr impunătoare, demnă de o nație mare. Trecerea coloanelor de soldați ne-a umplut sufletul de un puternic sentiment de încredere în puterea și țaria noastră.

Sentimentul monarhic

Suprema dorință a mulțimilor pe care abea le mai putea cuprinde cetatea Alba-Iuliei, a fost să vadă pe Regele și familia domnitoare. Nu voiu putea uita niciodată entuziasmul de nedescris care a însoțit familia regală dela gară până la catedrala încoronării; apoi uralele din zecile de mii de piepturi, în momentul trecerii dela catedrală spre tribuna regală. Trebuia să fi prins sentimentul de mulțumire sufletească, zugrăvit pe fața aspră a țărănilor, cari au avut fericirea să vadă pe micul Rege, pentru a-ți da seama cât de profund este înrădăcinat sentimentul dinastic în straturile adânci ale poporului român. Deaceea s'a făcut o mare greșală că, după ieșirea din sala Unirii, Regele n'a fost purtat pe dinaintea sutelor de mii de țărani, care îl așteptau cu o nerăbdare abia stăpânită. Ar fi fost momentul culminant al serbării. Amintirea care s'ar fi săpat atunci în sufletul proaspăt al Copilului-Rege nu s'ar mai fi șters niciodată.

Cortegiile

Se vorbește în altă parte a revistei despre sensul adânc al cuvântărilor roștite la marea sărbătoare. Ele sunt o pioasă recunoștință pentru jertfa și eforturile înaintașilor, o pătrundere luminată a marilor rosturi ale nației. Bine s'ar face dacă ele s'ar răspândi cât mai adânc în straturile populare.

Cortegiul etnografic, cu toate că, după cum am afirmat mai înainte, nu cuprindea tot ceea ce s'a adus pentru a fi arătat cu mândrie la Alba-Iulia — totuși a avut momente de rară emoție. Așa a fost trecerea Veteranilor, trecerea Românilor din America și Cehoslovacia, a Voluntarilor, a Arcașilor din Bucovina, a Bănățenilor, a Poienarilor și îndeosebi a Junilor și a femeilor din Brașov. Streinii, în mijlocul cărora mă găseam, nu se mai săturau privind pitorescul și strălucirea porturilor și nobleța ținutei.

Cortegiul istoric a fost și el destul de complet și de înălțător. Unele momente au fost într'adevăr foarte mișcătoare. Așa au fost epoca lui Mihai Viteazul, cele două revoluții din Ardeal și finalul Unirii. Cred că ar fi fost bine dacă el ar fi parcurs un drum mai lung, pentru a fi văzut de foată țărâtimea, care nu prea are ocazia să asiste la astfel de spectacole. „Povestea vie” a neamului ar fi lăsat asupra ei o impresie neștearsă.

Opera națională belgiană pentru întrebuițarea timpului liber al muncitorului

Alături de opera legislativă privitoare la determinarea cât mai exactă și mai amănunțită a drepturilor muncii și muncitorilor, și ca o complementare a ei, există o întregă activitate organizatorie și constructivă asupra căreia se civune să insistăm spre a sistematiza și valorifica preocupările în acest sens, dând în același timp posibilitatea de informație și documentare acelor menți să stabilească norme formale și exprese pentru una din mișcările fundamentale și caracteristice ale vremii noastre: *mișcarea muncitorească*.

Folosirea timpului liber de muncă pe care-l are lucrătorul este astăzi una din problemele principale ce preocupă nu numai muncitorimea și organizațiile ei de clasă, ci întreaga societate și chiar Statul. Căci ridicarea și cultivarea maselor muncitoare depinde în primul rând de felul în care, atât lucrătorul cât și instituțiile ce-l încadrează, știu și înțeleg să întrebuițeze acest răgaz temporal lăsat mașinei umane producătoare de bunuri economice.

De partea lor, organizațiile muncitorești au ajuns, în țările mai înaintate și cu o densitate apreciabilă a populației lucrătorilor din industrie, la preconizarea și afirmarea unor umanități nouă, „*umanitățile muncitorești*”, a căror coordonare teoretică încearcă să ne-o dea Charles Andler în lucrarea sa „*L'Humanisme travailliste*”, având ca subtitlu „*essais de pédagogie sociale*” (Paris, Bibliothèque de „la Civilisation française”, 1927, p. 148.)

Acest „umanism al muncii” însă a-

pare ca încoronarea unor preocupări constante mult mai vechi. Ne vom mărgini aici la a arăta cele realizate în acest domeniu în Belgia, pe care ne-am îngăduit în atâtea împrejurări sărbătorești s'o proclamăm drept un model, intitulându-ne la rindul nostru cu foarte mult sentimentalism nesprijinit însă pe prea multe fapte „*Belgia Orientului*”.

Încă din 1905 întâlnim în bugetul provinciei Hainaut, — recunoscută prin inițiativele ei generoase ca și prin opera ei admirabilă social-muncitorească, din care se cuvine să relevăm în primul rând Universitatea Muncii și Școala Schilozilor dela Charleroi, — întâlnim în bugetul provinciei un capitol cu o sumă destul de frumoasă destinată încurajării operelor privitoare la folosirea timpului liber. Dar activitatea cea mai intensă și mai sistematică în acest sens începe imediat după războiu. Datorită unui mare suflet și unui statornic om de inițiative nobile, d. Paul Pastur, deputat permanent al Hainaut-ului, se întreprinse în mod oficial studiul problemei întrebuițării timpului liber, creându-se și o comisie în acest scop.

La 1 Aprilie 1919, deputația permanentă a provinciei luă hotărârea următoare :

„Considerând că un proiect de lege privitor la ziua de opt ore s'a depus la Camera și a fost trimis unei comisii speciale spre a raporta;

Considerând că criza prin care trec toate Statele, și mai ales al nostru, cere ca această chestiune să fie soluționată în scurt timp, și că-i

Osmoza sufletului național

Sărbătoarea oficială s'a încheiat cu așa numitul „ospăț popular”. Din el însă nu s'au puțut împărtași nici jumătate din participanți. La o afluență așa de mare nimeni nu se aștepta. De aceea nu s'au făcut nici aprovizionările necesare și nici măsurile de ordine cuvenite n'au fost luate.

Sărbătoarea țărănimii nu s'a încheiat însă cu acel ospăț. Ea a durat încă întreg restul zilei și o parte din ziua a doua, până când trenurile isau întors pe toți la vetrele lor. Valea Murășului și a Ampoiului au răsunat până târziu în noaptea de sunetele fanfarelor și de chiotele flăcăilor. Pe câmpia încoronării și pe platoul

din fața gării pâlcuiri-pâlcuiri de țărani dansau și cântau într'o însuflețire fără margini. Satele își desvăleau unul altuia comorile... Sufletul nației se rotunzia și creștea sub ochii noștri. Cele bune ale neamului erau învățate pentru a fi duse pe întreg cuprinsul românismului.

Pe lângă sărbătoarea oficialității destul de strălucită și ea, această osmoză între unitățile de pretutindeni ale sufletului românesc a fost câștigul neprețuit al marelui praznic. Toți câți au plecat de acolo au dus cu ei chipul unei nații mari, de puterea și însușirile căreia vor fi mândri totdeauna, pentru unitatea și pământul căreia vor fi gața oricând să-și dea viața.

Titus Bunea

de presupus că proiectul va fi discutat înainte de dizolvarea Camerilor;

Considerând că este tot interesul de a se studia imediat ceea ce va face muncitorul cu cele opt ore libere și de a căuta pentru el distracții sănătoase și mijloacele de a le procura;

Considerând că provincia Hainaut, a cărei populație este în mare parte muncitoare, are datoria de a studia această chestiune;

Decide: Să numească o Comisie însărcinată cu studiul ei și să-i raporteze."

Comisia se constituie fără întârziere cu industriași, cu reprezentanți ai sindicatelor muncitorești, cu artiști, igienisti, delegați ai personalului didactic, și fu instalată la Louvière de către ministrul Industriei și Muncii, d. Wauters, la 4 Maiu 1919.

Cu acest prilej, ministrul muncii a relevat rolul învățământului tehnic și al culturii generale, spunând în tre altele: „Omul care are timp liber nu se poate gândi numai la munca sa și la perfecționarea ei. Muncitorul, ca și omul tuturor claselor, are facultăți afective și senzații de artă pe care poate și trebuie să le desvolte."

Pentru aceasta primă considerație de împlinit el trebuie să rămână o ființă armonică fizicește. Nici o îndoială că sporturile practicate în vederea perfecționării fizice, și nu în vederea unei exploatare prostesti a sentimentelor nesănătoase ale mulțimii, pot duce la rezultate fericite. Grecia veche ne-a lăsat, în această privință, lecții incomparabile.

Cultura generală a spiritului și inimii poate și trebuie să se suprapună. Popoarele vecine au știut să practice sporturile cu succes; au pierdut însă adesea gustul literaturii, artei și vieții publice, ca în Anglia.

Universitățile noastre populare, teatrele poporului, bibliotecile, cercurile noastre de studiu, vechile camere de retorică din Flandra, muzeele noastre, folklorul nostru, trebuie să fie tot atâtea izvoare de cultură intelectuală și morală.

Niciun domeniu nu trebuie să rămână străin mulțimei muncitorilor. Când vor ști să folosească timpul lor liber, ei vor gusta mai bine capod'operele lui Omer decât mulți tineri cari le-au răsfoit fără să le înțeleagă."

Pentru urmărirea cât mai rodnică a activității sale, Comisia, așa de cuminte constituită din reprezentanții tuturor convingerilor politice, se orga-

niză, la început în șase, apoi în șapte secțiuni autonome:

Secția I. Locuința. Construcție, mobilier, aranjament, igienă, încălzit, ornamentație, înfrumșetare. Decorățiile florală și de copaci a caselor și cartierelor muncitorești. Crearea „home”-ului (căminului) igienic, vesel și atrăgător. Studiul cetăților-grădini.

Secția II. Grădini și petecul de pământ. Cultura legumelor, a pomilor, a florilor (învățământ practic). Concursuri-inspecții ale grădinilor și expozițiilor de produse horticoale. Fiecărui „petecul său de pământ” (problemă funciară, psihologică și morală).

Secția III. Mici crescătorii. Creșterea păsărilor, iepurilor, albinelor, porumbeilor, oilor și caprelor (învățământ experimental). Concursuri-inspecții pentru instalațiile particulare. Răspândirea gustului pentru creșterea păsărilor și vitelor

Secția IV. Învățământ. Educația femeii (învățământul menajer și puericultura). Învățământ industrial (adaptare la timpul liber al muncitorului). Învățământ profesional, cursuri temporare și cursuri de perfecționare. Învățământ primar (4 grade), cursuri de adulți. Învățământ moral (îmbunătățiri de dorit și perfecționare).

Secția V. Educație fizică. Gimnastică educativă pentru copii și adulți, jocuri populare, sporturi. Creare de stadioane de jocuri și câmpuri de sport. Formarea profesorilor de educație fizică, propagandă în favoarea culturii fizice.

Secția VI. Educație artistică. Inițierea estetică, arta la școală și în cămin, sărbătorile copilărești. Muze de artă, expoziții ambulante de artă, cu discuții, case de artă, publicații de artă. Arta muzicală, instrumentală și corală, cântecul individual, cântecul popular. Arta dramatică, dicțiunea, arte distractive și arte decorative. Cinema artistic.

Secția VII. Educația intelectuală și morală. — bibliotecile publice și sălile de lectură, universități populare, cercuri de conferințe, extensiuni universitare, asociații post-școlare. Convorbiri de economie socială, de educație familiară, călătorii și excursii. Cinema educativ și moralizator. „Casa tuturor”.

După cum ține să confirme dl Piérard în „Desvoltarea propunerii sale din 1922”, subcomisiile acestea au furnizat o muncă considerabilă, metodică și conștiințioasă, care a dus la 15 Iulie 1920 la punerea la punct a unui voluminos caet de concluzii

și propuneri concrete, pe care deputația permanentă a provinciilor le adoptă în ședința ei dela 27 Maiu 1921.

Intre altele, explicarea și justificarea acestei adoptări spune: „problema bunei întrebuințări a timpului liber al muncitorilor este în strânsă corelație cu problema producției; buna întrebuințare a timpului liber fiind unul din factorii înșiși ai unei bune producții. Trebuie ca timpul liber al muncitorului să servească la mărirea, mai întâiu și înainte de toate, a forței de producție a muncitorilor. A produce repede, mai mult și mai bine, asta e misiunea de mâine a muncitorilor noștri.

Dar ridicarea clasei muncitoare nu-i numai o contribuție de ordin tehnic. Vechile noastie fabricate erau prea puțin desăvârșite. Ele comportau o mână de lucru prea grosolană. Trebuia să ieșim din această situație, îndreptându-ne cu hotărâre spre crearea de produse mai fine, mai desăvârșite, mai artistice. Răgazul clasei muncitoare trebuie să îngăduie deci infuzia acestui simț profund și fecund al finitului și desăvârșitului, incorporând în el, dacă e posibil, o notă de artă și frumusețe. Această rafinare a muncii va rafina simțul, inteligența și sufletul.

Prea îndelungă vreme muncitorul n'a fost decât un animal de povară; să-l transformăm, să facem din el un om. Masa enormă a muncitorilor cere locul ei în mediul social și să nu pierdem din vedere că ea nu așteaptă îndrumările noastre. Noi putem, întocmai ca reprezentantul comercial, să-i prezintăm catalogul de mostre, dar ea singură și va alege, dela ea singură va veni mântuirea”.

Consiliul provincial n'a întârziat însă trecerea la fapte și ca o mărturie a votat un prim credit de un milion de franci. Un program de realizări practice fu stabilit pentru 1921 în chipul următor: 16 concursuri de grădini și expoziții horticoale; un concurs provincial reunind numeroși aderenți pentru decorarea florală și cu arbori a locuințelor muncitorești; expoziții de cultură a păsărilor la Louvière, Tournai, Boussu și Charleroi; crearea Centrului micilor creșteri dela Mariemont; sărbătoarea muzicii dela Mons (25 Sept.), dela Tournai (2 și 16 Oct.), dela Charleroi (9 Oct.); un concurs de proiecte de mobilier pentru locuința muncitorului; achiziția de planșe gravate pentru tiragiul reproducțiilor menite să înfrumșeteze căminul; organizarea de serii de lecții practice asupra artei dramatice și a două

turnee între asociații de artă dramatică stabilite în provincie; încurajarea autorilor dramatici de limbă franceză și valonă, domiciliati în Hainaut, pentru cele mai bune piese scrise dela 1914; și încurajarea cercurilor de educație fizică; punerea la concurs a unei broșuri despre educația morală a copiilor în familie.

Ca urmare, numeroase cercuri de toate genurile luară ființă. Cu prilejul discuției generale la Camera a proiectului de lege despre întrebuintărea timpului liber, raportorul, d. Delattre, observa: „Sunt mai ales, mai în toate comunele provinciei Hainaut, cercuri horticoale. Tehnicienii și specialiști în materie fac conferințe la care muncitorii asistă în mare număr. Dacă mergeți în Hainaut, veți vedea numeroase grădini cultivate de muncitori și veți vedea nu numai ceea ce este folosit ca legumele, dar și ceea ce este plăcut, cum sunt florile. S'au organizat deasemenea cercuri de creștere a păsărilor și animalelor de casă, și sunt foarte numeroși muncitori capabili să discute cele mai bune mijloace de creștere a iepurilor de casă pentru blană și de exploatare a păsărilor. Unde au câștigat ei aceste cunoștințe? La opera pentru întrebuintărea timpului liber. Ei își măresc astfel veniturile, crescând bogăția publică.

Cât despre biblioteci, numărul lor a crescut în proporții considerabile, ca și numărul cărților pe care le posedă. V'aș putea cita nume de comune unde acum 15 ani nu se distribuiau decât zeci de cărți pe săptămână, iar astăzi se împart mai multe sute. Ne-am străduit să îndreptăm lucrătorul către lecturi folositoare, i s'a trezit gustul de citit. În marile comune ale provinciilor valone se organizează conferințe de educație și la fiecare 15 zile, sau odată pe lună cel puțin, conferințarii vin să vorbească lucrătorilor. Ceea ce este încurajator este faptul că odinioară, când se expuneau lucrătorilor chestiuni mai mult sau mai puțin abstracte, auditorii erau rari nu dădeau nici o atenție expunerilor ce se făceau, fiindcă nu le înțelegeau. Astăzi ei se interesează de subiectele cele mai științifice, și-au refăcut educația și sunt în stare să urmărească conferințe asupra unor subiecte grele, dar interesante.

S'au organizat deasemenea turnee muzicale. Câtă încredere în viitor nu dă faptul că societăți compuse numai din muncitori le dă prilejul acestora să se întrunească de mai multe ori pe săptămână și sub con-

ducerea unor șefi de orchestră competenți să se străduiească să descrie paginile cele mai grele ale compozitorilor moștri. Ți-se umple inima văzându-i în zilele de concurs prezentându-se juriului cu dorința hotărâtă de a dovedi valoarea lor artistică și de a reuși.

S'au organizat deasemenea turnee de artă dramatică și în marile noastre comune valone; unele cercuri dramatice, egalează trupele profesionale. Muncitorii consacră o parte din răgazul lor pentru a asimila producția teatrală și sub conducerea specialiștilor se silesc să le interpreteze. „Dar pe lângă toate aceste opere admirabile, provincia Hainaut a avut ingenioasă idee de a organiza încă din anul trecut o semnificativă sărbătoare: „sărbătoarea mamelor”.

În general, după cum vedem, Comisia timpului liber a Hainautului a desfășurat o activitate sistematică și entusiastă în toate domeniile, căutând să ofere lucrătorilor mijloacele de a folosi timpul lor liber în interesul familiei, colectivității și ridicării morale. Căci nu poate fi tăgăduit de nimeni folosul intelectual, moral și chiar material ce rezultă dintr'o astfel de acțiune, desfășurată inteligent și cu asentimentul lucrătorilor.

În 1916 existau mai mult de 1200 instituții create din inițiativa particulară și conduse, încurajate și susținute de comisia folosirii timpului liber. Va trebui să nu pierdem din vedere, după cum observă pe buna dreptate raportorul primului proiect de lege, d. Hoen, că aceasta operă-i „rezultatul unei frumoase străduințe a unei elite. Aplicați asupra celor umili, toți acești oameni le vorbesc, îi sfătuiesc, îi intruiesc, îi cresc, îi conduc spre bine și frumos. Acest fel de a-ți servi țara îți pare unul din cele mai bune”.

După exemplul Hainaut-ului, și celelalte provincii belgiene, mai ales Liège-ul, Brabant-ul, Flandra și Hennuyere, au pornit pe calea organizației.

Astfel Consiliul provincial al Liège-ului a înființat la rândul său, printr'o decizie din 11 Iulie 1919, o comisie de studii la fel cu aceea a Hainaut-ului. Urmarea fu: „Consiliul provincial al Liège-ului, ascultând raportul Comisiei speciale însărcinate cu cercetarea celor mai bune mijloace pentru a folosi cât mai judicios timpul liber procurat clasei muncitoare prin limitarea orelor de muncă, decide: *Exercițiul 1920*. 1) Un credit special de 50.000 franci; din fondurile libere ale exercițiului

1920, se pune la dispoziția deputației permanente pentru a organiza ședințe educative în favoarea clasei muncitoare și pentru a participa la crearea unui centru de emancipare la Seraing;

2) Convenția încheiată de deputația permanentă cu Societatea d'Ougrée-Marihaye se aprobă (această societate pune la dispoziția provinciei, pentru o durată de 15 ani, un teren și clădiri la Seraing, pe malul Meuse-i în vederea unei experiențe propuse de comisia specială);

3) Creditul special de 15.000 franci, votat la 29 Dec. 1919 în favoarea bibliotecilor populare, va servi ca prim fond pentru constituirea și organizația unei biblioteci provinciale ambulante a cărei creație este aprobată (art. 93 din Budgetul pe 1920);

4) Deleagă deputației permanente toate puterile pentru a organiza societățile pomenite mai sus și a proceda la alegerea personalului necesar, a cărui plată va determina-o.

Exercițiul 1921. — Un credit de 250.900 franci, ce se va înscrie în budgetul pe 1921, se pune la dispoziția deputației permanente:

a) pentru a asigura organizarea și funcționarea bibliotecii ambulante;

b) pentru a acorda subvenții organismelor ale căror sforțări sunt vrednice de încurajare;

c) pentru a organiza direct întrebuintărea timpului liber al muncitorilor sau pentru a coopera la această organizare.

În același timp deputația permanentă fu autorizată să determine cheltuielile necesitate de fiecare serviciu, fără a depăși creditul de 250.000 franci. Puterile comisiei speciale fură propagate pentru un an.

Se cuvine să însemnăm că, în cursul anului 1921, s'au inaugurat la Seraing, în prezența reginei, Casa timpului liber, iar la Fléron un centru de același gen.

Deputația permanentă a Brabant-ului, institui și ea, prin decizia dela 17 Dec. 1919, o comisie pentru folosirea timpului liber al muncitorului.

Această comisie făcu o distincție între lucrătorul orașelor mari și lucrătorul orașelelor, târgurilor și sateelor. E vrednic de amintit faptul, pe care-l relevă și raportul foarte documentat al Comisiei, că provincia Brabant subvenționa cu mult înaintea un mare număr de opere literare, artistice și științifice de pe urma cărora trebuia să profite lucrătorii.

Deputația permanentă aprobă un credit de 85.000 franci pentru opera de organizare a răgazului muncitoresc. 10.000 de franci erau destinați ajutorării diferitelor creații și buneii funcționări, a centrelor educative, prin contribuții la chirie, mobilier, etc.

Consiliul comunal din Malines a înființat deasemenea o comisie pentru studiul problemei.

Cu prilejul unei călătorii în Belgia, am avut prilejul să văd cu ochii toate aceste admirabile creații și altele multele, adevărate minuni de suflet, de inițiativă și de organizație, de voință luminată și de idealism activ. „Umanitățile muncitorești” devin o realitate peste care nu se va putea trece ușor. M'am convins și am rămas profund impresionat de spiritul larg, înțelegător și înțelept în care ele se realizează, se manifestă și se dezvoltă.

Ca o încoronare deci a acestei activități și a spiritului superior și fecund ce-o animă, apare și propunerea d. Piérard.

Principiile și economia proiectului de lege.

Propunerea d. Piérard proclamă, consfințește și încetățenește un mare principiu în primul rând: *dreptul muncitorului la răgaz*. Ca un corolar al său este postularea necesității de organizare a acestui răgaz, pentru ca el să folosească muncitorului atât la îmbunătățirea felului său de trai și al familiei sale, cât și la ridicarea sa morală și culturală, și deci la afirmarea sa ca personalitate socială. Căci întrebuintarea rațională a timpului liber nu interesează numai pe lucrători, ea interesează societatea întreagă, ca ansamblu asupra căruia se resfrâng toate lipsurile părților competente. Ori ce-ar face în puținul timp liber pe care-l are muncitorul, fie că se odihnește sau urmărește activități plăcute, moralizatoare, instructive, igienice, fie că se consacră îndatoririlor familiare, sociale sau politice, el nu poate decât să se ridice prin toate aceste acțiuni în demnitate ca individ, iar în același timp el crește și înalță colectivitatea căreia aparține. Cu prilejul discuțiilor angajate în jurul acestei probleme a întrebuintării timpului liber, ziarul englez „Daily Herald” remarcă pe o bună dreptate: „Într-o lume unde munca tinde să se standardizeze și mecanizeze din ce în ce mai mult, numai timpul liber oferă muncitorului mijlocul principal de a-și manifesta personalitatea sa. Răgazul rațional nu-i numai indispensabil sănătății fizice și morale, ci

Sate noi în Transilvania

Ridicarea iobăgiei și improprietărea făcută după 1848, au contribuit la fixarea și dezvoltarea satelor românești din Transilvania nu în măsura, care s'ar fi convenit conform cu procentul de populație românească. Din această pricină vedem înflorind satele minoritare sprijinite puternic de stăpânine ca și satele locuite de către populația ungară stăpânitoare.

Acest fenomen era cu totul explicabil, dacă ne gândim la faptul că, interesele de stat dictau constrângerea pe orice cale și împiedecarea dezvoltării economice a populației românești din Transilvania.

De aceea, găsim la înfăptuirea reformei agrare române o stare curioasă: gospodării românești cu totul restrânse, familii întregi locuind înghe-

suit sub acelaș acoperiș strâmt, în imposibilitate de a putea cumpăra loc pentru casă, bisericuțe mici de lemn pitite pe cele mai înalte dealuri, cimitire atârând pe coclauri inaccesibile chiar piciorului și în fine, locuitorii români izolați cu totul în dosul satelor sau la marginea lor ca și cum ar fi aparținut celor mai rele elemente, obișnuite să fugă de ochii lumii.

Reforma agrară română, atât de criticată și atât de neindurată, a rezolvat aproape peste tot în bune condiții problema locurilor de casă și implicat a formării satelor noi în Transilvania. În această privință legea este precisă și asigură atât exproprierea cât și improprietărea în așa fel încât noile căminuri se pot dezvolta în mod normal.

el îngăduie să existe și acea diversitate de caractere și de gesturi care fac societatea omenească vie, interesantă și plăcută, întocmai ca un desen cu culori variate”.

Dar nu numai pentru viața morală este necesară existența unor ore libere și organizarea lor rațională, ci și pentru buna dezvoltare și ridicarea activității economice, căci nu poate fi tăgăduit de nimeni adevărul că „viitorul economic al unei țări depinde mult mai mult de valoarea muncitorilor, șefilor de industrie, comercianților, decât de numărul lor” (Lippens).

Propunerea d. Piérard se bazează, în ceea ce privește organizarea, pe ideea constituirii unei societăți naționale, menită să sprijinească și înmulțească pentru lucrători, intelectuali sau manuali, pentru toți cei cari cer muncii lor pâinea zilnică, ocaziile de a se instrui și distra într'un mod superior și în altă parte decât la cârciumă sau la jocurile de noroc.

Legea nu vrea să împietzeze asupra drepturilor și libertăților organizmelor sau individualităților ce vor să organizeze opere în favoarea lucrătorilor, ci să susțină, încurajeze și îndrumeze inițiativele particulare, iar când va fi nevoie să intervieve direct și aceasta numai spre a înlocui lipsa oricărei inițiative particulare. Toate instituțiile existente și toate inițiativele rămân libere și autonome. Sfatul nu intervine decât să coordoneze eforturile, să le consacre juridicește, favorizând astfel dezvoltarea lor, și să le ajute efectiv în activitatea lor binefăcătoare prin

subvenții regulate și sigure.

Opera națională de educație populară în vederea întrebuintării timpului liber va trebui să creeze în acest scop centre de documentare și de schimb, studiind toate problemele ce se pun în legătură cu ridicarea și educația maselor.

Un consiliu superior va avea sarcina să revadă, să coordoneze și să desăvârșească toate studiile și toate străduințele diferitelor comisii, făcând legătura în același timp și cu instituțiile oficiale. El va trebui să organizeze odată pe an o conferință națională a educației populare, așa cum face în Anglia cunoscuta „Education Conference”, compusă din savanți, specialiști și neprezitanți ai trade-uniunilor.

Pentru urmărirea cât mai de aproape a activității diferitelor centre, ca și pentru sprijinirea lor cât mai efectivă în toate împrejurările, s'a preconizat chiar crearea de inspectori familiarizați cu o astfel de activitate și cu opere de această natură.

Resursele constau mai ales din danii și legate, precum și din subvenții din partea Statului.

Am dat aici numai câteva indicații generale asupra măreței opere de educație muncitorească realizată în Belgia, ca și asupra principiilor care stau la baza proiectului de organizare națională și de Stat a acestei opere, proiect devenit de curând lege. Ar mai rămânea de analizat mai în deaproape însăși această operă în înfățișările ei concrete ca și în rezultatele pe care ea le înregistrează până acum, ceea ce vom încerca a face într'un alt articol. G. Vlădescu Băcoasa

Este interesant de știut că, însăși marii proprietari expropriați au recunoscut în totdeauna cu ocazia diferitelor procese de expropriere, nevoia împroprietărilor românilor cu locuri de casă și se cunosc cazuri multe când însăși proprietarii au cedat sau au vândut foarte ieftine astfel de locuri românilor, fără a aștepta aplicarea procedurii de expropriere.

În îndeplinirea programului de expropriere și împroprietărire, s'a ținut seamă de toate nevoile pentru locuri de casă, astfel ca să poată satisface nu numai sătenii dar și nevoile instituțiilor culturale de tot felul ce trebuiau să ia naștere odată cu mărirea vetrei satelor. Căci, reforma agrară a ajutat nu numai mărirea satelor existente ci, a creat sate noi cu totul, fie în regiunile de colonizare fie chiar în apropierea celor existente, așa după cum permitea situația locală a terenurilor expropriate.

În genere, s'a căutat însă să se evite pe cât posibil organizații noi spre a nu îngheua pe nou împroprietărit cu obligațiuni inevitabile din domeniul sarcinilor publice astfel că, și din punct de vedere social-moral s'a urmărit mărirea vetrelor vechi, ținând în același timp un contact strâns cu acestea.

Problema principală de rezolvat se referea prin urmare la folosirea experienței făcută de către stăpânirea țară, care prin sistemul satelor izolate în regiunile de colonizare mai ales, dăduse un faliment total. Era așa dar necesar ca să se înlăture greșelile acestea pentru populația românească, ca ea să fie mereu grupată la un loc și strânsă în jurul centrului de cultură — comuna — combătând pe cât posibil resfirarea și așezarea în gospodării izolate, pe terenuri ori proprietăți îndepărtate.

Cercetătorul, care ar vizita regiunile de împroprietărire cât și acele de colonizare, ar putea vedea acum aceste formațiuni noi, în plină activitate. Peisajul ce se desfășoară înaintea ochilor noștri este dintre cele mai interesante și nimeni nu-și va putea stăpâni emoția puternică, care îl va cuprinde văzând câtă muncă, sârguință, străduință și încredere în sine, arată noul proprietar stăpân în curtea și în casa lui.

Datorită împrejurărilor vitrege de tot felul, statul a contribuit în măsură redusă la înființarea noilor căminuri și cel mult regiunilor de colonizare li s'a putut da un sprijin material mai simțitor. Celelalte sate născute prin împroprietărire, s'au ajutat cum au putut; sătenii s'au în-

datorat pe la băncile populare și cele particulare numai ca să-și poată clădi fiecare o mică gospodărie în care să se simtă liber și unde să se desvolte copii numeroși, baza existenței de mâine.

În regiunile de colonizare, statul prin oficiul de arhitectură al Casei Centrale de Împroprietărire a stabilit planuri și devize pentru anumite tipuri de case, cu un număr de camere și dependențe după nevoile fiecărei familii, în stil românesc, pe care le-a răspândit prin organele județene de aplicare a reformei agrare, stăruind astfel ca locuințele noi să îndeplinească în gradul cel mai mare, condițiunile moderne de construcție și igienă.

Aceste tipuri de case, sunt foarte plăcute și arată un gust deosebit, sunt vesele și primitoare ca și sufletele țărănilor, cari le locuiesc.

În alte părți, sătenii și-au construit casele în stilul obișnuit al regiunii și din materialul pe care l'au avut la îndemână mai convenabil. Nu sunt rare noile locuințe construite din pământ bătut atât de solid și artistic, încât pot concura cu cele mai bune case făcute din cărămidă. Câmpia Ardeleană ne oferă un vast material de studii în această privință.

Trebuie să remarcăm în privința construirii noilor sate, următoarele: aproape fără deosebire, toate locuințele noi au ferestre mari, dușumele de scânduri și acoperiș de țiglă și însăși fiecare gospodărie și-a aranjat un grajd solid clădit în condițiuni cât se poate de bune și o șură pentru adăpostirea furajului, uneltele și vehiculelor de tot felul. Pătulul de porumb, chiar rudimentar construit, nu lipsește nicăeri.

Datorită faptului că, la aranjarea noilor vetre de sat, cu ocazia măsurătorii, inginerii geometri au trasat drumuri și șosele largi și drepte, aspectul general al satelor formate astfel, este cât se poate de regulat.

Dacă organele agricole prin îndrumările ce dau noilor împroprietăriți, vor stărua ca să se facă plantații de pomi roditori prin curți și pe marginea drumurilor, atunci în scurtă vreme fața satelor acestora va căpăta un pitoresc agreabil și se vor contopi cu desăvârșire în complexul satelor vechi.

Suntem datori iarăși, să arătăm tragerea de inimă cu care noul împroprietărit contribuie și stăruie pentru crearea de școli, biserici și case parohiale în satele lor. Se cunosc astfel de sate unde școala și biserica

au luat ființă în primul rând, înainte ca cei îndreptățiți la locuri de casă să-și fi început construirea căminurilor. Acest semn trebuie să-l apreciem în cea mai înaltă valoare, de oarece el ne indică înțelepciunea poporului, care astăzi își dă seama mai bine decât oricând despre rolul ce-l are școala și biserica pentru dezvoltarea sa.

În acest domeniu, trebuie să recunoaștem, că există o concurență nevăzută — dar simțită — față de celelalte națiuni conlocuitoare, a căror dezvoltare culturală și morală este astăzi mai sprijinită decât oricând.

Românul Transilvănean nu voeste să rămână mai prejos de alții și el se străduiește, cu sacrificii imense, să-și mențină o situație onorabilă față de celelalte neamuri.

La menținerea vie a acestei conștiințe, preoții și învățătorii joacă un rol însemnat deși activitatea acestora în timpul de după războiu este prea încătușată de supralicitările politice de partid.

Din această pricină, rezultatele sunt prea slabe căci energiile cele mai bune se macină în luptele fără rost pentru binele general, în numele căruia fiecare ar trebui să-și închine întreaga viață.

Legate astfel de vechile sate, noile așezări ne dau garanția unei dezvoltări normale, iar viața românească va fi la adăpostul greutăților prin munca instituțiilor de cultură ce se dezvoltă neturburată în fiecare comună.

Dacă reforma agrară aplicată riguros și repede din pricina momentelor neprielnice prin care trecea țara, are defecte, care cu timpul se vor putea îndrepta, împroprietărire cu locuri de casă la țară, este o măsură de adevărată echitate și prevedere socială, mecontestată nici de cei mai înverșunați adversari ai reformei.

Poporul român din Transilvania, răsuflă astăzi liber în casele pe care și le-a construit după putere și săteanul are de acum înaintea siguranța proprietarului deplin.

Satele noi din Transilvania, născute după reforma agrară, ne arată vigoarea și perseverența românească și ele vor rămâne cea mai frumoasă pildă de muncă adevărată, generațiilor ce vor veni.

Acestei munci suntem datori să-i aducem omagiul și recunoștința noastră întreagă și să dorim ca ea să se desvolte fără preget, pentru binele țării întregi.

Cluj, 6 V. 1929.

Ion Luca Ciomaș

Principiile de bază ale Psihologiei aplicate*)

Psihologia aplicată este o știință cu totul nouă. Abia de vre-o 25 de ani încoace au început să se precizeze problemele ei variate, arătându-se din ce în ce importanța lor pentru epoca noastră. În expunerea de față am să încerc să arăt unele din principiile de bază, ce se pot desprinde din cercetările de până acum; voi schița câteva idei spre a arăta în linii generale, care este câmpul de cercetare al Psihologiei aplicate, cum s'a ivit, care sunt problemele ei actuale și mai ales ce importanță are ea pentru viața socială modernă.

Încep cu o definiție, pe care o găsim mai des în tratatele mai nouă de Psihologie aplicată: „*Câmpul Psihologiei aplicate îl formează toate situațiile, în care este implicată atitudinea umană și în care economia energiei umane are o importanță practică*”.

Putem constata dela început, că domeniul este foarte vast. În cele ce urmează am să mă refer în deosebi la problemele în legătură cu economia și intensificarea energiei umane.

Cum s'a ivit Psihologia aplicată?

Nu numai Psihologia aplicată este o știință cu totul nouă, dar în general toată Psihologia ca știință independentă și sistematizată are un trecut relativ scurt. Cu aproximație am putea spune, că ea datează abia dela mijlocul veacului al XIX-lea. Până atunci ea era una din ramurile Filosofiei și se baza pe speculația pură. În linii generale putem stabili trei mari stadii în evoluția Psihologiei: Psihologia sufletului, Psihologia conștiinței și Psihologia atitudinii, sau cum se numește mai nou, a comportamentului.

Primele două, adică Psihologia sufletului și a conștiinței, avea o singură metodă de cercetare: *autoanaliza*; adică psihologul încerca să stabilească anumite legi ale vieții sufletești prin observații făcute asupra propriei persoane. Marele neajuns al acestor stadii era, că nu exista posibilitatea comparației între diferitele fenomene. Orice știință, ca să constate anumite legi, are nevoie de un material de observație foarte vast, pentru ca prin comparație să poată ajunge la anumite concluzii, care se pot *verifica*. În stadiul întâi și al doilea al Psihologiei această posibilitate era exclusă.

Al treilea mare stadiu în Psihologie este Psihologia atitudinii. Metoda ei fundamentală este tot observația, însă nu numai autoobservația, cum era cazul cu Psihologia sufletului și a conștiinței, ci și observația asupra altor persoane. Iar pentru ca faptele sufletești să le poată observa mai bine, recurge și la experiment. Principiul de bază al acestei Psihologii este următorul: Individualitatea umană este un organism, care urmărește un scop bine definit: conservarea și dezvoltarea vieții. Acest organism trăește într'un mediu. Pentru ca să se conserve și să se dezvolte, organismul trebuie să se adapteze la acest mediu, sau să adapteze mediul după trebuințele și putințele sale. Cu alte cuvinte, organismul ia o *atitudine* în fața situațiilor, în care se află. Pentru aceea se numește *Psihologia atitudinii*.

Una din constatările fundamentale în această direcție de cercetări a fost, că orice organism în fața diferitelor împrejurări ia atitudini diferite, după cum o cer necesitățile; iar în al doilea rând, că în fața aceluiași situații, diferitele individualități iau atitudini diferite. Această constatare aduce cu sine o concluzie inevitabilă: *Există anumite diferențe între diferitele individualități, și trebuie să adăogăm numai decât, că nu numai între individualitățile umane, ci pe toată scara animală. Cu aceasta Psihologia a căzut de plin acord cu rezultatele Biologiei, și din acelaș motiv astăzi Psihologia nu este altceva decât un nou inel în lanțul științelor biologice.*

Aceste constatări au schimbat multe din rezultatele simplelor speculații de odinioară. Îndată ce psihologul s'a prezentat în fața realității, pe care o cercetează cu metode din ce în ce mai precise, a fost împins spre constatări, cari au impus schimbarea multor principii din vechea Psihologie. Mai de mult exista numai o Psihologie generală, astăzi însă, de vre-o 20—30 de ani încoace se dezvoltă tot mai precis Psihologia diferențială. Dar și Psihologia generală are astăzi un aspect cu totul diferit de cel vechiu. Orice cercetare psihologică, în orice direcție s'ar face ea, are ca punct de plecare principiul, că trebuie să studieze atitudinile individualităților în fața diferitelor situații. Concluziile ce se scot variaza după directiva cercetării. Așa Psihologia generală caută în varietatea atitudinilor *fețele comune*, pentru a ajunge la legi generale, pe când Psihologia diferențială și aplicată insistă nu asupra părților comune, ci asupra *diferențelor*.

Dar trebuie să adăogăm, că numai în Psihologie ca *știință sistematizată* a intrat concepția diferențelor individuale așa de târziu. În realitate însă omul de mult făcea, într'un mod mai mult sau mai puțin stângaci, deosebire între diferiții indivizi. Oamenii, fără să fi învățat multă Psihologie, totdeauna au acordat și acordă anumite distincțiuni. De când e lumea s'a vorbit despre două mari categorii de individualități: Inteligenți și mai puțin inteligenți. S'a mers chiar cu distincția și mai departe: În sânul celor mai puțin inteligenți se face deosebire între mediocri, mărginiți, imbecili, idioți. În categoria celor mai capabili se vorbește despre deștepți, foarte deștepți, eminenți, geniali. Ce înseamnă toate acestea? Înseamnă că omul totdeauna a observat că membri societății, din care face parte, n'au un grad de inteligență egal de mare, că sunt unii oameni mai mult, iar alții mai puțin capabili.

Dar distincția a mers și într'o direcție mai apropiată de viața practică: Chiar de când au început să se diferențieze ocupațiile omenești, s'a ajuns la convingerea, că nu orice om este potrivit pentru orice ocupație. O concluzie, de care de asemenea astăzi nimeni nu se mai îndoiește.

Dar omul nu s'a oprit numai la astfel de constatări vagi. El a trecut chiar la constituirea unor științe, sau mai bine zis pseudoștiințe, care aveau ca scop descoperirea caracterelor speciale ale individului. Amintesc aici Frenologia, Fiziognomia, Chiromanția, Grafologia și altele. Frenologia încerca să specifice trăsăturile caracterului omesc după con-

*) Lecție de deschidere la cursul de Psihologie aplicată ținută în ziua de 20 Aprilie 1929.

stituția craniului, Fiziognomia după trăsăturile feții, Chiromanția după trăsăturile mâinii, Grafologia din specificul scrisului. Faptul că acestea se practică de mult e o dovadă, că nu-i tocmai recentă convingerea diferențelor dintre oameni.

Am făcut această mică incursiune în Psihologia populară, ca să arăt că atunci, când Psihologia diferențială afirmă că individualitățile omenești se deosebesc între ele, nu face altceva, decât traduce în termeni științifici ceea ce Psihologia populară a constatat de mult.

Vedem prin urmare două drumuri, cari au dus spre Psihologia diferențială: Un drum se desena în sânul Psihologiei științifice, iar altul venea dinspre Psihologia populară.

Însă știința nu s'a oprit numai la aceste simple constări. Omul, în activitățile sale este în primul rând o ființă practică; de câte ori se îndreaptă spre cercetarea realității, el vrea să scoată anumite învățăminte, care îi pot fi de folos. Constatându-se diferențele individuale s'a impus concluzia, că în fiecare situație trebuie să se țină seama de felul special de a fi al oricărui individ. De aici urmări importante pentru medicină, pentru domeniul juridic, dar mai ales pentru viața practică și pentru educație. Fiindcă în legătură cu diferențele individuale s'a mai constatat ceva: Nu numai invidualitățile omenești diferă între ele, ci și activitățile sunt foarte variate. Activitățile variate cer însușiri variate, ceea ce înseamnă că orice om în acele activități este mai productiv, pentru care are însușirile potrivite. Concluzia: *Omul potrivit la locul potrivit.*

Aici intervine rolul mare al Psihologiei aplicate. Ea încearcă să stabilească aptitudinile și capacitățile omenești, pentru ca fiecare individ să fie educat și îndrumat conform cu însușirile sale inerente,

Dar desigur se pune întrebarea: Oare poate să aibă o știință preferența să stabilească aptitudinile și capacitățile omenești? Răspunsul este, că rezultatele de până acum sunt așa de satisfăcătoare, încât în această privință nu mai încapă nici o îndoială. Nu putem înșira aici amănunte. Expunerea diferitelor metode de cercetare va forma obiectul tuturor lecțiilor, ce vor urma. Aici putem aminti numai câteva rezultate.

Cea mai semnificativă confirmare a cercetărilor în domeniul Psihologiei aplicate ne-a dat-o selecția armatei americane în timpul războiului mondial.

Se știe, că în momentul, când Statele Unite în 1917 au hotărât să intre în război, nu aveau armată. Ea trebuia creată repede. Abia au trecut trei luni și americanii aveau o armată formidabilă de două milioane de oameni. Întreaga această armată, care a decis soarta războiului mondial, a fost selecționată de către 18 comisii de psihologi, sub conducerea psihologului american Yerkes.

Cum s'a făcut această selecție?

După principiile, pe cari le-am amintit adineaori. S'au stabilit capacitatea și aptitudinile fiecăruia și în baza celor stabilite s'a făcut încadrarea la diferitele trupe. Metodele au fost întrebuintate după principii riguros științifice, iar modul cum s'au afirmat diferitele unități de armată au justificat pe deplin metodele întrebuintate.

Un alt exemplu, pe care îl amintesc, este ceva ce am putut constata personal în Germania. Aici aproape fiecare oraș își are așa numitul *biroou de orientare profesională*. Aceste birouri sunt niște instituții, la cari se caută aptitudinile și capacitățile tinerilor, pentru ca să fie îndrumați conform cu însușirile lor firești. În primele timpuri după război a existat un număr foarte limitat de astfel de instituții. Astăzi însă sunt aproape 700 la număr. Și ele nu sunt susținute numai de către stat, ci o contribuție însemnată dau și întreprinderile industriale și asociațiile muncitorești. Acest singur fapt este destul de convingător: Dacă realitatea n'ar fi confirmat rezultatele cercetărilor, nimeni nu va admite că întreprinderile industriale și asociațiile muncitorești ar jertfi sume mari pentru susținerea acestor instituții.

Mai dau un exemplu modest dela noi: Am făcut o serie de cercetări pe la școlile din Cluj, pentru ca să stabilim o metodă spre a selecționa copiii dotați, adică cei mai capabili, la etatea de 11 ani. La sfârșitul cercetărilor am întocmit o listă a acelor copii, pe cari i-am găsit mai capabili. Lista acestor copii am trimis-o apoi la diferitele școli, pentru ca să aflăm și părerea corpului didactic. Și corpul didactic a confirmat cele stabilite de noi.

Toate aceste chestiuni le-am putut atinge aici numai în treacăt, fiindcă nu este locul să insistăm asupra lor. Aici vom mai încerca numai să răspundem, foarte pe scurt și mai mult principial, la întrebarea: Cum se fac astfel de cercetări?

Răspunsul este destul de simplu dacă ne gândim la ceea ce am spus adineaori. Spuneam că astăzi în centrul preocupărilor Psihologiei sunt aptitudinile. Toată viața noastră nu este altceva, decât o serie nesfârșită de atitudini în fața unor situații. Neîntrerupt ne găsim în fața unor probleme, pe care trebuie să le rezolvăm. Felul de a fi al fiecăruia se poate cunoaște din atitudinile, pe cari le ia în fiecare noment.

Dacă este așa, atunci metoda, care se impune psihologului, este următoarea: *El trebuie să creese diferite situații, pentru ca din felul cum se adaptează persoana respectivă, să ajungă la anumite concluzii.* Adică se dau diferite probleme spre rezolvare. Însă aceste probleme sunt astfel formulate, încât rezolvarea lor să fie posibilă numai cu un anumit grad de capacitate sau numai în baza unor aptitudini speciale.

Pe această cale s'au descoperit multe din însușirile ascunse ale omului.

Credem că acest aspect al Psihologiei aplicate are o oarecare importanță practică. Din punct de vedere al vieții sociale nu este tot una, dacă avem de a face cu un om mai mult sau mai puțin capabil, cu aptitudini într-o direcție sau alta. Pentru aceea există astăzi o năzuință generală spre aplicarea datelor Psihologiei diferențiale. În mod foarte firesc, aceste aplicațiuni s'au făcut întâi în domeniul educației și în acest domeniu sunt și astăzi cele mai multe revendicări. Scopul educației este să desvolte capacitatea și aptitudinile inerente unei individualități. Dar îndată ce rezultatele științei ne arată că individualitățile diferă între ele, educatorul trebuie să țină bine seama de metodele, pe cari le aplică. Să preținzi că toți copiii pot fi educați după același cala-

pod, că pentru toți este potrivit același program școlar, că în sfârșit pe toți îi poți vârî în aceeași clasă fără nici o alegere, înseamnă că te bazezi pe o concepție, care nu este confirmată de realitate. Oamenii diferă între ei și trebuie să ținem seamă de aceasta. Trebuie să cunoaștem individualitatea umană, pentru ca să-i asigurăm cea mai bună dezvoltare posibilă.

Cu aceasta am atins principiul fundamental al Psihologiei aplicate: *Importanța individualității.*

Ar fi greșit dacă am crede, că acest principiu al Psihologiei aplicate este o apariție incidentală. În realitate el face parte din fenomenele generale, care caracterizează viața modernă. Nu putem contesta, că în timp ce mai de mult individualitatea umană era mai mult sau mai puțin neglijată, astăzi libertățile ei capătă o extindere din ce în ce mai mare. Principiul democrației moderne este, că fiecare individ are dreptul să se desvolte spre trepte sociale superioare. Însă un principiu democratic cuminte adaugă numaidecât o restricțiune: Fiecare individ are dreptul să se ridice, dar numai până la treapta, pe care i-o permit forțele lui inerente. Acest corectiv este principiul de bază al Psihologiei aplicate. *Psihologia aplicată nu vrea altceva, decât să introducă ierarhia valorilor omenești în societatea modernă.* Locul pe care-l ocupă un individ în societate nu-l privește numai pe el, ci privește întreaga societate. Pentru aceea trebuie să se ia măsurile potrivite, ca fiecare individualitate să fie pusă acolo, unde poate da maximul posibil. Terenul de dezvoltare al Psihologiei aplicate este cea societate, unde individualitățile omenești au mai multă posibilitate de afirmare. În privința aceasta amintesc un fapt: Unul dintre marii întemeetori ai Psihologiei aplicate a fost Hugo Münsterberg, un psiholog german, care însă cea mai mare parte din activitatea sa și-a desfășurat-o în America. Faptul că întemeetorul Psihologiei aplicate a fost un german, care a trecut în America, nu este o simplă coincidență. După cum am mai spus, psihologul trebuie să observe, să analizeze individualitatea umană, ca să-i cunoască însușirile. Iar această tendință de a pătrunde în eul omenesc nici unde nu este așa de accentuată, ca în Germania. Pentru aceea aici a luat naștere Psihologia experimentală, aici s'a scris mai mult asupra eului, individualității și personalității. Din acest mediu a putut să iasă un Nietzsche, cu doctrina despre supraom, adică despre marea personalitate. Filosofia germană contemporană are în centrul preocupării personalitatea.

Münsterberg a ieșit din acest mediu; el a ieșit din școala Psihologiei experimentale, cu tendința spre analiza personalității omenești. Atât însă n'a fost destul, ca să ajungă la aplicări. Aplicări a putut face numai într'un mediu, unde individualitatea umană este recunoscută și ca factor social și unde i se recunoaște dreptul să se ridice la orice treaptă socială, în cazul că are capacitatea și însușirile necesare. Iar mediul cel mai prielnic pentru aceasta era societatea americană. Și pentru aceea nici unde Psihologia aplicată nu este așa de mult încurajată, ca în America.

Pătrunderea Psihologiei aplicate într'o societate este semnul, că în cea societate se recunoaște valoarea personalității omenești; că pe de o parte se asigură mijloacele, ca orice individualitate, indiferent de clasă

socială, să-și desvolte însușirile, iar pe de altă parte să fie plasată acolo, unde poate să producă mai mult. Ași recurge la o expresie și mai lapidară: *Psihologia aplicată este semnul democratizării vieții publice.*

Omul din cele mai îndepărtate vremi nu face altceva, decât duce o luptă înverșunată cu diferitele împrejurări, în cari trăiește. Năzuința lui primordială este să găsească mijloacele cele mai potrivite pentru afirmarea existenței sale. Din această luptă s'a cristalizat încetul cu încetul importanța personalității omenești. Progresul reclamă personalități bine formate. Din starea de primitivitate și până astăzi omul a avut o mulțime de credințe, își imagina zeii, își imagina demonii și alte puteri oculte. Toate acestea au dispărut, cunoașterea tot mai perfectă a fenomenelor naturii le-a gonit. O singură credință i-a rămas omului: Credința în forțele sale proprii. Veacuri de-a rândul omul a făcut o mulțime de descoperiri, a străbătut cele mai mari depărtări, s'a aprofundat tot mai mult în scrutarea naturii, până ce în vremurile noastre a făcut cea mai mare descoperire: *S'a descoperit pe sine însuși.* S'a întâmplat ceva analog cu ceea ce ni s'a întâmplat multora în copilărie: Eram cinci prieteni împreună. Aveam un măr și voiam să-l împărțim; îl tăiam în patru bucăți și îl distribuim, și abia la sfârșit vedeam că nouă nu ni s'a ajuns. Omul până acum s'a uitat pe sine însuși și abia astăzi începe să-și dea importanța cuvenită.

Importanța individualității omenești, atât din punct de vedere politic și social, cât și din punct de vedere practic, este un semn al vremurilor nouă. S'a ajuns la convingerea aceasta, fiindcă așa au cerut-o marile evenimente și frământări. Amintesc aici, că Psihologia aplicată a luat avânt deosebit în urma războiului mondial. Enorma încredințare a silit popoarele să-și aplice forțele în așa fel, ca minimul de energie să dea maximul de folos. Psihologia aplicată a luat mare avânt în timpul războiului, fiindcă s'a văzut, că dincolo de materia brută, forța omenească bine organizată decide.

Am atins aceste considerațiuni, ca să învederez întrucâtva, că de fapt Psihologia aplicată adaugă un nou inel la preocupările societății de a asigura o cât mai bună dezvoltare a individualităților. În privința aceasta mă refer și la o altă disciplină: Medicina. Nu este o simplă întâmplare, că astăzi se dă o importanță așa de mare Igienei sociale și Eugeniciei. Medicina din curativă devine din ce în ce preventivă, adică nu se mărginește numai să constate bolile, ci vrea să asigure condițiile cele mai bune, ca într'u cât se poate, organismul să nici nu se îmbolnăvească. Psihologia aplicată vine și completează aceste năzuințe. Ea ne învață, că nu numai din punct de vedere fizic trebuie asigurat organismul, ci că trebuie să luăm toate măsurile ca organismul să se desvolte în întregime, cu toate însușirile lui trupesti și sufletești, pentruca individualitatea respectivă să devină un factor cât mai productiv în viața socială. Individualitățile omenești trebuie să se desvolte, fiindcă societatea are nevoie de ele în vederea marilor scopuri, pe cari le urmărește.

Cred că reese într'o măsură oarecare, cumcă ideile de bază ale Psihologiei aplicate nu s'au ivit la întâmplare, ci se datoresc unei evoluții foarte

firești. Această evoluție a avut două căi: Pe de o parte evoluția în Psihologie ca știință, pe de altă evoluția în viața socială.

Ideile pe cari le-am remarcat, sunt probleme cari se pun. Și o problemă odată pusă omul nu se lasă, până ce nu-i găsește soluția. Așa suntem și în Psihologia aplicată. Problemele se pun și trebuie să le căutăm soluția. Ar greși acela, care ar crede, că psihologul în orice moment i-ar putea spune oricui ce aptitudini are. Un psiholog adevărat deocamdată nu poate avea pretenția aceasta. Dar așa pune o întrebare: Oare medicina de exemplu și-a spus ultimul cuvânt pentru toate problemele, ce o preocupă? Oare nu sunt o mulțime de cazuri când și ea stă neputincioasă? Și medicina are un trecut enorm. Cum poți pretinde atunci precizie extremă dela Psihologia aplicată, când ea abia are un trecut de 20 de ani? Esențial este, că se pun problemele, a căror soluție trebuie s'o căutăm. Iar rezultatele de până acum sunt destul de satisfăcătoare, ca să ne dea toată încrederea pentru des-

voltarea în viitor.

Dar nu putem trece cu vederea nici latura morală, ce se desprinde din ideile relevate. În frământările de azi trebuie să dăm respectul cuvenit valorilor omenești. „Omul potrivit la locul potrivit” — ne învață Psihologia aplicată și cred că acesta este totodată un precept moral, de care avem multă nevoie astăzi. Vremurile complexe pun probleme complexe și rezolvarea lor presupune forțe omenești bine dezvoltate. »Cunoaște-te pe tine însuși« — a zis înțeleptul anticității. »Cunoaște-ți și organizează-ți forțele în vederea marilor creațiuni« — este principiul activ al vremurilor noastre.

Iar acum o încheiere în câteva cuvinte. La întrebarea, ce este propriu zis Psihologia aplicată, răspunsul cel mai potrivit cred că este acesta: Psihologia aplicată este cea mai nouă armă, pe care a născocit-o mintea omenească pentru asigurarea și înălțarea existenței sale.

Liviu Rusu

conferențiar la Universitatea din Cluj.

PAGINI LITERARE

Jertfa

Impinși de lăcomia lor impie, o sută de pirați fenicieni au jefuit o corabie grecească, ducând cu sine două sute de boi albi înspre Creta jertfe menite lui Apolon, strălucitorului Soare.

Când zeul văzu din înaltul cerului nelegiuirea lor fără seamăn, aprinse cu o săgeată de foc corabia blestemată, aruncând pradă focului și apeii pe toți părtașii crimei.

Setos de răzbunare, zeul nu-și opri aici pedeapsa ci neînduplecat îi pregăti o soartă amară întregului popor fenician, născător și hrănitor de pirați.

Din acea clipă nu-și mai revărsă lumina binecuvântată deasupra Feniciei, încându-i pământul și râurile în cel mai negru întuneric, dar marginile țărmlui de răsărit scaldat de ape le incinse cu'n brâu de foc nimicitor, spre a închide pe vecie în noaptea îngrozitoare pe tații piraților sacrilegi.

Și în Fenicia se încuibă moartea. Țara veseliei de odinioară se îmbracă în haina tristă a doliului. Nu se mai auzeau cântece de aspri marinari, nici răspusul nevestelor și fetelor dornice de îmbrățișarea celor dragi, porniți pe întinșul apelor. Râsul pieri de pe buzele tuturor, căci râsul e născut în soare. Dar lacrimile deveniră râuri nesecate din ochii mari deschiși după aurul luminii.

Astfel mureau nemernici cu ochii și sufletul în prada nopții, Dar dacă vre-unul atras de povestea luminii se îndrepta cu pași sovăelnici spre țărmul de mare și brăul de foc, era mistuit în flăcările răzbunării soarelui și corpul lui prefăcut în cenușe era presărat pe undele furioase.

Ani au trecut. Si apoi secole. Mii de jertfe au închinat urmașii blestemului strălucitorului soare. Mii de rugi s'au ridicat spre cer, cerșind îndurarea divină. Dar iertarea nu mai venea

* * *

Când zeii fură alungați din Olimp de țaria neînfrântă a Titanilor, însuși Zeus scăpă în fugă din fața lor, aruncându-se în mare.

Dar apele erau văduve de stăpânul lor Poseidon, ascuns în palatul de cleșta și valurile neînfrânate își băteau joc de zeul tuturor, fugăr în fața sorții.

Obosit de jocul blestemat al valurilor întăritate, Zeus căuta cu privirea pământul, o insulă unde să-și odihnească brațele obosite. Dar pe întregul întins de ape nu se zărea nici o fâșie de pământ uscat.

Disperat Zeus, își ridică cu o ultimă sfortare capul printre undele care-l copleșeau și porunci stâncilor și pământului să-i vină într'ajutor.

Atunci din spre țărmul fenician,

mânate de dorul ispășirii, au plecat sute de milioane de suflete mistuite în focul răzbunării și adunându-și cenușa corpului din spumele apelor, au clădit o insulă plutitoare, mânănd-o spre Zeul în pericol.

Supuse au cules trupul stăpânului lumii, odihnindu-l până ce i-au revenit puterile.

Mișcat de jertfa sufletelor răătăcitoare, Zeus ascultându-le povestea, i-a poruncit lui Apolon să-și întoarcă mânia din spre pământul care a jertfit atâtea vieții.

* * *

Și soarele se reîntoarse în Fenicia. Noaptea fu alungată în mijlocul chiofului de bucurie a unui popor însetat de lumină. Râsul se reîntoarse pe buze odată cu dorul de viață, iar lacrimile au secat cu râurile în arșita soarelui.

Minunați se întrebau însă. Care dintre jertfele poporului au înduplecat cerul să le sfârșească ispășirea — jertfa sutele de boi albi, sau miile de oi cu lâna de mătăasă. Ori rugile de veacuri din miile de piepturi.

Ca un răspuns la întrebarea lor, au văzut atunci plutind în spre țărmul lor o insulă de cenușe, cu resfrângeri de lumină de argint. Și în mijlocul ei au zărit ca într'un vis milioane de suflete pregătindu-și odihna veacurilor, regăsită în binecuvântarea zeului. Ei atunci au înțeles jertfa cea mai mare, închinată pe altarul luminii, ridicat din milioane de lesuri omenești, în goana după adevăr.

Ion Munteanu.

Memoriu in chestia Munților Apuseni*)

(Urmare și sfârșit).

1) *Chestiuni de comunicație.* E problema cea mai importantă și în același timp cea mai urgentă. Urgentă din motivul, că aceasta e mijlocul prin care putem să venim mai repede în ajutorul populației, dându-i prilej de muncă și de câștig acasă la ea.

Sub raportul căilor de comunicație Munții Apuseni stau mizerabil.

E destul o privire pe harta C. F. R. spre a aprecia situația desavantajoasă ce o au Moții, prin faptul că nu există nici o singură linie ferată, care să traverseze, fie dela nord la sud, fie dela est la vest țara Moților. Linia ferată normală care vine dinspre Arad se curmă la Brad, cea dela Beiuș la Vașcău. Iar liniile înguste Turda—Câmpeni—Abrud și cea Alba-Iulia—Zlatna se întrerup la Abrud respective Zlatna.

Dar liniile acestea din urmă mai au desavantajul că fiind înguste tariful persoanelor și mai ales al mărfurilor nu se poate face decât cu transbordarea în gara Turda și Alba-Iulia.

Cât timp și câte parale se perd cu aceste transbordări o știm cu toții.

Ce-i de făcut?

a) *Inainte de toate trebuie transformată în linie normală actuala linie îngustă Turda—Câmpeni—Abrud și continuată până la Brad.*

Astfel am dobândi o linie transversală care ar traversa Munții Apuseni tocmai prin inima lor și ar lega Tg.-Mureșul, Clujul și Turda prin gara Câmpia Turzii cu Bradul și Aradul.

Această linie ar avea și din punct de vedere strategic, deci al apărării naționale importanța uriașă de a înmulți cu încă una liniile pe cari în caz de război se pot arunca trupele după necesitate dela frontul de vest la cel de est și invers.

Dar nu numai din punct de vedere militar, ci și economic deschiderea liniei normale Câmpia Turzii—Turda—Câmpeni, Abrud—Brad—Arad înseamnă încopcierea acestor Munți Apuseni, până azi izolați de restul lumii în pulsația economică a restului țării.

In afară de legătura dela vest va est s'ar mai putea face și una dela Nord la Sud. Și anume: prin prelungirea liniei industriale Huedin—Călățele peste Beiuș și Albac la Câmpeni.

*) Acest Memoriu a fost înaintat Președinției Consiliului de Miniștri.

Iar în loc de-a prelungi linia Alba-Iulia—Zlatna până la Abrud, ceea ce ar costa prea mult din cauza dealului Mare, s'ar putea construi o linie Teiuș—Mogoș Buciumani—Abrud pe valea Mogoșului.

b) *In fine făcându-se cu timpul și legătura Arad—Deva și Beiuș—Vașcău—Halmaghiu cu rețeaua de căi ferate a Munților Apuseni va fi completată.*

In ce privește șoselele cred, că rețeaua deja existentă bineînțeles reparată și bine întreținută va satisface toate trebuințele în cazul când se vor fi construit liniile ferate mai sus amintite.

In deosebi nu va fi nevoie să construim șoseaua foarte costisitoare Arieșeni—Băița spre Beiuș, care ar costa aproape 600 milioane lei și care nu ar deservi decât circulația celor două-trei comune de pe valea Arieșului-Mare, Albac—Scărișoara și Bihorul.

Ori având Moții linia ferată Câmpeni—Albac—Huedin se vor obișnui cu timpul a-și transporta pe tren mărfurile pentru Oradea.

Va fi neapărat nevoie însă ca deja în vara anului 1929 să începem repararea șoselelor naționale: Turda—Câmpeni—Arieșeni și Câmpeni—Vidra, cari conform unei estimății generale făcută de serviciul de edile din Turda, ar costa 42—45 milioane lei.

Prin lucrările aceste s'ar da ajutor grabnic tuturor comunelor de pe Valea Arieșului, cari tânjesc tocmai din lipsa ori căror lucrări sau exportări măi de seamă la ei acasă.

De asemeni și din aceleași rezoane de a da prilej de muncă populației va trebui să se facă însă în anul acesta reparația radicală a șoselei Zlatna—Abrud și Abrud—Brad. Nu am avut nici timpul nici puterea să procur o situație în cece privește lucrările acestea, dealtcum aceasta va fi datoria șefului secției de poduri și șosele îndată ce își va prelua oficiul.

Guvernul trebuie să găsească suma de cel puțin 100 milioane lei cari să-i destineze, încă în anul acesta pentru repararea tuturor șoselelor din Munții Apuseni.

Numai când populația va afla și va vedea, că se remediază una din cele mai drepte plângeri a ei: *repararea șoselelor*, azi în stare deplorabilă, și când pe urma ocaziilor de muncă, ce li se oferă pe calea aceasta o bună parte a popula-

ției va fi ajuns a-și putea agonisi prin munca sa pâinea de toate zilele, vor începe a crede, că s'a îndurat Dumnezeu și de ei și că a sosit epoca mult așteptată a dreptății.

2) *Chestiuni administrative justițiare.* Va fi de examinat din toate punctele de vedere, că oare e bună situația de azi conform cărei teritoriul economic este omogen, e împărțit, sub raportul administrativ, între 6 județe sau că ar fi de preferat un județ al Munților Apuseni?

Se pot aduce argumente și pentru și în contra unei astfel de soluții.

Bineînțeles chestiunea se pune ca o muzică a viitorului, deoarece în starea de azi a mijloacelor de comunicație d. e. Huedinul ar fi mai depărtat de centrul de comunicație (Abrud sau Câmpeni) decât de Oradea sau chiar de Arad.

E însă de făcut numai decât o corectură în ce privește arendarea circumscriptiilor justițiare.

E o mare anomalie ca d. e. săteanul din Poșaga de sus să facă până la Sălciua un drum de 30—40 klm., de aici cu trenul alți 40 klm. pentruca să se prezinte ca martor în un proces în fața judecătoriei de Ocol, din Câmpeni.

Suntem datori față de populația din Munți ca să-i înlesnim accesul la instanțele judecătorești chiar prin crearea de noi judecătoria de Ocol.

Dacă undeva apoi în Munți e indicat ca o judecătoria de Ocol să nu se extindă decât asupra alor 8—10 comune. Aceasta e situația în Vechiul Regat.

Ca o măsură urgentă va fi chemarea comisariatului ca să facă totul ca administrația și justiția să funcționeze și în Munți ireproșabil și în consecință să facă la ministerele respective rapoarte documentate asupra tot ce vede că ar fi în calea acestei bune funcționări. In deosebi va cere mutarea acelor funcționari administrativi ai justiției despre care are dovezi, că nu sunt la înălțime și că prin prezența și activitatea lor compromit în fața Moților stăpânirea românească.

3) *Chestiuni financiare.* Știm din informații precise, că Moții sunt și mai tare infundați în datorii decât țărâna dela câmpie.

E fapt că dobânzile cu cari lucrează băncile din Munți sunt foarte grele și proprii să ruineze pe oamenii în imposibilitate nu de a replăti capitalul, ci chiar dobânzile.

In consecință trebuie imediat intervenit la Banca Națională să voteze un reescompt de câteva milioane pe seama acelor bănci din Munți cari s'ar mulțumi cu un venit maximum 4—6 puncte peste etalonul Băncii Naționale și cari să

se oblige, că sub nici un titlu n'ar lua dobândă mai mare.

Una din datoriile comisariatului va fi de a împânzi Munții Apuseni cu „Bănci populare”, una de fiecare comună, și a le grupa în jurul unor bănci regionale din centrele de plăși și toate în o puternică federală în centrul Munților Apuseni.

4) *Chestiuni agrare.* Încă în cursul verii anului 1929 trebuie studiată temeinic, la fața locului, întreaga configurație a Munților Apuseni din punct de vedere al producției agricole și în deosebi a posibilităților și rentabilității deosebitelor ramuri, cum e pomicultura, apicultura, cultura vitelor cornute, a viilor etc.

În afară de opiniile referentului său specialist, comisarul va lua contact cu cele 6 Camere de Agricultură a județelor cari înglobează plasele de munte, în scopul armonizării și intensificării agriculturii și majorarea rentabilității produselor ei.

În deosebi se va studia și înfăptui o acțiune cooperatistă, pentru valorificarea în comun a laptelui, lânii, poamelor, etc.

Deasemeni se va examina în ansamblul ei problema creșterii și nobilitării vitelor ca una din principalul ram de activitate din Munții Apuseni. Planul de acțiune trebuie să conțină propuneri concrete bine studiate, deci realizabile în fie care ținut.

5.) *Chestiuni silvice.* Chestiunea aceasta fiind nu numai una din cele mai importante, ci și cea mai gingașă, va trebui să dețină în preocupările comisariatului locul de frunte, pe care îl merită.

Comisariatul și în deosebi referentul silvic trebuie să studieze înainte de toate soluțiile urgente pentruca și populația să fie provăzută imediat cu lemne de lipsă atât pentru focărit, cât și pentru industria locală a ciuberelor și doagelor, etc.

Trebuie îndreptate și înlăturate imediat toate pedicile personale și obiective, cari au produs până acum justa nemulțumire a Moșilor.

Astfel trebuie selecționat personalul inginerilor silvici și a gornicilor din Munți sub raportul destoiniciei și garanțiilor morale.

Trebuie studiate cauzele cari oșlesc populația să-și procure cantitatea absolut necesară de lemne numai pe calea delictelor silvice.

Trebuie cunoscute și eliminate cauzele acestor delictelor pentruca să nu venim tot anul cu amnistierea sutelor și miilor de cazuri de acestea.

Comisariatul trebuie să facă propuneri și proiecte serioase chiar în direcția modificării codului silvic din *Vechiul Regat extins și în Ardeal.*

Dar cea mai grea problemă va fi organizarea *exploatării raționale* a imensele bogății de lemne de foc și construcții. Nu numai, că prin aceasta se va da ocaziune de muncă permanentă populației, dar se va mări bogăția națională pe urma valorificării acestor bogății.

Dela un singur Ocol Silvic din Jara-de-jos am aflat, că din domeniul Andrássy din Valea Jerii s'au împărțit prin reforma agrară la 23 comune în total 10813 jugăre pădure care urmează să fie defrișată în timp scurt, pentruca să fie transformată în pășune.

Afară de acestea mai au comunelă din Valea Arieșului și a Ierii mii și zeci de mii de jugăre pădure care ar trebui exploatăte, dar nu se poate din lipsă de capital.

Exploatarea rațională a acestor păduri ar necesita un capital de peste 300 milioane care nu se poate aduna nici dela localnici, nici dela cooperative, ci numai dela mari societăți, eventual dela societăți streine.

Studierea la fața locului a acestei probleme, alcătuirea de statistici complete a disponibilităților de păduri coapte pentru exploatare, supravegherea exploatărilor în curs și cele din viitor iată una din datoriile comisariatului.

6) *Industria și industrializarea Munților Apuseni.* Pentru a putea începe o acțiune cuminte de industrializare trebuie să cunoaștem întâi exact situația prezentă. Ne trebuie o statistică completă a industriei și comerțului din Munți cum în felul cum a făcut-o Ministerul de Comerț ungar în anul 1905 pentru țara Săcuilor. Am studiat cartea „*Ipari akció a székelyföldön. Javaslatok az iparnak a székelyföldön való fejlesztéshez*”. Care conține multe soluții și idei aplicabile și în Munții Apuseni.

Prima acțiune trebuie să fie, și în cazul nostru, cunoașterea temeinică a industriei existente în Munții Apuseni și a posibilităților ei de dezvoltare și raționalizare.

Cea mai sigură bază de industrializare e aceea a dezvoltării amplificării industriilor deja existente.

Nu numai în linia a doua vine crearea de noi industrii. Toate acestea sunt în funcție de situația și perfecțiunea liniilor de comunicație, de existența forțelor motrice a materiilor prime, etc.

Sub acest raport se va studia forța electrică a căderilor de apă și mijloacele de întrebuițare la C. F. R. și în industriile existente și viitoare.

Industrii viabile în Munți ar fi acelea cari au prelucrat produsele agricole și zootehnice: *laptele, lâna, poamele: apoi ale produselor silvice: fabrici de hârtie, jucării, chibrituri, butoaie, lăzi de ambalaj, etc.*

Comisariatul cu ajutorul referentului industrial va avea de studiat chestiunea sub toate aspectele ei și va face propuneri în timpul cel mai scurt posibil.

7) *Chestiuni sanitare.* Medicii români cu dragoste de neam în inimă ca dr. D. Stanca, dr. V. Pașca au studiat chestiunea îngrozitoarelor boale de cari suferă populația Munților Apuseni.

Ar urma ca referentul comisariatului să le completeze cu propriile lui observații și experiențe și să sesizeze mijloacele de îndreptare, respectiv modalitatea înfăptuirii lor urgente.

8) *Chestiuni culturale școlare.* Sub influența nefastă a politicianilor din treceutele guvernări, instrucția și sistemul de învățământ al Moșilor a pornit pe căi greșite, producând un proletariat intelectual veșnic nemulțumit, iar educația profesională a populației neglijându-o în mod regretabil.

Un singur exemplu: S'au înființat două gimnazii în Câmpeni și Baia-de-Arieș cari sunt așa de slab frecventate. Ar costa mai puțin dacă toți elevii acestor regiuni ar fi susținuți cu bursă la Turda sau Cluj.

În locul gimnazului din Câmpeni ar fi mai mare nevoie de o școală de montanistică sau de brigadiri silvici. Un referent al acelor chestiuni, după ce le va fi studiat temeinic la fața locului va elabora un plan al sistemului de instrucție școlară de care au nevoie „Munții Apuseni”.

V.

Rezumat:

1) Trebuie înstatuit de urgență comisariatul „Munților Apuseni” așa ca cel mai târziu în 1 Mai 1929 să-și înceapă activitatea.

2) Comisariatul îndată după numire va face propuneri pentru numirea sau detașarea celor patru referenți permanenți precum și a personalului auxiliar fixându-le apunctamentele.

3) Încă în anul 1929, cel mai târziu până în 1 Octomvrie, comisariatul va prezenta un plan detaliat de acțiune precum și un buget și preliminări de spese.

Comisarul va convoca un „Congres al Moșilor” care își va alege un comitet executiv. Acest comitet va funcționa și ca organ de legătură între comisariat și elementul autohton.

Ambulatorul policlinic ca organ special în combaterea plăgilor sociale

Erupția vulcanică a sifilisului în secolul XV., cu lățirea înspăimântătoare a acestei molime a provocat totodată și măsuri de apărare. Orașele autonome se apărau prin expulzarea celor atinși de boală, așa că, descrieri contimporane fac cunoscut tristul calvar al bolnavilor — unii preținși sifilitici —, expulzați de către consiliile orașelor autonome din Franța și Germania.

La scurt timp după izbucnirea epidemiei observații precise au dovedit că, infecția se transmite în majoritatea cazurilor pe cale genitală. Torella (1497) numește șancrul sifilitic „ulcus virga cum quadam durtitiae” iar Widmann (1497), Cataneus (1540), Wimpfeling (1560) trag concluzia că, prostituția este agentul principal în transmiterea sifilisului. Widmann chiar declară „a prostitutis mulieribus hoc tempore maxime cavendum est”. Aceasta constatare formează baza de plecare în evul mediu pentru combaterea sifilisului și celorlalte boli venerice. Oficialitatea, cât și biserica, sursa infecțiunii o vedea exclusiv în prostituție și, contra acesteia iau măsuri severe de extirpare.

Măsurile drastice continuă în cursul veacurilor următoare, însă fără un rezultat satisfăcător. Este firesc că, aceste măsuri luate unilateral nu puteau da rezultatul dorit. Sifilisul și celelalte boale venerice se întindeau în ciuda tuturor măsurilor de apărare, grație greșelii fatale că numai în prostituție se caută cauza întinderii acestor boale. Iar aceste măsuri luându-se numai în centrele urbane, erau măsuri parțiale, satele fiind cu desăvârșire a-

bandonate, și erau dictate mai mult de ordin moral, decât igienic, deci și rezultatul din punct de vedere igienic este minimal. Tratatamentul bolnavilor se mărginea la tratamentul forțat al prostituatelor accidental aflate bolnave, bărbații erau scutiți de orice măsură. Deci tratamentul acestor prostituate, aflate accidental cu ocazia vizitei medicale, sau razii, nu avea nici o importanță generală.

Observațiile că, prostituția este cauza transmisiunii virusului, au dat naștere reglementarismului, care însă se baza mai mult pe latura morală a prostituției, și nu vedea în prima linie pericolul venerian. Deci, în măsurile de reglementarism al secolilor trecuți, cât și în timpul actual primează măsurile polițienești fără de care acest reglementarism nu putea concepe sanarea prostituției și prin ea a boalelor venerice. Acest reglementarism supune în mod absolut disciplinar-polițienesc femeile prostituate unor măsuri de ordin sanitar-polițienesc, cu scopul de a scoate din circulație focarul de infecțiune, pe timpul cât este pericol de transmisiune.

Și cum în realitate prostituția este o problemă mai mult medicală-igienică, decât polițienească, este natural că, măsurile reglementarismului de ordin polițienesc nu au putut duce la un rezultat mulțumitor.

Eșecul acestor măsuri de reglementarism-polițienesc au dat naștere unui curent, care cere oere imperios abolirea acestor măsuri, constituinduse o organizație Aboliționistă în Liverpool, în 1875. Aboliționistii contestă dreptul poliției de-a înscrie

prin intrare benevolă, sau forțat prostituate, a le supune incasarmării în bordele și a le supune unor măsuri disciplinare ca: vizita medicală periodică, obligatorie.

După aboliționisti nu prostituția singură, ci, mai mult promiscuitatea sexuală a păturilor sociale este principala sursă a boalelor venerice, deci pentru stărpirea lor, să impune o măsură generală, nu numai contra prostituției, evidențiând două probleme: I. lupta contra prostituției, II. lupta contra boalelor venerice, având la bază credința că, nu reglementarea va face să scadă boalele venerice, ci, o educație morală-sexuală-socială-igienică, deci, prin civilizația adevărată.

Este cert că, intenția reglementării de-a diminua pericolul venerian nu au confirmat toate așteptările și dorințele legate de această măsură, care părea la început radicală, eșecul însă se datorește faptului că, încă nu se cunoșteau pe deplin cauzele bolilor, nici paza împotriva lor, tot așa și lipsa unei organizații igienico-sociale și greșala că, în măsurile contra prostituției primau cele de ordin moral și nu sanitar.

Precum vedem, două sisteme diametral opuse au încercat și încearcă să rezolve marea problemă socială. Reglementarismul născut din dorința de-a împiedica transmisiunea boalelor, prin controlă severă medicală-polițienească și, aboliționismul, prin ridicarea ori și cărei restricțiuni, numai prin educație, prin respectarea libertății personale.

Însă reglementarismul recere organizații sanitare excelente, medici bine pregătiți și conștiințioși, personal sanitar și de ajutor, select, sistem bine precizat, muncă intensivă și continuă.

Iar aboliționismul recere o situație culturală-morală avansată, perfecționarea simțului de răspundabilitate, organizații perfecte sanitare-igienice și sociale, stând la dispoziție, ori și cui, și ori și când.

Și cum nici unui din aceste sisteme aplicate în extrem nu corespund și nu sunt potrivite în ori și ce condițiuni, este necesar a adapta sistemul de combatere situației speciale a țării respective.

Altfel va fi rezultatul aboliționismului în Anglia, Olanda, țări cu o cultură superioară, cu un procent disparent de analfabeți, cu un simț de răspundabilitate avansat, decât într-o țară lipsită de simțul răspun-

Ca lucrări și ajutoare urgente, efectuate deja în anul 1929 recomandăm:

a) repararea radicală a șoselelor naționale Turda, Câmpeni, Vidra și Scărișoara, apoi Alba-Iulia, Abrud și Abrud-Brad.

b) Credite ieftine, prin Banca Națională, pentru populația înglodată în datorii.

c) Reglementarea liberării parchetelor:

de pădure necesare industriei de ciubere și cereuri, scăzându-se prețul lemnului și scăzându-se toate taxele ilegale.

d) Măsuri pentru prevederea munte-nilor cu alimente ieftine.

e) Măsuri urgente pentru ușurarea sorții populației miniere din jurul Abrudului.

Valeriu Moldovan

Vicepreș. al Senatului.

derii și cultură. Aboliționismul intransigent la noi ar fi fatal în prezent, dat fiind nivelul inferior cultural al prostituatelor, cât în mare parte și a clienților lor.

Măsurii pripite, la baza cărora lipsesc principiile igienice sunt periculoase și dăunătoare. Nu e suficient să suprimi bordelul ca să înceteze prostituția, nici suprimarea cercetării periodice medicale, căci nu se va sana nici prostituția, dar nici boalele venerice.

Sistemele la baza cărora lipsește principiul igienic fatal nu pot și nu vor putea duce la rezultatul dorit. Deci și reglementarismul polițienesc, mai mult din motive de ordin moral, decât igienic, și, aboliționismul mai mult din motive de sentiment, fără considerațiuni serioase igienice, nu pot rezolva aceasta problemă social-igienică.

Pentru a remedia răul este necesară o combinație reală și a adapta măsurile potrivite stărilor noastre cultural-social-igienice. Un fapt trebuie însă evidențiat, reglementarea polițienescă trebuie cu desăvârșire eliminată, căci pericolul venerian nu mai prin muncă medicală se poate stârpi. Prostituția este de fapt o „problemă igienică-socială, deci sanarea ei cade în competența medicului”. (Ord. 646—919. D. Moldovan).

Azi, prin prisma igienei sociale prostituția nu ne interesează numai din punct de vedere moral, ci, ca izvor de infecțiune, prin promiscuitatea sexuală la care să dedă. Iar fiindcă nu numai prin promiscuitatea sexuală se transmit boalele venerice, de sine se înțelege că ne vor interesa și celelalte surse de infecțiune, nu numai prostituția. În modul acesta se clarifică evident că, nu reglementarea prostituției e cerută, ci, reglementarea boalelor venerice, deci nu atât ridicarea măsurilor de apărare la prostituție, ci, reglementarea întregii pătri sociale, sub măsuri igienice-sociale, este de urgentă lipsă. (Prof. Dr. Moldovan). Bazat pe valoarea capitalului uman — reprezentat de individ —, progresul respectului acestui capital, se impun măsuri generale, nu numai locale, pentru suprimarea răului social, izvorit din perpetuarea și înmulțirea boalelor venerice în întreg corpul societății umane, cari devalorizează capitalul uman, scad producția atât intelectuală, cât și fizică. Tocmai din acest motiv, măsurile trebuie să fie generale, nu numai în centrele ur-

bane — centrele de prostituție — ci, și restul țării trebuie reglementat și supravegheat.

Odată cu aceasta constatare a intrat tot mai mult în convingerea societății principiul că, în lățirea boalelor venerice mobilul principal este un defect moral — lipsa conștiinței sociale, a răspunderii față de sănătatea proprie și a altora. Aceasta constatare determină măsuri pentru întărirea disciplinei morale, pentru angajarea colaborării efective a celor periclitați, sau bolnavi, deci o imperioasă problemă de educație.

Eșecul măsurilor de combatere se datorează mai mult și măsurilor defectuoase de apărare. Căci în fața unui pericol general, care interesează din zi în zi tot mai mult populațiunea, nu erau instituțiuni organizate astfel, ca să poată lua lupta decisivă față de acest pericol general. Defectul principal al instituțiilor sanitare — spitale, dispensare —, era că, se limitau numai la tratamentul individului bolnav și prezentat de bună voie la consultație, sau spital, sau maximum când era prins accidental din partea organelor polițienești, altfel ceilalți bolnavi scăpau de îngrijirea specială și de controla continuă, iar marea mulțime de bolnavi chiar și azi scăpă de îngrijirea medicală, purtând gemenii boalei și transmitându-i nesupărați de nimeni. Deci, pentru a putea remedia răul, urgent, este necesar și singur ducător la țintă, depistarea acestor bolnavi, în mod general, evidența severă și binevoitoare a lor, tratamentul obligator, conștiințios, controla continuă și urmărirea în caz de nesupunere.

Aceasta măsură se impune azi primordial în sanarea acestei arzătoare probleme social-igienice, afară de aceasta sanarea prostituției, prin controlă severă-binevoitoare, prin închiderea focarelor de infecțiune, prin educație, propagandă igienică-culturală

Acest rezultat îl poate atinge numai o organizație specială! În favorul acestui rezultat se cere imperios înființarea unor instituțiuni cu caracter igienic-social, nu numai cu caracter individual și terapeutic, organizații, cari să se bazeze mai mult pe serviciul extern: ca, anchete, controlă, urmărirea, educație, propagandă. Aceste instituțiuni trebuie să vadă în individul bolnav membrul colectivității care direct, sau indirect poate interesa sănătatea publică, deci vindicarea lui este dictată de sănăta-

tea și viața colectivității, a patriei.

Iar cum educația nu poate fi numai sexuală, căci și lățirea boalelor venerice se bazează pe un defect moral, nu numai sexual, se impune și o educație morală generală, nu numai sexuală.

Plăgile sociale bazându-se în lățirea lor, toate pe existența aceluiaș substrat morbid social (în special veneriile, alcoolismul, tuberculoza, având o influență covârșitoare și asupra mortalității infantile), să impune o luptă comună, intensivă, atât educativă, cât și de asistență socială. Iar lupta aceasta sistematică se poate baza numai pe instituțiuni special formate pentru acest scop, anume, dispensarii integrale (tuberculoză, venerii, boale de copii etc.) interesându-se în mod sincer de toate boalele și problemele condiționate de stările morbide social-igienice.

Acestea condițiuni le intrunește într'un mod absolut real ambulatorul policlinic, institut creație românească, născut din necesitatea imperioasă a reformei social-igienice.

În ce privește prostituția, prin organizarea ambulatorului policlinic ideal se repară în mod definitiv greșala fatală a reglementarismului polițienesc, contrabalansează efectul dezastruos al aboliționismului intransigent, cari au zădărnicit, și zădărnicesc rezolvarea favorabilă a pericolului venerian.

Flacărele Revoluției abia se stinseseră, când în Adealul desrobit, Consiliul Dirigent prin Resortul Ocrotirilor Sociale pune baze unor instituțiuni noi, cu menirea de-a combate sistematic și radical veneriile, tuberculoza, mortalitatea infantilă. Pasul este energic și este reclamat de pericolul mare, care se plămădea cu iuțeala fulgerului în sânul populațiunei. Este necesar să redăm în întregime Planul de organizare, emanat dela Ocrotirile Sociale. (Dr. I. Moldovan secretar general), Sibiu, contra plăgilor sociale.

„Consiliul Dirigent, Resortul Ocrotirilor Sociale”.

Nr.: 296—1919.

Sibiu, 4/17 febr. 1919.

Secția sanitară.

Către Prefectura Județană.....

Considerând lățirea îngrozitoare a morburilor venerice în orașe, cât și în sate și, necesitatea urgentă de-a

organiza combaterea acestor boale, Consiliul Dirigent dă următorul ordin:

1. In orașele să se înființeze Ambulatorii policlinice, cu menirea specială de a trata gratuit și a sfătui morboșii venerici de ambele sexe și de a cerceta periodic și femeile prostituate, primind însă spre sfătuire și tratament gratuit succesive și alți pacienți, mai cu seamă femei, copii și tuberculoși, și morburile de piele. In Cluj există deja Ambulatoriile corespunzătoare la facultatea de medicină. Înființarea unui ambulator special se va realiza ulterior.

2. Personalul acestor ambulatorii va fi: a) un medic șef, b) unu, sau doi medici auxiliari, c) 1—2 surori de ocrotire, și d) o servitoare.

3. Pentru funcționarea corespunzătoare vor fi următoarele încăperi necesare: o cameră de ordinațiune pentru bărbați, una pentru femei și copii, o cameră de așteptare, o cameră pentru sora primă de ocrotire, totodată și pentru depozitul de medicamente.

4. Aceste ambulatorii vor fi Instituțiuni de Stat și vor avea să funcționeze nu numai pentru populațiunea orașului sediu, ci, și pentru împrejurimi.

5. Datorințele Ambulatoriilor față de venerici vor fi:

a) a primi, cerceta în mod conștiincios, folosindu-se și de metodele serologice și microscopice și-a trata întrucât e indicat în mod conștiincios pe toți morboșii, câți se prezintă.

b) a se îngriji de internarea în Spital a morboșilor venerici cu afecțiuni intensiv infecțioase (gonorhea acută, sifilis manifest, în stad. I. și II.) întrucât nu e dată siguranța a putea trata acestea cazuri fără pericol pentru morbos, ori pentru societate, în mod ambulatoric.

c) a ține în evidență secretă pe toți morboșii, cari se prezintă.

d) a cerceta în mod periodic și gratuit femeile prostituate, cu cercetare microscopică și serologică obligatorie.

e) a supraveghea și ține în evidență prostituția clandestină și a admonia, în caz necesar a obliga la cercetare periodică și tratament regulat acele femei, cari se prostituiază în mod notoric, în mod clandestin.

f) a soma prin intervenția la Poliție (jandarmeria) acele femei la cercetarea periodică și tratament re-

gulat, cari se opun în mod renitent sfatului, ori admonierei medicului și, cari fiind infectate, periclitează prin traiul lor ușuratec, societatea.

g) a cerceta situația venerică a populațiunii din împrejurime și a interveni în cazul necesar.

6. medicul șef al ambulatorului îl va denumi Consiliul Dirigent (Ocrotirile Sociale), eventual la propunerea Prefectului. Va trebui să fie specialist în morburile venerice și femeiești. E funcționar de Stat și va primi deocamdată o leafă de 1500 cor., lunar și diurna de 60 cor., afară de spesele avute cu călătorii. I-se va computa anii de serviciu public, de până acuma.

7. medicul, ori medicii auxiliari se vor recruta deocamdată, ori din medicii districtuali, ori alți medici din loc, în mod auxiliar, cu o remunerație de 500 cor. lunar. Acest adaus de plată îl vor primi din partea Statului. Se propun prin Prefect.

8. până când medicul șef va trebui să facă sevcicu continuu în Ambulator, medicii auxiliari se pot alterna înainte și după masă, ori în caz că e numai unul, acesta va servi ce-l puțin 4 ore zilnic, după împărțirea medicului șef.

9. medicul, ori medicii auxiliari vor avea să ajute la cercetarea și tratamentul venericilor, dar mai cu seamă vor prelua cercetarea și tratamentul copiilor și tuberculoșilor.

10. sora primă de ocrotire va locui în Ambulator. Va fi aleasă din loc, sau în caz de lipsă va fi trimisă din partea Consiliului Dirigent (Resortul Ocrotirilor Sociale). Va avea plată lunară de 400 cor.

11. sora doua de ocrotire, care va fi aplicată numai în caz de lipsă absolută, să fie aleasă din loc și să primească o plată lunară de 300 cor.

12. localul potrivit are să fie pus la dispoziție din partea orașuluicare va îngriji și de luminat și încălzit.

13. mobilierul necesar modest are să-l pună orașul la dispoziție. Instrumentele și aparatele necesare se vor procura prin Consiliul Dirigent, Resortul Ocrotirilor Sociale.

14. medicamentele, regențiile necesare se vor procura prin Consiliul dirigent, Resortul Ocrotirilor Sociale.

15. prefectul județului (orașului) se va îngriji în mod energic de îndeplinirea urgentă

al acestui ordin și se va folosi după necesitate spre ajutor de Primarul orașului, de prim medicul județan, ori orașenesc.

16. aceasta acțiune e provizorică, menită de a servi imediat pentru combaterea morburilor venerice a se îngriji și de alte boale, până acum neglijate și-a forma o bază, pe care se va putea ulterior organiza acest serviciu, în mod temeinic și durabil. Considerând lățirea dezastruoasă a morburilor venerice și necesitatea de a ajuta în grabă și din toate puterile, se așteaptă și recere o activitate urgentă serioasă.

17. un ordin detaliat asupra serviciului intern și extern al Ambulatoriilor Policlinice va urma la timpul său.

Dr. Moldovan s. n.
secretar general.

Pe baza acestui ordin iau naștere noile Instituțiuni numite

„Ambulator Policlinic”

Organizate cu iuțeala fulgerului, în primele luni ale anului 1919, în orașele Cluj, Sibiu, Brașov, Arad, Oradea-Mare, Timișoara, Alba-Iulia, Zălau, Bistrița, Zlatna, Năsăud, Dej, T.-Mureș, Satu-Mare, Baia-Mare și prin ele s'a pus bază puternică luptei antiveneriene.

Dr. Dominic Stanca
medic primar.

NOTE

Un fenomen american. — Așa se întitulează o carte apărută în iarna aceasta în America, având ca autor pe John K. Winkler. Fenomenul american e d. W. R. Hearst, care e stăpânul celei mai mari întreprinderi de editură și publicațiune din lume. El dispune azi de 39 de foi cotidiene, al căror tiraj zilnic e de patru milioane de exempdare. Pe lângă alte publicațiuni mai are un serviciu telegrafic și unul de filme. Biograful lui arată în cartea amintită extraordinarele succese obținute de acest om fenomenal în cariera sa de 40 de ani pe teren economic, dar constată, că toate eforturile sale de a-și asigura un rol important în viața politică au rămas nesatisfăcute. A candidat la postul de mayor în New-York, la acela de guvernator al statului New-York, a voit să se aleagă președinte al Statelor-Unite, dar toate eforturile i-au fost zadarnice. Cazul lui Hearst dovedește că nici presa nu poate duce totdeauna pe oameni acolo unde ambiția îi îndrumază, dar aptitudinile nu-i ajută. Ceva analog avem și în cazul faimosului lord Rothermere.

Pozitivismul penal la noi

Moartea lui Enrico Ferri a adus iar în revistele de drept penal și criminologie, aprecieri asupra valorii pozitivismului penal și a contribuției sale la progresul dreptului. Se amintesc din nou cercetările lui Lombroso, la început unilaterale și pornite spre exagerare și apoi concepții mare a lui Ferri, care dela cercetări metodice asupra criminalului și a factorilor criminalității, prescrie întreg sistemul de apărare al societății și redactează anteproiectul italian din 1921. Moartea lui, desigur, n'a făcut altceva decât a intensificat o discuție care exista. Valoarea pozitivismului penal n'a fost nicidecum o chestiune închisă. Chiar și în ultimele cărți ale lui Ferri sunt polemici aprinse, cu numeroși adversari, pe cari nu-i cruță.

În ce constă însă acest pozitivism penal? *In primul rând în metodă.* În *Principii de drept penal* (trad. rom. pag. 35). Ferri spune:

„Diferența cea mare între școala clasică și cea pozitivă nu stă în concludii, sau în aplicațiuni, căci pozitivistii au declarat totdeauna că sunt dispuși să utilizeze într-o măsură oarecare autonomia juridică a clasiciilor, ci diferența stă în metodă. Pozitivistii studiază inductiv pe criminali, studiază cauzele sociale și fizice ale criminalității”....

Există numai două metode de cercetare: metodă deductivă și inductivă. În penal prima e a școlii clasice, a doua a acelei pozitiviste. Prima din câteva idei generale deduce întreaga doctrină a dreptului penal, a doua nu se interesează atât de construcția de drept, ci în primul rând de criminal, de omul care a comis infracțiunea.

Desigur că pornind dela metode deosebite fiecare școală ajunge la alte rezultate. Uneori, pentru nevoi practice, ele își împrumută rezultatele, dar metoda rămâne totdeauna prăpastie între ele.

Pornind dela deosebirea aceasta, care ne pune pe un teren solid de discuție, care e situația pozitivismului penal la noi?

Întrebând așa excludem din capul locului toată proza și poezia, care are ca motiv pe omul criminal. E adevărat că în literatura noastră, tema aceasta nu abundă. Sunt rari

scriitorii cari au urmărit un criminal din naștere, sau soarta tragică a unui criminal ocazional, devenit dintr-o dată dușman al societății, dintr-o gelozie, foame, sau iubire prea mare. Desigur câteva nume ar fi de amintit, din cele mai nouă: Rebreanu, Cezar Petrescu, Sorbul, tratează interesante probleme... Totuș aci nu poate fi vorba de o cercetare asupra criminalității... Literatura are valoare pentru criminolog. Lombroso citea mult pe Dostojevsky, dar literatura nu e o metodă de cercetare. La baza ei e intuiția puternică a unui om, e felul lui de a vedea lumea....

„Știința românească de drept penal începe la noi cu tratatul lui Tanoviceanu”. (Prefața la ediția din 1924). Cu el începe și pozitivismul. Într'adevăr, la 1892, profesorul Tanoviceanu, atunci la Iași, publică un studiu: „Creșterea criminalității în România. Cauzele și mijloacele de îndreptare”. În el cercetează statistica criminală a României pe perioada 1869—1886, și constată că numărul condamnaților a fost „de peste patru ori mai mare în 1876, decât în 1867. Concluzia: nici într'un stat criminalitatea nu crește ca la noi. De aci întrebarea naturală: care sunt cauzele acestei creșteri îngrijorătoare? Tanoviceanu le cercetează și le împarte în două categorii: cauze generale, pentru toate țările și cauzele speciale dela noi: indulcirea exagerată a pedepselor în codul penal și indulgența prea mare a magistraților. Desigur propune și remedii: 1) Mărirea pedepselor, adică revenirea la pedepsele din codul francez. 2) Separarea justiției criminale de cea civilă. 3) Suprimarea juriului în materie de drept comun. 4) Reforma penitenciarelor și a poliției.

Deosebit de interesantă e propunerea următoare: facultățile de drept încă trebuie separate în două secții: secția civilă și cea penală. Secția penală va avea profesori de drept penal, procedură, antropologie criminală, statistică criminală, știința penitenciară, medicină legală etc.

Tendențele acestea însă s'au oprit aci. Facultatea din București are și acum o singură catedră de drept penal, la care trebuie să se facă și procedură. Specializarea e departe.

Avocații întrebunțează ideile pozitive în pledoarii. Lor le vin bine. Pozitivismul, studiind pe criminal, arată că el e un produs social, uneori o cauză a inegalităților economice, că e un bătut al sorții, născut cu blestemul de a deveni criminal. Toate acestea nu vin rău unei pledoarii. De altfel între avocatură și pozitivism relațiile sunt tocmai cordiale. Pozitivistul are pretenția că studiază, avocatul pledează. Unul vrea să cerceteze faptele cu toată răceala omului de știință, celalt încearcă să înțeleagă, să se înduioșeze și să emoționeze.

Care e situația pozitivismului penal la noi acum?

Ferri, în cartea citată mai sus, constată că de fapt pozitivismul se răspândește tot mai mult. Vorbind de România spune: „Ideile școlii pozitiviste pătrund peste tot... În România prin Teodorescu și Pella etc., se începe o fază eclectică de trecere dela clasicism la pozitivism”, deci la adoptarea metodei inductive.

La noi ar fi acum o situație de tranziție. Lucrul se constată ușor. Penalistii români sunt constituiți într'un cerc de studii penale, înființat în 16 Noemvrie 1921, care are ca organ de publicitate „Revista de drept penal și știință penitenciară”. El a fost invitat și s'a constituit ca grup național al Asociației internaționale de drept penal (va ține în Octomvrie a. c. al doilea congres la București).

Scopul acestui cerc e de a a studia „probleme de drept penal, știință penitenciară și poliție științifică”. Într'adevăr problemele studiate în ședințe și articolele din revistă sunt mai mult chestiuni de drept. De altfel cercul nu face cercetări. D. profesor Teodorescu, președintele cercului, nu are prea mari simpatii pentru pozitivisti (vezi și studiul „Minoritatea în fața legii penale. Buc. 1928). Membrii de frunte sunt profesori de drept penal dela celelalte universități.

D. Profesor V. V. Pella, a publicat în 1915 un studiu (63 pagini.) intitulat „Cercetări asupra sentimentului de apărare a speciei”. Atenția însă i-a fost atrasă spre o altă ramură a dreptului penal, acum în formație: dreptul internațional penal. Studiul său „La criminalité collective des Etats et le droit pénal de l'avenir” 1926, e cunoscut și dă o serioasă bază de discuție pentru introducerea noțiunilor de drept pe-

nal, în dreptul internațional penal. Războiul de agresiune e o crimă, statele sau indivizii cari îl fac, sunt responsabili penal înaintea unui for internațional: curtea internațională de justiție penală, care va trebui înființată.

L. Profesor Traian Pop, dela Cluj, a publicat cursuri la punct cu ideile cele mai noi în dreptul penal, și criminologie. Accentuiază des nevoia specializării magistraților penali, nevoia de a introduce în învățământul universitar, studiul antropologiei, sociologiei, medicinei legale etc.

Urmează apoi o lungă serie de membrii, cari se ocupă serios de problemele dreptului penal. Amintim pe d. Gr. Perieșanu, Vintilă Dongoroz etc. Intre cei cari scriu în acest domeniu la noi, putem cita pe d. Sorin Negruzzi (Incerări de psihologie penală). Petre Marcu Bălș (Psihanaliza judiciară, în „Viața românească”).

Problemele de criminologie deci intră într-o fază de studiu serioasă. E adevărat însă că toată mișcarea e și exploatată. Se scriu multe încercări superficiale și se fac traduceri pripite.

Numărul ultim al Revistei de drept penal aduce știrea realizării apropiate a unei vechi și unanime dorințe a penaliștilor români: un institut de drept penal, pe lângă facultatea de drept a Universității din București. El se face în vederea specializării elementelor din justiție și a creșterii de elemente pentru învățământ. Se va da deosebită atenție criminalității din România. Fiind făcut după modelul altor institute, probabil va avea o secție biologică și alta juridică. Lucrările sunt înaintate și se pare că institutul va deveni încurând realitate.

Metoda pozitivă la noi de abia cu el va căpăta amploarea cuvenită. Indiferent spre ce concepții va evolua. E sigur că nici o școală n' a deținut și nu deține monopolul adevărului. Știința românească va putea să-și spună încă cuvântul.

Octavian F. Popa

Un congres al orbilor. — În luna August a. e. se va ține la Budapesta un congres al orbilor. Vor lua parte orbii din toate țările, cari cunosc limba esperantistă, fiindcă desbaterile se vor ține în limba aceasta. Până acum și-au anunțat participarea orbi din 14 țări.

Limes Dacicus*)

I Romani volevano che il sito ubidisse a loro, non loro al sito (Machiavelli, Dell' arte della guerra).

Dintre cărțile de istorie antică și arheologie una care ne privește direct e recentul studiu, citat în notă, al dlui Em. Panaitescu, profesor la Universitatea din Cluj, tratând chestiunea limesului dacic.

Sunt cărți cari închid și rezolvă, definitiv, o problemă. Valoarea și importanța lor, e capitală. Și totuși, ele nu au același răsunet pe care îl au cărțile ce deschid o problemă, fie că aceasta e cu totul nouă, fie că e prezentată sub noi și nevăzute aspecte. Pe lângă valoarea lor științifică intrinsecă, aceste cărți — deschizătoare de drumuri mai au și neprețuita calitate de-a fi interesante, dând imbolduri la noi cercetări, și așezând temelia unei îndelungate munci întru deslegarea proaspetelor chestiuni pe care le schițează.

Din acest gen de cărți face parte și studiul dlui Em. Panaitescu asupra limesului dacic.

Dar ce e un „limes”? Din punct de vedere teoretic, răspunsul nu e ușor. Atât asupra originii, cât și asupra sensului multiplu al cuvântului, în domeniul agriculturii și militar, părerile nu sunt încă definitiv cristalizate. Practic, în schimb, sub limes se înțelege o zonă de-alungul granițelor imperiului roman, care, despărțind „lumea romană” (orbis romanus) de „barbaria”, servia un îndoit scop: militar — defensiv și financiar, de vamă. Forma în care se prezintă această zonă, nu e totdeauna aceeași.

Un drum, un râu sau alt obstacol natural putea fi tot atât de bine întrebuințat ca limes, ca și opera artificială a oamenilor: un val de pământ, palisad ori zid de piatră, cu și fără mortar, precedat, de obicei, de un șanț. Oricare ar fi fost însă felul liniei de limes, îndărătul ei, la anumite distanțe, variabile, e nelipsită seria de castele, castre, burguri și posturi de veghe, cari asigură, efectiv, inviabilitatea limesului.

Cercetarea amănunțită și studierea limesului e dintre cele mai interesante și

bogate în rezultate. Pentru istoria imperiului roman, cercetările făcute la limesul din Britania, Germania și Raetia a fost de o covârșitoare însemnătate, luminându-se o sumedenie de puncte întunecate ale organizării, întinderii și prăbușirii celei mai vaste împărății care a existat vre-odată.

Nu tot așa e cazul cu așa numitul limes dacicus, unde abia dacă putem înregistra presupuneri, mai mult sau mai puțin întemeiate. Ceiace s'a făcut până acum de către arheologii unguri (Torma, Téglás, Buday, etc), e mai degrabă o închipuită trasare a liniei limesului dacic, — după calapodul celui germanic — decât o constatare științifică a lui. Poate fi adevărată, dar tot atât de bine s'ar putea dovedi ca greșită. În orice caz, unele din argumentele invocate de învățații unguri, sunt cu totul eronate. Mai sigură pare a fi porțiunea nord-vestică a limesului dacic, în munții Meseșului între Poieni și Tihău, deși, în ce privește felul cum și-l închipuie ceiee l-au descris, nu se bazează decât pe analogii cu limesul germanic. Târnăcopul nu și-a spus încă hotărâtorul său cuvânt.

Continuarea acestui limes din munții Meseșului, spre sud, până la Mureș și mai jos de Mureș, în Banat, se bănuiește numai după unele indicii cari nu sunt încă verificate. La fel, și continuarea spre Est, către Căseși și Ilișua, de-alungul Someșului, cu prelungirea lui spre Sud-Est, în munții Harghita și Perșani, legându-se aci de limesul prim al Oltului, ce duce până la Dunăre, bine studiat de Tocilescu și alții. Paralel cu limesul din munții Harghita—Perșani, se vorbește și de un alt limes, la Est de aceasta, pe la Brețeu, care s'ar lega, la Sud de Brașov, cu al 2-lea limes alutan dintre Câmpulung și Flămânda, magistral descris tot de Tocilescu. Nu e nevoie de amintit că nu toți cari au vorbit despre aceste presupuse linii de limes, din Dacia superioară, sunt de acord în ce privește trasarea lor exactă.² Deosebiri de păreri sunt, însă, și în ce privește rostul bine cunoscutului limes I și II alutan. O discuție asupra acestor diferite păreri, nu-și are locul acum. Ea se va face în curând, stabilind, cred, pentru totdeauna, ce este real din toate căre

¹ Em. Panaitescu, *Le Limes Dacique. Nouvelles fouilles et nouveaux résultats.* (Extras din „Buletin de la Section Historique” al Academiei Române). București. Cultura Naț. 1929.

² Unii neagă cu totul existența unui limes dacic, reducând întreaga apărare a Daciei la sistemul defensiv cunoscut sub numirea de *Thalperre* (Jung).

s'au afirmat până la noi. Și disecția se va face nu după afirmațiile vreunui călător, după insuficientele constatări, la suprafață, ale unor oameni porniți de acasă cu gândul gata să vadă sau să nu vadă urme de limes, ci, așa cum o precizează d. Panaitescu — (o. e. p. 10/76), — sprijinită pe neîndoielnicele rezultate ale scormonirii pământului.

Dar d. Panaitescu nu a dat numai sfatul de a se săpa. Dsa a și început această lungă activitate a târnăcopului, prin desgroparea sistematică a două castru romane de-alungul limesului. Unul e castrul dela Brețeu, în Estul Ardealului, la extremul limes de Est al Daciei, rezultatele căruia le va publica încurând, și un altul, la Cășei (județul Someș). Despre acest din urmă și despre problemele legate de dânsul, tratează studiul dlui Panaitescu amintit la începutul rândurilor de față. Cele două campanii de cercetări dela Cășei au lămurit o întreagă serie de probleme. Cea mai importantă din ele e, fără îndoială, aceea a stabilirii epocii în care acest castru a fost clădit sau, mai de grabă, reconstruit și, poate, lărgit. Nu numai tehnica zidurilor, ridicate din piatră în așa numitul *opus incertum* (asemănător cu zidurile noastre obișnuite din piatră), dar atât forma, cât și plasarea turnurilor (semicirculare, eșind cu partea rotundă în afara zidului), duc în mod sigur la începutul sec. III d. Christos. Această datare, după criterii pur arheologice, e strălucit confirmată printr-o inscripție, găsită în chiar *praetorium*-ul (postul de comandă) castrului, care precizează răstimpul de 212—217 d. Christos. Inscripția a fost pusă în semn de omagiu și devotament față de mama Impăratului domnitor Caracalla — Iulia Domna —, de către trupa ce-și avea garnizoana în acest castru de veghe a graniței imperiului, de cohorta (batalion cu un efectiv de 1000 de oameni) primă Britanică, recrutată, ca toate trupele auxiliare, în una din provinciile împărăției, în cazul de față, în Britania.

Aș spus că e vorba mai curând de o *reconstruire* a castrului în acest timp, deoarece d. Panaitescu crede, și cu multă dreptate, că anterior castrului de piatră dela începutul secolului III, existase un castru de pământ, ale cărui urme va trebui să iasă la iveală în campaniile viitoare de săpături.

O mulțime de chestiuni de ordin cultural au câștigat iarăși lumină prin desgroparea castrului dela Cășei. Astfel e, de pildă, viața de toate zilele a acestor străjeri ai romanității, povestită de ceramica și diversele obiecte scoase din pământ. Dacă mulțimea armelor găsite vorbesc de principalii lor îndeletnicire,

— războiul —, splendidele bucăți de „terra sigillata” (porțelanul anticilor), măestru lucrate și împodobite, statuetele delicate de marmoră albă glăsuiesc de o veșnică atingere cu spiritul Italie și al apusului civilizat, cu a cărui produse își fac mai ușor și plăcut traiul greu de războinici. Incepând dela cel mai umil ciob de vas, de unealtă, până la fragmentele epigrafice, — mărturii ale gândului ce a gitat pe străjerii Someșului, — totul reprezintă, aici, la graniță, un mic colț de romanitate, un ultim punct

de civilizație, dincolo de care se întinde, uriașă și înspăimântătoare, nepătrunsa și nesfârșita *barbarie*. Cetirea studiului dlui Panaitescu și, pentru ceice pot s'o facă, privirea însași a acestui castru desgropat de dsa, aduce nu numai o îmbogățire a cunoștințelor dar umple și sufletul de o duioasă amintire pentru aceia cari, cu sângele lor, au apărut de prăpăd, mai bine de un secol și jumătate, o lume rânduită, o civilizație.

C. Daicu.

ACTUALITĂȚI

Faimoasa încercare rusească de a reforma calendarul

Dupăcum spune și profesorul de drept canonic Kartachoff, dela Academia rusă de teologie ortodoxă din Paris,* prin 1899 biserica și știința rusească s'au ocupat cu mult vuet — dar cu intenții nu prea serioase — de reforma calendarului. Dacă intențiile ar fi fost mai serioase, desbaterile ar fi avut ceva rezultat practic. Dar făcându-se cum s'au făcut, ele trebuiau să ajungă la un punct mort. Și aici s'au oprit.

Nimic nu caracterizează mai plastic mentalitatea rusească și mentalitatea apuseană decât încercări de aceste. În cazul nostru, demersul rusec e relatat sobru de ziaristul rus Stefan Krzywoszewski, iar mentalitatea apuseană o exprimă C. Flammarion.

Se știe că astronomul francez se bucura de mare popularitate în Rusia, ca — de altfel — în toate părțile globului.

În Ianuar 1900, numitul ziarist rus, a adresat lui Flammarion următoarea scrisoare:

Iubite magistre,

De câțva timp ne ocupăm pe aici, cu interes viu, de proiectul reformei calendarului. În Rusia, eșceptând regatul Poloniei și marele ducat al Finlandei, funcționează până azi calendarul julian, despărțind imperiul țarilor prin o barieră din ce în ce mai mare de Europa occidentală, care a adoptat de mult reforma din 1582. Sub auspiciile Societății Astronomice din St. Petersburg, s'a ales o comisiune, compusă din membrii co-

Vezi ziarul *Cuvântul*, dela 21 Aprilie 1929, în articolul semnat de dl Paul Steirian.

mitetului acestei Societăți, din reprezentanții diferitelor ministere, precum și din reprezentanții Sfântului Sinod, ai Academiei de științe și ai altor societăți. Acum de curând comisiunea aceasta și-a terminat lucrările și raportorul ei, profesorul De Glasenapp, a făcut o dare de seamă asupra lor, în adunarea generală a Societății Astronomice din St-Petersburg.

Acest raport recunoaște defectele calendarului julian, pe care-l numește păgân și eronat. Dar nu e mai puțin sever și față de calendarul gregorian, căruia îi reproșează greșeala de o zi la 3320 ani.

Comisiunea constată și calendarul gregorian este „eronat, ilogic și inconsecvent”. A decis prin urmare să elaboreze un proiect nou, care să dea un calendar mai just, mai logic.

Cari sunt principiile acestui proiect?

Profesorul De Glasenapp propune să se continue anii comuni de 365 zile și anii visecți de 366 zile. Anii visecți ar rămânea cei cu cifre divisibile prin 4, cu eșceptia aceloră, al căror număr e divizibil prin 128. Acești din urmă ar fi ani comuni. Un astfel de calcul ne-ar da, dupăcum ne asigură dl De Glasenapp, un calendar foarte precis. Eroarea nu ar mai face decât o zi la o sută mii de ani.

Rusia ar avea, în acest mod, un calendar gregorian îndreptat, răspândit în lumea întreagă, dacă țările, cari întrebuințează calendarul gregorian, ar consimți să adopte sistemul dlui Glasenapp. Savantul profesor are intenția să prezinte un proiect relativ la problema aceasta, că-

tră Congresul Expoziției. Câteva jurnale germane au publicat că profesorul Foerster, directorul Observatorului din Berlin, a fost atât de captivat de ideea lui Glasenapp, încât voia să meargă la Roma, și să întreprindă pe lângă S. Scaun o propagandă ferventă în favoarea noului calendar. Profesorul Foerster a desmintit de curând știrea aceasta, declarând că „în forma aceasta” scrișul ziarelor era inexact.

În numele unui sindicat al ziarelor rusești, îmi iau voe a Vă cere opinia personală asupra utilității acestei reforme.

St.-Petersburg, Ian. 1900.

Stefan Krzywopzowski.

La cecece Flammarion a răspuns precum urmează:

Scumpul meu confrate,

Reforma calendarului rusesc se impune de mult și e de dorit ca ea să se decidă cât se poate mai îngrabă. D-Voastră sunteți în întârziere cu 12 zile față de natură: ba iată că veți fi cu 13 începând din anul acesta 1900.

NOTE

Expoziția internațională din Barcelona, din asta-primăvară, pare a fi o demonstrație puternică a latinismului și mai ales, a Statelor latine înfeodate Spaniei... În cumplita dictatură, atunci, oînd pentru citirea unui articol al excomunicatului Unamuno, ori Basco Ibanez, purtător de coscă și briu rozii, Carmencita și don Josè au fost și sînt condamnați la grele închisori de dictatorul Spaniei — totuși întreaga țară este animată de această idee, de-a prezenta Spania lumii, de-a arăta progresele. Și poate din pricina aceasta, arta spaniolă s'a sezizat de acest rar eveniment în viața unui popor și s'au făcut citeva reclame: anunțuri, etc., care sînt podoabe ale gustului spaniol. Pretutindeni, unde se arată emoționul și este prilej ca să se facă „reclamă Expoziției din Barcelona, vedem admirabile reclame desenate și pictate de cei mai de seamă artiști spanioli. Cordova, Barcelona, Madridul, — dansul național și portul spaniol reapar pe aceste reclame ale Spaniei, și se servește cauza bună și frumoasă a propagandei artistice, alături de cea a națiunii.

Aceasta se face în Spania, în deplină dictatură.

Iar la noi după zece ani de stăpânire încă avem câte-o statuie demnă de genialitatea marilor noștri oameni, și nimeni nu se gîndește că măcar în cărțile postale ilustrate de artiști adevărați, să prezinte publicului din străinătate frumusețile văii Prahovei, a Bistriței, a văii Tisei, a Borgo-Prundului, a Damecletului, a mării . . . și a titor mii și mii de minunate subiecte de inspirație pentru un artist și pentru un burghez....

Fiindcă aveți bunătatea a-mi cere avisul meu asupra reformei ce ar fi să adoptați, eu o să Vă răspund că lucrul cel mai simplu și cel mai practic ar fi să adoptați calendarul gregorian, deja în folosință la toate popoarele civilizate.

Fără îndoială, el nu e perfect. Anul tropic este de 365 z, 2421934. Diferența între el și anul julian de 365 z, 25 este de 0,0078066 la an, sau de 0,0312264 în 4 ani. Suprimând în 400 ani 3 zile, mai rămân de pricină 0 z, 12264 — ceace din cauza variației seculare, me dă o zi cam la 3000 de ani (mai corect: la 3320 ani.)

Iată imperfecțiunea calendarului gregorian. Dar ce genă ne produce? Și cine va împiedeca de a se corecta greșeala aceasta de o zi, peste 3000 de ani?

Și apoi... decimalele a 6-a ori a 7-a din fracțiunea anului sunt ele sigure?

Mai binele este dușmanul binelui. Logica absolută nu este din lumea a-cestă. Prin moștenirea nominală a calendarului roman, noi denumim și acum Septembrie-Octombrie-Novembrie-Decembrie (adecă luna VII, VIII, IX și X) lunile IX, X, XI, și XII ale anului. Celelalte opt numiri ale lunilor au rămas păgâne, ca și ale zilelor săptămânii, cu toate că suntem creștini. Prima zi a calendarului consultat de o elevă din claustru — se numește „Tăierea împrejur” — și așa mai departe. Logica și perfecțiunea nefiind din lumea a-cestă, să nu fim prea exigenți. Mulțumiți-vă de a adopta calendarul gregorian. Altfel, nu veți isprăvi niciodată! Ar trebui ca lunile să se potrivească mai egal; ca toți anii să se înceapă cu aceeași zi din săptămână; ar trebui să se adopte calendarul propus acu-s treisprezece ani de Societatea Astronomică din Franța, de-săvârșindu-l prin fixarea anului nou la echinocșiul de primăvară. Asta ar fi foarte logic, dar ar fi prea mult, pentru moment, de a o cere dela Rusia.

Cu distinsă salutare.

Paris, Ianuar 1900.

Camil Flammarion.

Cu alte cuvinte: biserica și știința rusească au observat adevărul. Dar nu au cutezat să-l urmeze în realitate. Cauza?

În limba fizicianilor am numi-o: vis inertiae. În limba eclesiastică se numește: tradiție, predanie, obicei.

Gavril Todica.

La drum

Frogment din „Poemul Războiului”*)

*Sen 'ntinde șirul munților,
Subt cerul larg deschis.
In zare, crește soarele
Iar noi privim, ca'n vis,
Cum serpuiesc cărările
Din munți, către hotar;
Pășim ca 'ntr'o Biserică,
Incet, înspre altar.
Pătrunde-ne smerenia
In suflet și în gând;
Ne arde dorul inima
S'ajungem mai curând.*

*. . . Și iată calea dorului,
Ajunsă-i, într'un loc:
Priveliștea hotarului
Ne rade cu noroc.
Comanda căpitanului
Ne-oprește 'n scurt popas;
Puternic sună glasul lui:
— „Băieți, e sfântul ceas
„Să trecem creasta munților,
„Așa, cum au trecut
„Oștirile străbunilor
„Cu Domnul lor temut.
„Tresare din mormîntul lui
„Stăvîitul Căpitan,
„Mihai, Craiul Ardealului,
„Ucis de braț dușman.
„Să facem cinste morților,
„Cât sîntem încă vii;
„Pe urmele strămoșilor
„Să 'naintăm, copii!”*

* * *

*. . . Se 'nșiră piramidele
De puști. Noi, la pămînt,
Cu ochii 'n lacrimi, sărutăm
Hotarul țării, sfânt.
O rugă spune preotul
Iar noi ne închinăm:
— „Ne-ajute Maica-Precista
„Pe frați să-i răzbuim.”*

*Mai sus se urcă soarele
Și cerul e senin
Cu glas de taină, freamătă
Pădurea de anin.
Cât ni-i de plină inima,
O vorbă nu rostim;
Din nou încercăm armele.
Și iar la drum pornim . . .*

1916.

*) Din volumul „Chemări de buciur”.

I. Constantinescu-Delabala.

Aspecte din literatura maghiară din Ardeal (1918—1928)

(Urmare)

Reményik este socotit azi drept un vates al destinului maghiar, „poetul profet” al Ardealului, cum îl numește episcopul Makkai¹. Bogata activitate literară a lui Reményik, începută încă înainte de războiu, se desfășoară în toată amploarea ei dela 1918 încoace. Ea se cristalizează în următoarele volume de versuri, apărute în anii 1920—27: *Csak így...* (*Numai așa...*), *Fagyöngyök* (*Văscuri*), *Vadvizek zugása* (*Uiet de ape sălbatece*), *A műhelyből* (*Din atelier*), *Egy eszme indul...* (*Un gând pornește...*), *Atlantisz harangos* (*Clopotele Atlantidei*), *Két fény között* (*Intre două lumini*).

Reményik este dintre poeții care au o credință adâncă în misiunea sacră a poeziei. Preocuparea fundamentală a poetului, repetată în variate simboluri este ideea sacrificiului, a negației aproape pătimase a artei pentru artă, o voluptate a modestiei, accentuarea sensului sacerdotal al poeziei. Rând pe rând arta este comparată cu pâinea de toate zilele, cu stavilarul care zăgăzuind furia valurilor, îngăduie țărurilor înflorite să se răsfete în bătaia soarelui, cu piatra necunoscută pierdută în zid, cu plugul, la care nimeni nu se mai gândește privind belșugul holdelor.

Poezia lui Reményik aduce astfel o puternică reacțiune împotriva egotismului bolnăvicios din literatura deceniilor din urmă. Și aceasta este unul din marile merite ale ei.

Pe de altă parte, ea înregistrează cu sensibilitatea unui seismograf toate mișcările sufletului unguresc contemporan. Incepând cu reminiscențele din războiu, cu acel *Spre Marea moartă* (compania de soldați în marș spre moartea sigură, fără nădejdea biruinții...), cu duiosul *In refugiu*, scris în Septembrie 1916 sub impresia intrării armatei române în Ardeal, sau cu acel *Cântec ostășesc* în a cărui cadență obosită freamătă parcă presimțirea înfrângerii inevitabile — și până la acceptarea amară a sentinței istoriei, toate fazele prefacerilor din Ardealul nou își găsesc ecoul în versurile lui Reményik.

Poetul ardelean reînvie parcă tradiția poeziei alegorice din anii ce au urmat înfrângerii maghiare din 1849. Versurile lui naționaliste n'au, desigur, patosul tragic al poeziilor lui Vörösmarty și Vajda (cu acesta din urmă Reményik se socotește înrudit), n'au amploarea alegoriilor lui Tompa, nici viziunile biblice din marile poeme ale lui Arany; momentul politic de actualitate locală, ca de pildă în *Când nu vom mai avea școli...*, *Mâna întinsă și retrasă*², nu e proiectat totdeauna pe un plan superior de generalitate, structura unora din versuri se reazimă pe un *fragment de idee*, desvoltat apoi cu o îngrădire logică din care lipsește tocmai indefinibila rezonanță a personalității.

Dar acestea nu sunt decât rare și neînsem-

nate momente de oboselă ale unui gânditor în veșnică tensiune. În general, ideea cu infinite ramificații, disprețuind însă orice element de decor verbal și căutând totdeauna expresia de cea mai ascetică simplitate, izbuțește să găsească zeci și zeci de forme noi pentru ingenioasa parafrază a aspectelor vieții spirituale ungurești.

Un îndemn de îmbărbătare se desprinde cu hotărîre din această poezie a lui Reményik: Pozițiile pierdute prin războiu, trebuie recâștigate prin bătăliile culturii. Condeii și penelul vor fi sabie și lancea în acest nou războiu, purtat »pe pământul robît, sub cer neîndurător«. Izbânda adevărată va fi de partea aceluia care va birui în această luptă a spiritului. De aceea poetul pe care Clujul și Someșul cu zăbranicul munților Gilăului dinspre Apus l-au oprit pentru totdeauna aici, acasă, cheamă pe Ungurii de pe plaiurile noastre să se legătuiască prin străbunul jurământ păgân că nu vor părăsi Ardealul niciodată.

Pentru sufletul de anahoret al lui Reményik dragostea nu există decât în forma subtilelor corespondențe dintre două suflete de artiști. Poetul și femeea sunt din aceeași rasă și au sufletul la fel: fragil, înfiorat de taine și irațional. Același sens etic însufletește și natura din poeziile lui Reményik, — natură aspră, majestuoasă, învăluită în hlamidă de neguri, dușmană omului impur. Evlavia severă a poetului găsește admirabile înțelesuri ascunse în această natură tragică de munte.

Reményik a dăruit literaturii ungurești minunate traduceri din Reiner Maria Rilke (*Stundenbuch*), care incontestabil a contribuit întrucâtva la formarea poetului ardelean.

Asemănător cu Reményik, în multe privințe, este *Oscar Bard*, al cărui volum: *Mi less velünk?* (*Ce va fi de noi?*), este un semn de întrebare pe marginea actualității.

Ca și Reményik, doctorul de circumscripție din părțile Clujului, este un poet gânditor. Dar pe când nervura subtilă a simbolismului lui Reményik, se împletește în jurul ideii naționale, în jurul ardenismului unguresc, gândirea mai pozitivă, mai raționalistă a lui Bard caută orizonturi mai largi. În soarta Ardealului el vede o răsfrângere a istoriei contemporane, experiențele mediului în care trăiește, capătă semnificații de universalitate. Poezia lui Bard este poezia problemelor contemporaneității desamăgite de război și de urmările lui. Ca o trenă fatală îl urmărește amintirea catastrofei care a secătuit toată vloga, tot elanul generației poetului, pe care a prefăcut-o într-o masă obosită, inertă — îndoelnic material pentru realizări viitoare. Toate credințele s'au năruit. Parisul visurilor tinereții a osândit pe Barbusse și Romain Rolland. Dar Bard nu se oprește aici. Puternicul simț social, susținut de dialectica programatică a omului de știință și credința pasionată în eterna finalitate biologică și socială, îl poartă spre găsirea unui sens nou și bun al vieții. Descurajantului relativism moral opune patetica

¹ Ziarul Ellenzék, No. din 17 Febr. 1924.

² Versuri adresate poetului Lucian Blaga, cu ocazia reprezentării misterului »Zamolxe« pe scena teatrului maghiar din Cluj. Poetul maghiar ar întinde mâna tovarășului român: »Sufletele lor sunt înfrățite«. Dar se răsângăște, între ei doi este o prăpăstie: »Destinul învingătorului, destinul celui învins«...

afirmare a voinței de a trăi, a credinței în viitor. E un ciclu închis și simetric acest volum în care teza, motivul intelectual abundă. Prețuite pentru fondul lor de adâncă generozitate sufletească (un impresionant document de solidaritate a poezilor în păstrarea omenescului etern pe deasupra oricăror adversități naționale, este poezia »Eterna mișune«, adresată poetului Lucian Blaga), — versurile lui Bard păcătuiesc prin exces de retorism, prin asperități de limbă și prin numeroase reminiscențe din Ady.

Deosebit de personală este poezia dură, chînită, cu repezi zvăcniri de lumini rebrandtiane a lui *Ladislau Tompa*, care a publicat trei volume de versuri: *Erdély hegyei közt* (Intre coline ardelenene), *Éjszaki szél* (Vânt de nord) și *Ne félj* (Nu te teme). Regretul tinereții apuse, — poetul a debutat la vârsta de aproape patruzeci de ani, — monotonia robotului zadarnic, a singurătății, care sporește cu fiecare zi, cumpănirea desamăgirilor unei vieți fără zări deschise spre fericire: aceste sunt motivele principale ale poeziei robuste a poetului din Odorhei. Pasteluri de toamnă tragică și mohorîță întregesc pesimismul viguros al acestei poezii, din care se desprinde o adâncă iubire de neam.

Alături de Tompa este locul să amintim pe *Alexandru Aron Farczádi* în ale cărui versuri aspre (*Versek*, *Versuri* și *Fenyő a Hargitán*, *Bradul de pe Harghita*) mocnește revolta surdă a învinsului, dragostea amară pentru glie și credința înversunată a celui care se știe coborîtor din neamul Hunilor.

Tot în Odorheiu trăiește și profesorul *Gregoria Finta*, care a publicat și el două volume de versuri: *A fák* (Copacii) și *Pacsirtaszó* (Cântec de ciocărlie). Inclinațiile sufletești îl cheamă mai mult spre aspectele blânde ale naturii, spre contemplațiunea ușoară, de suprafață. Influența lui Reményik însă, se pare, și, poate, și a lui Tompa, îl atrag uneori și pe el spre poezia de îndemnuri naționale, spre căutarea unei vocațiuni culturale mesianice a poporului său, atitudini nu îndestul de susținute pentru a-l feri de retorismul naiv și programatic.

Aici trebuie să vorbim și despre volumul lui *Zoltán Finta* (*Bort, buzăt, békességet, Vin, grâu și pace*). O boltă de plumb închide orizonturile poeziei lui Finta. Fondul ei este țesut din oboseală de viață, renunțare, monotonie, absență, — elemente care-i dau o notă de distinctă singularizare în viața literară ardeleană, și căroră arta verbală — variații monochrome — le imprumută o expresivitate particulară.

O intensă și bogată emotivitate aduce poezia preotului reformat din Lugoj, *Ștefan Szombati Szabó*, a cărui nume este binecunoscut și înainte de 1918. În cele două volume ale sale: *Életem* (Viața mea) și *Lavinák éneke* (Cântecul lavinelor), Szabó surprinde mai ales prin colorata și generoasa abundență a lirismului, prin varietatea aspectelor de viață. Plecând dela amintirea elegiacă a pusteii maghiare cu farmecul vieții rustice (poetul s'a născut și a copilărit în *Dobriștin*), poezia lui Szabó aduce echouri din drumuri depărtate pe unde l-au purtat sorții războiului, laudele unei iubiri orientale, legate de un popas din Hertegovina, apoi accente de revoltă, de descurajare, de împăcațiuni vehemente pe cari i le dictează pierderea războiului, și în sfârșit biblice parabole prin care poetul

caută să însufle poporului său încrederea în sine. Talent multiplu, Szabó este încă în formațiune; urmele lui Ady sunt vizibile la tot pasul, linia gândului e înneacă de horbota adjectivelor. Oricum însă, Szabó este cel mai liric dintre poezii ardeleni și printre rarii cântăreți ai dragostei.

Printre acești puțini trubaduri trebuie să amintim și pe *Géza Jakab*, pentru acel volum de cântece intitulat *Álmodik a gyopár* (*Floarea reginei vișază*), plin de frăgezime de tinerete și curățenie, și pe *Adalbert Maksay*, (*A csend dalai*, *Cântecele liniștii*), din care reținem, totuși, mai de grabă, câteva meditațiuni cu caracter religios dintr'un drum de peste Ocean.

Mai mult activitatea de animator și organizator cultural ține la suprafață numele lui *I. ty Walter*, ale cărui versuri din volumele *Vágyaim* (*Dorurile mele*), *Izenet a világnak* (*Vestire*) și *Enekel a jóság* (*Cântă bunătatea*), sunt luminoase și armonioase dar livrești și prea estompate intermezo-uri din viața unui intelectual cu multă distincțiune sufletească.

Un aport însemnat pentru literatura ardeleană aduce activitatea multilaterală a eminentilor gazetari *Emeric Kádár* și *Ernest Ligeti*.

Kádár, stabilit în Ardeal din 1918, este un interesant tip al intelectualului evreu-maghiar, venit din Ungaria și căutând să concilieze o tradiție radicalistă, deprinsă în școala lui Jászai, cu aspirațiile politice minoritare ardelenene. Luptând astfel pe două fronturi, contestat adesea de cei care se cred singurii depozitari autorizați ai sufletului ardelean, în versurile sale din volumul *Bujdosó ének* (*Cântecul pribagului*), Kádár înfățișează cu o prestigioasă virtuozitate a formei zbuciumul de Ahasver în căutarea unei noi patrii.

Descinzând din Oradea, metropolă literară în miniatură pe vremuri, unde s'a înjghebat grupul moderniştilor, Holnap (Măine), de unde a plecat dramaturgul Biró, poezii Ady și Ernőd, Ligeti a adus în noua literatură ardeleană urbanismul celui cenanclu literar. Melancolia decadentă, cu ușoară adiere de romantism, din volumul adolescenței, *Magányosan ezer tavass közt* (*Singur între mii de primăveri*), se prelungește, ca tonalitate fundamentală, și în a doua culegere de versuri, *Én jót akartam...* (*Eu am vrut binele...*) care se distinge mai ales prin metrica sprintenă și muzicală. Această însușire o găsim dusă până jonglerie în versurile poetului timișorean, *Carol Endre* (*Az ember, aki járva jár, Omul care umblând va umbla*), ale cărui jucăușe aliterații și onomatopei, brodate grațios pe cochetații cu ideea morții, amintesc sclipitoarea artă a lui Babits.

O veche și apreciată cunoștință a literaturii ardelenene este și *Béla Serestély* slujbaş modest într'un orașel bănățean. Pe Serestély curiozitatea și nostalgia de autodidact îl plimbă prin lecturile cele mai variate: poezii indici, greci și finlandezi care toți lasă urme superficiale în versurile lui ușoare, pleonastice, sonore, închinare mai ales cultului familiei. Serestély a publicat două volume: *Zeniten* (*La Zenit*) și *Örökrestély* (*Misterul etern*).

Un capitol aparte merită poezia feminină a Ardealului, reprezentată prin *Elisabeta Krüzselyi*,

Maria Berde, Maria Ady, Ema Nagy și Elisabeta Kövér.

Talentul cel mai remarcabil este fără îndoială *Maria Berde*, cunoscută în Ardeal mai mult ca prozatoare, deși intrarea în literatură și-a făcut-o cu un volum de versuri (*Versék*), apărut încă în 1912 în Budapesta. Versurile ei risipite prin toate revistele ardeleni de la 1918 încoace n'au fost înmănușiate în volum decât în 1928. Volumul acesta, intitulat *Seherzade himnusa (Imnul Seherzadei)*, este rodul matur al unei alese sensibilități și culturi artistice. Poezia Mariei Berde se înrădăcește într'un conservativism nobil ce străbate prin toată țesătura modernă a expresiei. Elegiile sale evocă teme știute: Amintirea părintelui (umanist rătăcit într'un sat ardelean și înlăunțit acolo de dragostea pentru turma risipită), un normânt ostășesc, care închide toate nădejtile copilăriei, colțuri din orașul întâiilor visuri (Aiudul), căminul părintesc cu miros de levănțică... Dar armonia minoră a acestor elegii ca și acele reflexe de neliniști adânci și tristeți ale sufletului femeesc, cuceresc prin sinceritatea lor adâncă și prin rara limpiditate a expresiei. Berde a tradus și ea Luceafărul lui Eminescu cu multă înțelegere și pătrundere.

Elisabeta Krüzselyi este autoarea unui frumos volum de versuri intitulat: *Cu lira fără glas (Hangtalan lírán)*. Titlul acesta închide tragedia unei vieți: Autoarea e surdă și amenințată să-și piardă vederea. Versurile ei sunt reflexe din această lume, opacă a tăcerii nesfârșite. Destinul biblicului Lazar e variat în mișcătoarele accente din versurile Elisabetei Krüzselyi, din care totuși, nu revolta desnădăjtită a desmoșteniților răsună ca motiv principal, ci resemnata acceptare a hotărârilor cereștii, solidaritatea cu cei încercați de suferințe și grațitudinea pentru dovezile de bunătate a acelor care, prin darurile inimii lor știu să aline cât de puțin durerea sufletească a acestor exilați ai luminii și cântecului...

Volumul *Mariiei Ady (En az őszben járok... Am intrat în toamnă...)*, instituitoare într'un sat din Sălaj, cuprinde file din ziarul unei vieți umile de robot și de sacrificiu. Un autobiografism prea concret — sincer, dar prozaic — caracterizează versurile ei închinare amintirii soțului pierdut în război, mirajului vieții luminoase de altă dată, ispitei chinuitoare a unei dragoste târzii, jertfită pe altarul datoriei și a griiei pentru copii. O singură dată sufletul hărțuit al poetei se înalță peste orizontul năcazurilor și triumfurilor cotidiene: într'o adâncă poezie în care-și dibuește înrudirea spirituală și destinul comun cu marele Andrei Ady.

De *Ema Nagy* numai întâmplarea a adus-o în Ardeal și numai pentru câțiva ani. Prinsă în mișcarea literară din Târgu-Mureș, din jurul revistei *Zord Idő* a lui Coloman Osváth, Ema Nagy și-a înscris numele printre inițiatorii vieții literare de aici prin volumul ei de versuri *A Verséim (Versurile mele)*, apărut în 1920. Setea pătimașă de viață, de dragoste, durerea sănătoasă a unui suflet tânăr din poezia ei ditirambică, crudă, cu stângăcii de începător, aduceau o undă de înviorare în anii aceia de letargie și desorientare. Se pare că, deși statornică de ani de zile în Ungaria, sufletul poetei a rămas, totuși, legat de Ardeal.

Elisabeta Kövér, în două volume, *Versék (Versuri)*, și *Magamban (Singură)*, ne dă o serie de miniaturi: aforisme convenționale, crâmpie de paste slefuite cu grijă, note admirative dintr'un drum în Italia; — toate însă lipsite de relieful și sugestivitatea unei personalități ce le-ar putea ridica la nivelul artei.

*

Versul liber. Deschidem acum un capitol pentru versul liber ai cărui reprezentanți au adus o atmosferă de noutate netăgăduită în literatura ardeleană. Urmând să vorbim de Ion Bartaliș, Eugen Szentimrei, Ludovic Sipos, Dominic Sipos, Eugen Dsida și Ivan Ormos, facem de pe acum constatarea că apropierea acestor nume nu e cerută numai de întâlnirea lor în forma aceluiași vers, ci de afinități mai adânci și mai esențiale, de căutarea acelorași nemărginiri cosmice, a aceluiași sens de vagă intuire a universalității panteiste a vieții care nu numai justifică, dar cere chiar forma liberă. a versului.

Ion Bartaliș s'a făcut cunoscut prin câteva versuri publicate în revista *Nyugat*, încă în timpul războiului, pe vremea când revista aceasta de avangardă, ieșită biruitoare din dârzele lupte literare, adunase în jurul ei cele mai viguroase talente ale literaturii maghiare moderne. Un debut în asemenea îngrejurări era oarecum riscant. Totuși, Bartaliș s'a impus cu acea simplitate a noutății care dezarmează orice comparație, orice etichetare. Tânărul absolvent al școlii normale din Cluj aducea în versurile sale largă respirație a peisagiilor câmpenești, grația mlădioasă a tinereții, un amestec încântător de adorație panteistă a naturii cu vaga tristeță a adolescenței în care se ascundea și o doză de fină și capricioasă autoironie.

Au trebuit să treacă totuși zece ani, până să apară în sfârșit — în 1926 — volumul *Hajh, rózsafa... (O trandafir...)* care adâncește și întregește personalitatea poetului prin adaogirea celor trei popasuri din acest deceniu: războiul apoi lunile de teroare din Budapesta pe care poetul le-a traversat — și întoarcerea împăcată la viața delată în Ardeal.

Bartaliș a trăit războiul și l-a redat în versurile sale abrupte cu o putere, poate unică în literatura maghiară contemporană. Versurile acestea au fost comparate cu poezia lui Vörösmarty și Ady. E o exagerare care se cere rectificată prin stabilirea unor deosebiri fundamentale. Vörösmarty n'a renunțat la construcția cu linii sigure nici în faimoasele rapsodii *Vén cigány (Țigan bătrân)* și *Emberék (Oamenii)*, inspirate de dezastrul unghuresc din 1849, iar Ady, socotit de atâtea ori obscur, ajuns în culmea maturității artistice, la capătul tuturor experiențelor și credințelor unei vieți, a scris, pe marginea războiului, cele mai frumoase versuri ale sale care-și împrumută biblica lor luciditate din împlinirea unei fatalități profețite zadarnic o viață întreagă, din deprinderea cu viziunea eternității de dincolo de viață.

Fără cu poezia iluminată a lui Ady, Bartaliș apare strivit de război, strivit aproape fizic, până la neputința de a-și articula gândurile și înnebunit, aproape, de viziunea prăpastiei în care maghiarimea s'a prăbușit.

Ceeace trebuie reținut pentru Bartalis din aceas'ă confruntare sumară este așa dar tocmai acel vuet surd al actualității trăite cu chinuitoare acuitate, cu toate fibrele sufletului și ale trupului, acel haotic unanimitate al contemporanității. Pentru Ady, care a trăit evenimentele catastrofei anticipat, prin extraordinara putere a intuiției rezervată puținilor aleși, războiul este oarecum o realitate depășită, privită de dincolo de hotarele prezentului.

Poezia lui Ady este eternă prin împărtășirea ei cu veșnicia soartei umane la care în totdeauna această poezie se raportează, cu care ea nu pierde nici odată strânsa aderență, oricât de național și actual ar fi — cum este uneori — acordul ei inițial, notațiile lui Bartalis — tulbure și strident material pentru artă, informă îngrămădire de vedenii apocaliptice ce nu încap în nici o formulă, sunt cel mai zguduitor document uman al unei epoci.

În liniștea vieții dela țară, poetul își regăsește echilibrul sufletesc. Împărtășind viața țăranilor din Coșeiu, un sat în apropierea Dejului, arând semănând, culegând deavalma cu ei, poetul se îmbată de mireasma tare a pământului. Versurile lui din ultimul ciclu sunt grele de armonia cosmică a unui suflet care a pătruns, prin simplitate, în inima lucrurilor. Fără îndoială, Bartalis, căruia i-s'a reproșat de atâtea ori incultura artistică, este alături de Aprily și Reményik una din culmile poeziei ardelene și unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai versului liber în toată literatura maghiară.

În versurile lui *Eugen Szentimrei*, *Nyári delután Egeresen* (*După amiază de vară în Aghires*), se văd multe urme din poeziile lui Walt Whitman. Universalismul lor e rece și intelectual, proclamarea egemoniei spiritualității e retorică, din îndemnurile de solidarizare umană, cu toate alegoriile în care se ascund, apare raționalismul organizatorului care este Szentimrei, și totuși, versurile lui trăiesc din plin, prin energia ritmului amplu și sonor, prin senzația de activism puternic care le animă.

Ludovic Olosz a publicat două volume de versuri: *Gladiator arc Fața gladiatorului* și *Egő csolnokon*. (*În barca aprinsă*). Olosz e un suflet torturat, cu gândirea ancorată în toate întrebările și îndoelile vremii, urmărind cu o sensibilitate fină până la neurastenie tresăturile tainice ale naturii, dar purtând în același timp o mască severă de impasibilitate. Trebuie să sapi adânc în versurile acestea de piatră ca să dai de izvorul clocotitor al sentimentului, de acea vâlvătaie interioară care se mistuie înainte de a ajunge la suprafața expresiei. Poezia lui Olosz are o viață ascunsă și originalitatea ei constă tocmai în paradoxalul raport dintre această pătimașă viață intimă și forma statuară, lipsită de muzicalitate a versului. Ea îți dă astfel impresia unui joc de flăcări ce se consumă într-o carapace de gheață. E, poate, ceva artificial în aceste spovedanii, smulse oarecum cu forța și însoțite par'că de un gest de protestare, dar e, fără îndoială, și un înțeles de forță bărbătească și o noutate, cum rar se întâlnește în lirica ardeleană.

Cele câteva versuri ale nuvelistului *Dominic Sipos*, adunate în broșura, intitulată postum, *Vágtat a halál* (*Galopul morții*), sunt printre cele mai adânci și mai sincere confesiuni din poezia ardeleană. Viziunea morții se proiectează cu o sfâșie-

toare claritate în nopțile de insomnie ale poetului chinuit de obsesia întrebărilor fără răspuns cu care e asaltată taina opacă a destinului, iar grija pentru cei ce vor rămânea orfani, dă poeziilor lui Sipos o profundă rezonanță umană.

Ormos și *Dsida* sunt în plină desvoltare.

Cel dintâi a scris trei volume; *Ólélés dult földön* (*Imbrățisare pe pământul pastuit*), *Ókrökkel és csil-lagokkal* (*Cu boi și stele*), *Esti társ* (*Tovarăs de seară*) și arată oarecare înrudiri cu Bartalis; poemele lui cosmice, cântând plutirile molafece de neguri și umbre uriașe ale toamnei, nelămuritul susur din pădurile scufundate în nopțe, au o armonie tristă — tristeța tinereții — și prin aceasta se deosebesc de panteismul senin al poeziilor lui Bartalis cu subiecte asemănătoare.

Cel de al doilea e la întâiul volum *Leselkedő magány*, (*Singurătatea mă pândeste*), e sceptic și monoton; în privința laconismului formei se aseamănă cu Olosz.

*

Am lăsat la urmă poezia cu tendințe sociale pronunțate: Versurile religioase, pline de optimism robust ale preotului sătmărean, *Carol Pakocs* (*Forró szavak*, *Cuvinte fierbinți* și *Lélekország*, *Patria sufletului*), care în poeme lungi și de factură convențională cântă sfینtenia chemării preoțești, misiunea socială a bisericii, triumful învățăturilor morale — și poezia socialistă a lui *Alexandru Kibédi* (*Tengerszűgás*, *Viuet de mare*) în care motivele luate din frământările muncitorești, sunt colorate de mistica pământului ardelean.

*

Traducerile. Am amintit mai sus, în trecăt, opera de traducători ale câtorva poeți ca Aprily, Reményik și Berde. Se cuvine să complectăm seria aceasta, amintind pe *Ludovic Nagy de Dálnok*, care a tradus din *Verlaine* (*Sagesse*) și *Paul Gerdaldy* (*Tei et moi*), pe *Eugen Jakab* cu traduceri sale din *Lafontanie*, pe *Ștefan Szombati Szabó* și *Ioan Barna* cu câte o antologie japoneză, talentul de uimitoare versatilitate lingvistică a lui *Zoltán Franyó*, căruia literatura maghiară îi datorește o mulțime de traduceri în proză și versuri, încă înainte de război. În cele două reviste ale lui, *Geniusz* și *Uj Geniusz*, Franyó face o adevărată risipă de talent și abilitate de versuitor poliglot, traducând din ungurește pe nemțește din poezii unguri, din Petőfi și Ady, mai ales, apoi în ungurește din literaturile orientale: arabă, persană, indică, chineză, — din franțuzește (*Verlaine*, *Bandelaire*), din nemțește (fragmente din *Faust*). E de regretat numai că din această profuziune de minunate însușiri de interpret, nu s'au încheat decât două volume: *Hindu erotika* (*Erotica indică*) și o antologie din *Baudelaire* (*Versek a „Les fleurs du mal”-ból*).

Orientalistul *Andrei Antalfy* traduce și el, rar, dar cu o savantă îngrijire a formei, din poezia arabă și persană.

E de înțeles că mai mult decât traduceri din literaturile orientale sau cele din occident, ne interesează talmăcirile din poezia română.

Literatura ungurească e bogată în traduceri. N'am putea să spunem cu toate acestea că pentru manifestățiunile sufletului românesc ar fi dovedit mai de demult un interes deosebit. Vom menționa

totuși, aceste traduceri, chiar dacă ele ies din limitele lucrării de față, pentru interesul lor din punctul de vedere al raporturilor culturale româno-maghiare.

Atenția traducătorilor maghrari s'a îndreptat, la început, mai mult spre poezia poporană, ceea ce trebuie pus în legătură cu marele interes pentru sufletul poporan, stârnit pe la mijlocul veacului trecut, cu deosebire în urma culegerilor lui *Ion Erdélyi* (1814—1869) și *Ion Kriza* (1811—1875), culegeri îndrumate, în parte, de societatea literară Kisfşludy din capitala Ungariei.

Ne mărginim să înșirăm numai traduceri apărute în volum. Iată-le:

Carol Ács: Vtrágok az oláh népköltészet mezejéről (Flori din câmpia poeziei române) Budapesta, 1858, și *Még három népballada (Încă trei balade românești)* Budapesta, 1871.

Gregoriu Moldovan: Român népdalok és balladák (Cântece și balade românești), Cluj, 1872.

Traducerile lui *Gheorghe Ember, Iulian Grozescu* și *Iosif Vulcan* în *Hazai Népköltészet tára (Colecția de poezii populare din țară)*, îngrijită de Societatea Kisfaludy, Budapesta, 1881.

Petre Dulfu: Alexandri Vazul működése a román irodalom terén (Activitatea lui Vasile Alexandri în literatura română), Cluj, 1881 (teză de doctorat, cuprinzând în anexă 12 traduceri).

Carol Révai: Coşbuc György költeményei (Poesiile lui G. Coşbuc), Budapesta 1905 și *Román költőkből (Din poezii români)*, Baia-Mare, 1909.

Să mai spunem că cele mai multe din aceste traduceri nu dau nici măcar cu aproximație nimic din frăgezimea poeziei noastre populare, că chiar la Révai, cel mai norocos dintre talmăcitorii a căror nume e azi cu desăvârșire uitat, ritmul ropofitor al lui Coşbuc nu-și găsește echivalentul, că în traducerea baladei „Trei doamne și toți trei“, de pildă, traducătorul confundând *támpla* din versul „Și-și duse pumnii străși la támpa“ cu *templu*, redă versul românesc astfel: „Și c'un țipet crâncen se repezi la biserică“¹? Ce a putut pătrunde din gândirea și simțirea românească în conștiința literară maghiară prin asemenea traduceri? Nimic, sau, poate, mai puțin decât atâta.

Cu atât mai mare este meritul traducătorilor de după războiu. Dacă cei de mai înainte, excursioniști plecați la drum întru descoperirea „caracteristicului“ etnic, se întorceau, în lipsă de pregătire și talent, fără rezultat, preocuparea exploratorilor de după războiu a fost de a găsi sufletul generației de azi a României, oglindit în poezia actualității spre care se pot întinde mai ușor punți de corespundențe și afinități — întâia condiție, ni se pare, a unei depline înțelegeri.

Vom aminti volumele de traduceri de după 1918, tot în ordinea apariției lor:

Alexandru Keresztury: Uj román költők anthológiája (Antologia nouilor poezii români), Oradea-Mare 1922.

Teodor Fekete: Szerelmes kert. Modern román köl-

tők anthológiája (Grădina dragostei. Antologia poezilor români moderni), Arad, 1924.

Piroska Kiss: Átültetett virágok. Fordítások román költők verseiből (Flori răsădite. Traduceri din versurile poezilor români).

Műfordítások román költőkből (Traduceri poezii români), antologie întocmită de *Árpád Bitay* (Cluj, 1928), căutând să înfățișeze momentele culminante din evoluția poeziei române, începând cu poezia poporană, iar, din poezia cultă cu Iancu Văcărescu și trecând prin Alecsandri, Eminescu, Vlahuță, Cosbuc, Carmen Sylva, Iosif, Iorga, Goga, C. Paulescu, Eftimiu, Macedonski, Petică până la generația nouă, reprezentată prin Codreanu, Minulescu, Crainic, Stamatiad, Minulescu, Isac, Botez, Argezi, Maniu, Blaga, Cotruș.

Găsim în această antologie întocmită cu competența — nu e vina redactorului, dar e de regretat că lipsesc din ea Alexandrescu, D. Zamfirescu, Cerna, Nanu, C. Moldoveanu, Gregorian, Pillat, Bacovia, Bucuță, Topârceanu, — alături de traducătorii pomeniți mai sus pe *Bágyai, Martin Pálffy, Géza Kacziányi* din generația mai veche, pe *Ladislav Göbl, Bitay, Kádár, Aprily, Berde* și *Franyó* din generația de azi.

Doi din aceștia din urmă cred că ne rezervă bucuria de a vedea în curând în vesmântul graiului unguresc, într'o formă care se va ridica pe deasupra utilității etice a apropierii culturale, două comori ale sufletului românesc: Kádár, care pregătește o antologie din baladele noastre și Franyó, dela care se așteaptă traducerea lui Eminescu, „senza rompere tutta sua dolcezza e armonia“ — primejdie de care Dante se teme, când era vorba de traduceri, pe care însă noi o vedem înlăturată în cazul lui Franyó prin arta verbală bogată și mlădioasă a poetului timișorean.

Ion Chinezu

Cântec de iarnă*)

Flori albe de zăpadă să-ți crească,
Și luna să-ți ridă la fereastră.
Și sufletu-mi să te păzească.

Să-ți cinte viscolul povești în horn,
Și focul să-ți ardă visele toate.
Și 'n cupa ta, lacrimi o să-ți torn....

Iar în zori de zi, când te vei trezi,
Iubita mea, iubirea mea să te oprească
Și vremea cu tine se va opri.

*) Din volumul „Poezii“, care va apare în curând.

Emil Isac.

BULETIN BIBLIOGRAFIC VI.

Publicat de ION MUŞLEA
Bibliotecar la Biblioteca Universităţii din ClujŞTIINŢE SOCIALE. POLITICĂ. ECONOMIE
POLITICĂ. DREPT. LEGISLAŢIE.

- Budişteanu, Radu.** Un capitol nou în dreptul internaţional public şi privat: minorităţile etnice. Teză de doctorat în drept. Buc. 1928. Tip. „Voinţa“. 8° 60 p. (1097—1929).
- Codul cooperăţiei.** Comentat şi adnotat cu debateri parlamentare şi jurisprudenţele până la zi de Gh. C. Popovici şi V. I. Vasiloiu. Ediţia I. Buc. 1928. /Tip. „Lupta“. 8° VI, 826 p., 2 f. (1116—1929). Lei 400.—
- Flueras, Ion.** Discurs la mesaj. Rostit la Cameră în ziua de 18 Ianuarie 1929. Buc. /1929/. Edit. Partidului social-democrat. /Tip. „Adeverul“/. 8° 21 p., 1 f. (1085—1929).
- Goga, Octavian.** Discurs rostit asupra adresei de răspuns la mesajul Tronului în şedinţa Camerei de la 15 Ianuarie 1929. Buc. [1929]. Tip. „Indreptarea“. 8° 31 p. (1210—1929).
- Herlea, Alexandru A.** Consideraţiuni doctrinare la legea stabilizării monetare. Cluj, 1929. „Ardealul“. 8° 11 p. (1173—1929).
- Legea monetară. II. Lege privitoare la crearea Casei autonome a monopurilor regatului României.** (Publicate în „Monitorul Oficial“. Nr. 30 bis din 7 Februarie 1929). Buc. 1929. Impr. Statului. 4° 113 p. (Ministerul Finanţelor). (1145—1929).
- Lege pentru modificarea legii Camerelor de comerţ şi industrie.** Publicată în „Monitorul Oficial“ Nr. 36 din 14 Febr. 1929. Buc. 1929. Tip. „Viaţa Economică“. 8° 38 p. (1200—1929).
- Lege pentru organizarea şi administrarea pe baze comerciale a întreprinderilor şi avuţiilor publice.** (Publicată în „Monitorul Of.“ Nr. 62 din 16 Martie 1929). Buc. 1929. Impr. Statului. 8° 48 p. (Ministerul Justiţiei). (1194—1929).
- Miscarea populaţiei României în anul 1927. Mouvement naturel de la population en Roumanie pendant l'année 1927.** Cu unei tablouri statistice. Extras din „Buletinul statistic al României“ Nr. 4 din 1928. Buc. 1929. Tip. Ion C. Văcărescu. 8° 32 p. (Ministerul de Interne). (1199—1929).
- Polizu-Micuneşti, N.** Discurs rostit cu ocazia discuţiunii generale asupra proiectului de răspuns la mesajul Tronului. Şedinţa din 16 Ianuarie 1929. Buc. 1929. Tip. „Lupta“. 8° 38 p. (1120—1929).
- Teodorescu, Anibal.** Tratat de drept administrativ. Ediţiunea III-a. Buc. 1929. Tip. „Eminescu“. 8° Vol. I. 483 p. (1208—1929). Lei 440.—

INVĂŢĂMÂNT. EDUCAŢIE. MANUALE.

- Constantinescu, Al. N.** Manual de sectologie. (Combaterea sectelor din România şi istoricul lor). Pentru clasa VIII-a de seminar. Intocmit de ——. Buc. 1929. „Tipografia Capitalei“ 8° 200 p. (1135—1929). Lei 110.—
- Dare de seamă asupra nevoilor şi lipsurilor şcolilor pregătitoare de ofiţeri.** Buc. [1929]. Tip. „Geniului“. 8° p. (Ministerul de Război). (1197—1929).
- Fireza, George.** Apologetica religiunii creştine catolice. Manual pentru clasa VII. a şcoalelor secundare. Ediţia II. Lugoj, 1929. Tip. Adolf Auspitz. 8° 123 p., 2 f. (1134—1929).
- Grinţescu, Ernest.** Situaţia şcoalelor de agricultură din Ro-

mânia în anul 1926. (Situation des écoles d'agriculture de Roumanie pendant l'année 1926). Privire generală cu figuri şi tablouri statistice. Buc. 1929. Tip. F. Göbl Fiii. 4° XXXVI, 68 p., 1 f. (Ministerul Agriculturii şi domeniilor). (1157—1929).

- Ilmovici, Ştefan.** Organizarea învăţământului chimiei teoretice la Facultatea de ştiinţe din Bucureşti. Memoriu adresat consiliului profesoral al Facultăţii de ştiinţe. Buc. 1929. „Tip. Române Unite“. 8° 23 p. (1162—1929).
- Racoviţa, E. G.** Câteva norme pentru organizarea universităţilor şi a învăţământului superior. [Cluj, 1929. „Ardealul“]. 8° 12 p. (1171—1929).
- Regulamentul personalului didactic al şcoalelor secundare.** (Publicat în „Monit. Of.“ Nr. 39 din 18 Febr. 1929). Buc. 1929. Impr. Statului. 8° 131 p. (1192—1924).
- Slătineanu, Al.** Situaţia Universităţii din Iaşi. Iaşi, 1929. Viaţa Românească. 8° 14 p., 1 f. (1130—1929).
- Stoenescu, Nic. Sc.** Curs de tactică artileriei profesat la Şcoala superioară de război. Volumul I. Principii şi procedee. Buc. 1929. /Tip. „Lupta“/. 8° 488 p., 1 f. (1119—1929). Lei 200.—

MEDICINĂ

- Bogdanovici, T.** Intoxicaţia saturnină în industriile din capitală. Buc. /1929/. „Tiparul Românesc“. 8° 1 f., 56 p. (1106—1929).
- Cervinski Volf.** Consideraţiuni asupra tratamentului lupusului tuberculos prin săruri de aur (triphthal). Teză—Iaşi. Iaşi, 1929. Tip. „Goldner“. 8° 32 p. (1089—1929).
- Brănişteanu, Dumitru.** Contribuţiuni la studiul acţiunii scilarenului în insuficienţa cardiacă cronică. Teză—Iaşi. Iaşi, [1929]. „Presa bună“. 8° 72 p. (1101—1929).
- Gerard, E. şi D. Drouet.** Studii asupra unor tulburări de nutriţie. Tratamentul lor. A doua ediţie revăzută. Buc. [1929]. „Luceafărul“. 1 f., 17 p. (1215—1929).
- Halpern, Roza.** Consideraţiuni medico-legale asupra căsătoriei şi divorţului în raporturile lor cu tuberculoza şi alienaţia mintală. Teză—Iaşi. Iaşi, 1929. Tip. „Goldner“. 8° 27 p. (1088—1929).
- Indrumător pentru examinarea bolnavilor şi luarea foilor de observaţie în bolile interne.** Ediţia I-a. Buc. 1929. Tip. „Cultura“. 8° 60 p., 1 f. (Clinica III-a medicală a Facultăţii de medicină din Bucureşti. Director, Prof. Dr. Dimitrie Ionescu). (1150—1929). Lei 60.—
- Institutul de seruri şi vaccinuri „Dr. I. Cantacuzino“.** Extras din „România Medicală“ Nr. 5—1929. Buc. 1929. Tip. „Eminescu“. 8° 14 p. (1206—1929).
- Ionescu, Dimitrie.** Program analitic al cursului de semiologie medicală pentru studenţii anului al III-lea. Buc. 1929. Tip. „Cultura“. 8° 30 p. (Clinica III-a medicală a Facultăţii de medicină din Bucureşti. Director———). (1148—1929).
- Lazarovici, Vasile.** Ionoterapia cu zinc în otitele medii supurate cronice. Teză—Buc. Buc. 1929. Tip. ziarului „Universul“. 8° 33 p., 3 f. (1096—1929).
- Mârza-Rusnac, Eugenia.** Cercetări experimentale asupra eredităţii tiroidiene. Teză—Iaşi. Iaşi, 1929. „Presa bună“. 8° 100 p., 2 f. (1099—1929).
- Stătescu, Ovidiu N.** Perforaţiunile uterine prin manevrele de abort criminal din punct de vedere medico-legal

(studiu statistic). Teză—Buc. Buc. 1929. Tip. I. Co-puzeanu. 8° 36 p. (1103—1929).

Tomescu, P. Studii clinice și experimentale. Extrase. Buc. 1929. Tip. „Cultura”. 8° 117 p., 1 f. (1149—1929).

ȘTIINȚE PURE ȘI APLICATE.

Aisberg, E. Ce este radio? Șaseșprezece convorbiri despre radiofonie. Traducere din esperanto de I. Giuglea. Buc. 1929. „Tip. Române Unite”. 8° 128 p., 6 f. (1161—1929).

Bogdan, Petru. Radioactivitatea și structura materiei. Iași, 1929. /Editura Casei Școalelor/. Tip. Viața Românească. 8° 1 f., 176 p. (1132—1929). Lei 70.—

Myller, A. Rețelele lui Cebîșev și paralelismul lui Levi-Ci-vița. Privire generală asupra chestiunii. Extras din „Mathematica” Vol. I. Cluj, 1929. „Ardealul”. 8° 1 f. 48—53 p. (1175—1929).

Șiraveo Mihail și Cristescu Gheorghe. Apărarea orașelor și a populației civile contra atacurilor aero-chimice. Buc. 1929. Tip. „Eminescu”. 8° 150 p., 1 f. (1207—1929).

INDUSTRIE ȘI COMERȚ.

Constantiu, I. Negustorii și camerele de comerț. Buc. [1929]. „Tiparul Românesc”. 8° 35 p. (1107—1929).

Gavrilu, Dima I. Contribuțiuni la istoricul tutunului până la înființarea monopolului în România. Cu o prefață de I. Minea. Iași, 1929. Viața Românească. 8° 194 p., 1 f. (1132—1929).

Gologan, N, G. V. Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov. Buc. 1928. /Tip. „Lupta”/. 8° 219 p., 3 f. (1112—1929). Lei 200.—

Tatos, Ioan I. Comerț de cereale în sistemul cooperatist. Buc. 1929. Tip. „Lupta”. 8° IV, 144 p. (1128—1929).

LITERATURĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ.

Agârbiceanu, Ion. Stana. Roman. Cluj, 1929. „Ardealul”. 8° 156 p. (1167—1929). Lei 80.—

Cernea, Gheorghe. Obiceiuri de nuntă din județul Hunedoara (comunele Bârsău, Bălata). Buc. 1929. Tip. Române Unite. 8° 29 p., 1 f. (1160—1929). Lei 20.—

Eminescu, M[ihail]. Poezii. Cu o introducere de E. Lovinescu. Buc. [1929]. Editura „Ancora” /Tip. „Cartea de aur”. 8° 200 p. (1216—1929). (Biblioteca clasiceilor români). Lei 45.—

Istrati, Panait. Nerrantsula. Roman. Tradus de Theodor Buzoianu. Buc. [1929]. Tip. „Eminescu”. 8° 128 p. (1209—1929). Lei 50.—

Marinescu, George. Răsboi și pace. Roman de L. Tolstoi. Conferință ținută la Ateneul Român la 19 Dec. 1929. Extras din „Ritmul Vremii”. An. V. Nr. 2. Buc. 1929. Editura „Institutului de literatură”. /Tip. Române Unite/. 8° 24 p., 1 f. (1163—1929).

Predescu, Lucian. O controversă literară: cine e autorul poeziei Cântarea României? Cu o prefață de Ilie Bărbulescu. Iași, [1929]. „Presa bună”. 8° 16 p. (1048—1929).

Tican Rumano, Mihail. Viața albului în țara Negrilor. Jurnal de călătorie. Povestea unor aventuri. Descrieri din ținutul misterios al Africeii. Buc. 1929. Editura ziarului „Universul”. 8° 280 p. (1110—1929). Lei 60.—

Tofan, P. I. Clopotul din cetatea lui Rareș. Legendă. Cluj, [1929]. „Ardealul”. 8° 10 p. (1174—1929).

ISTORIE. GEOGRAFIE. CĂLĂTORIE. BIOGRAFII.

Dragomir, Silviu. Nicolae Bălcescu în Ardeal. Extras din Anuarul Institutului de istorie națională, Vol. V. Cluj, 1928. „Ardealul”. 8° 1 f. 34 p. (1170—1929).

Fox. Cinci zile printre leproși. (Iadul dela Lărgeanca). Cu o prefață de Drul Ygree. [Buc.] 1929. /Atelierele „Adeverul”/. 8° 49 p., 1 f. (1086—1929). Lei 20.—

Vitencu, Alexandru. Documente moldovenesti din Bucovina. Colecția Ioan Balșescul din Comarești). Extras din Anuarul LIV. al „Liceului real ortodox” din Cernăuți. Cernăuți, 1929. Tip. Mitropolitul Silvestru. 8° 129 p. (1165—1929). Lei 100.—

Vulcan, P. și M. Măldărescu. Istoricul orașului Constanța. Ediția II-a. Constanța, 1929. Tip. ziarului „Dobrogea Jună”. 8° 18 p. (1083—1928).

Ygree, Dr. Revoluția rusă. Rasputin. Țarina. Lenin. Istoria autentică după: Maurice Paléologue, Rodzianco, etc. [Buc. 1929]. Editura și atelierele „Adeverul”. 8° 195 p. (1087—1929). Lei 60.—

Zamfirolu, Romeo. Cu al 2-lea de Grăniceri în foc. Buc. 1929. Editura și tip. ziarului „Universul”. 8° 148 p. (1109—1929).

MISCELLANEE.

Baciu, Constantin I. Leturgia în la bemol major pentru cor mixt și soli. Craiova, [1929]. „Serisul Românesc”. 4° 1 f. 64 p. (864—1929)

Boteanu, I. Apărarea țării și apărarea națională din punct de vedere cultural, politic și economic. [Buc. 1929]. Tip. Șt. Marinescu. 8° 40 p. (1213—1929). Lei 30.—

Conduratu, Emil, Vasile Al. Constantinescu, Marin Varjoghie. Călăuza practică a ofițerului de stare civilă. Buc. [1929]. „Tip. Române Unite”. 8° LV, 272 p., 4 tab. (893—1929)

Creanga, G. D. Societatea Temperanța din România. Scopul și activitatea ei. Memoriul înaintat guvernului. Buc. 1929. Tip. „Lupta”. 8° 20 p. (1115—1928).

Georgescu, M. G. O acțiune criminală contra țării. Buc. 1929. Tip. Reforma Socială. 8° 159 p., 1 f. (1202—1929).

Instrucțiuni asupra aptitudinilor fizice pentru serviciul militar. Buc. 1929. Tip. ziarului „Universul”. 8° 40 p. (Ministerul de război). (1195—1929).

Ionescu E. Marin. Legea de înaintare în armată. Observațiuni și propuneri. Constanța, 1929. Tip. ziarului „Dobrogea-Nouă”. 8° 40 p. (816—929) Lei 30.—

Ionescu-Braila et P. Taraza. La Roumanie zoéconomique. Buc. 1928. Impr. „Bucovina”. 8° 57 p. (Les publications du Ministère de l'agriculture et des domaines. Direction générale zootechnique et sanitaire-vétérinaire No. 80) (1032—1929)

Legea pentru instituirea creditului județean și comunal. Publicat în „Monitorul Oficial” din 13 Aprilie 1900, cu toate modificările ce i s'au adus ulterior. Legile modificatoare ale legii creditului județean și comunal din 1912 și 1922. Publicat în M. Of. din 28 Februarie 1912 și din 16 Mai 1922. Buc. 1929. Impr. Statului. 8° 15 p., 1 f. (855—1929)

Listele electorale pentru alegerea membrilor consiliului de administrație al Camerei de comerț și de industrie din Cluj. Anul 1929. Cluj [1929]. Tip. „Lumea și Țara”. 8° 326 p., 1 f. (869—1929)

Regulamentul de administrare al fondului energiei prevăzut de art. 35 din legea energiei și publicat în Mon. Oficial No. 182 din 18 August 1928. Buc. 1929. „Curierul Judiciar”. 8° 10 p. (1065—1929)

Trușescu, N. V. Cunoștințele tehnice necesare subofițerului reangajat în artilerie. Cu 98 figuri în text. Cluj, 1929. „Cartea Românească”. 8° 1 f., 195 p., 1 f. (907—1929).

Caractere . . .

Intoarcerile spre trecut, făcute cu prisosință din prilejul serbărilor Unirii au adus pe planul agitat al actualității câțiva oameni și câteva fapte aproape îngropate în noianul trecutului. S'a vorbit ca despre un martir despre Inocenție Micu Klein, episcopul pribeag, făuritor al crezului politic al Românilor de dincoace de Carpați; s'a amintit din nou despre lupta neîmfriată a lui Simion Bărnuțiu, a lui Nicolae Bălcescu, a doctorului Rațiu. În momentul acela de reculegere sărbătorească ne-au apărut toți aceștia și alți mulți cari și-au închinat viața idealului de unitate și mărire a nației, nește uriași pe lângă cari noi, cei de astăzi, cari trăim aievea visul lor, nu suntem decât nește pigmei nevrednici.

Pentru vremurile acestea de hărțuire între pațimi, de drămuire sufletească sub loviturile unui materialism becisnic e bine să se sublinieze, pe lângă lupta lor pentru nație năzuința lor de a fi în toate împrejurările vieții, oameni de caracter. Astăzi când nimic nu se opune la împărtășirea culturii românești tuturoara, când inteligența se întâlnește pe toate căile avem nevoie de caractere mai mult decât de orice. Caracterul singur cristalizează inteligența în jurul unei personalități, el singur dă puteri pentru a lupta constructiv pentru un scop înalt. Crearea de caractere este o necesitate națională de acută actualitate.

Un mare caracter am găsit în cartea recent apărută a dlui Dr. Coriolan Suciu „Corespondența lui Ioan Maniu cu Simion Bărnuțiu”, tipărită din fondul serbărilor Unirii.

Din scrisorile nepotului Ioan Maniu, către marele său unchiu, Simion Bărnuțiu apare un model de viață luminată de spiritualitate, închinată binelui obștesc. Ioan Maniu n'a fost un conducător, un deschizător neîmfriecat de drumuri pentru nație. Rostul lui a fost cu mult mai modest, mai mărginit. El însă s'a pătruns de el în întregime și și l-a îndeplinit, cu sfințenie, până la capăt. Ochiul lui a urmărit cu grijă lupta pentru drepturile naționale care se ducea de conducătorii politici ai Ardealului, a ajutat și a luminat însuși, îndeosebi românismul din regiunea lui. El face parte din șirul intelectualilor ardeleni cari au resistat cu îndărătnicie încercărilor de maghiarizare și au păstrat și crescut conștiința națională a celor din jurul lor.

Caracterul lui se ridică însă la mărimea unei pilde și prin altceva. Sentimentele lui de recunoștință față de mamă-sa și îndeosebi față de marele său unchiu, cu ajutorul căruia a putut să-și facă o carieră sunt de o dănoșie fără pereche. Aspra limbă ardelenescă a vremii abia le poate cuprinde. Marea mângâiere a vieții lui ar

fi fost să poată răsplăti cum se cuvine pe învățatul său unchiu. Deaceea când, în drumul spre locul de naștere, viața aceluia se stinge în brațele lui, durerea nepotului nu mai are margini.

Cartea dlui Suciu întregește un caracter și desgroapă în întregime unul nou. Iată de ce ea trebuie citită cu sfințenie de generațiile tinere.

Horia Trandafir

Conferința Micii Antante, ținută în săptămâna Rusaliilor la Belgrad a fost viu comentată atât în presa celor trei țări, cât și în presa internațională. Motivul interesului trezit de ea a fost problema unei atitudini comune față de Rusia, care a fost unul din punctele discutate de miniștrii celor trei țări. La o atitudine comună nu s'a ajuns însă din simplul motiv că cele trei state au cu totul alte interese în această chestiune, atât de delicată. Deaceea s'a lăsat deplină libertate de conduită, cele trei state fiind obligate doară să se informeze reciproc de relațiile pe cari au de gând să le aibă pe viitor cu Rusia.

Cei cari au văzut în reușita sau nereușita acestui punct al conferinței dela Belgrad o problemă de „a fi sau a nu fi” a Miciei Antante, au făcut o mare greșală. Ei au uitat motivele cari stau la baza alianței celor trei țări. Problema relațiilor cu Statul Sovietic este o problemă laterală a ei, iar nu capitală.

Asupra problemei de bază a Miciei Antante: atitudinea față de Ungaria, cei trei miniștrii s'au întâlnit într'un acord desăvârșit. Chestiunea minoritară, care va fi discutată în viitoarea sesiune a Societății Națiunilor, e privită de toți cu aceiași ochi pilni de grijă pentru interesele capitale ale statelor lor, interese cari sunt aceleași. Speranțele unguerești într'o neînțelegere pe această chestiune n'au deci nici o rațiune de existență.

Dar pe lângă problema atitudinii față de Ungaria revanșardă, conferința dela Belgrad a mai adus în discuție și a rezolvit și alte probleme, cari pot fi considerate drept o nouă fază în dezvoltarea Miciei Antante. E vorba de intensificarea relațiilor economice și culturale între cele trei state. Spiritul de perfectă înțelegere și de mare interes în care a fost desfășurată această chestiune dovedește că Mica Antantă înțelege să fie nu numai o putere apărătoare, ci și creatoare a păcii. Din faza pur defenzivă ea intră în faza pozitivă. Ea înțelege să fie o chează și a progresului economic și spiritual în Europa. Iată de ce hotărârile dela Belgrad trebuie să ne umple de satisfacție.

Secțiunile literare și științifice ale Asociației s'au ținut în ziua de Sf. Constantin

și Elena ședința lor plenară anuală. Din pricina sărbătoririi dela Alba-Iulia la care alergară nu numai sutele de mii de țărani, ci și zeci de mii de intelectuali, apoi din pricina sesiunii Academiei, ședințele din acest an n'au prea fost populate. S'au citit obișnuitele rapoarte ale secțiunilor, s'au discutat unele chestii curente și s'au făcut cooptările de membri noi. Un singur gest a eșit din obișnuita scurgere monotonă a dărilor de seamă. La acest gest trebuie să ne oprim și să-l spunem tuturor, oricât s'ar împotrivi autorul lui. El este o pildă fără pereche pentru timpurile, de goană hrăpăreață după averi, prin cari trecem.

E vorba de darul de un milion lei oferit de dl dr. Iuliu Hațieganu, pentru a ajuta construirea unui institut de educație fizică a Astei. Astăzi când toată floarea intelectualității ardelenene e absorbită și — s'ar putea spune — înrăită de politică, profesorul Iuliu Hațieganu și-a oferit toată munca și toată energia ce-i rămâne după îndeplinirea exemplară a îndatoririlor didactice și profesionale, organizării și luminării multșimilor în cadrele Astei. Ziarele au subliniat cum se cuvine activitatea desfășurată de dsa în calitate de președinte al Despărțământului Cluj. Om practic, înzestrat cu un ascuțit simț al realităților, profesorul Hațiegan și-a dat bine seamă că pentru a trezi un nou val de entuziasm pentru Astra, atât în rândurile intelectualilor, cât și ale maselor, principiile de organizare, experimentate atât de fructuos în alte țări, trebuie aplicate și la noi. Pentru a găsi exemple elocvente nu trebuia să meargă prea departe, în Germania sau în America. La doi pași de noi, țara prietenă a Cehoslovaciei ne oferă neîntrecuta organizație a Sokolilor, adevărată școală de educație fizică a națiunii întregi. Infăptuirile mari nu pornesc însă la drum decât prin gesturi cari trezesc, prin elocvența lor, pe sceptici și pe indiferenți. Gestul acesta dl Hațieganu l-a făcut. Încă două-trei asemenea și idea va fi o realitate impresionantă.

Secțiunile au discutat, între altele, și problema reeditării Enciclopediei. Problema a mai venit în desbateri și altă dată. Atunci însă a stors câteva aplauze apoi a fost abandonată. De astădată însă ea a reținut interesul, a ieșit din domeniul frazelor și a intrat în cel al faptelor. Comitetul central a însărcinat pe dd Iorga și Gusti cu îngrijirea ediției a doua a Enciclopediei, considerabil mărită. Secțiunile nu puteau decât să aprobe această alegere, cea mai potrivită care se putea în starea actuală a culturii noastre.

Prin editarea Enciclopediei Astra își îndeplinește o mare datorie și face un mare serviciu culturii românești.

Studentimea clujană și serbările Unirii. — Toate categoriile nației au partici-

pat la comemorarea Unirii cu cea mai bună parte a sufletului lor. Dela 1. Decembrie 1918 n'am mai fost nici odată așa de contopiți în acelaș gând, atât de ridicați în acelaș sentiment, dela cărmuitori până la supuși, ca la 20 Mai 1929.

Bine au făcut organizatorii serbărilor că au dat, în desfășurarea lor, un loc de întâietate studențimii. Sărbătoarea dela Alba-Iulia a fost, înainte de toate, o sărbătoare a nației întregi, dar în al doilea rând ea a fost ziua cea mare a Ardealului. Era rândul nostru să arătăm, nației și lumii, cât ne-am contopit cu românismul, cât am câștigat din această contopire, cât suntem de pătrunși de țaria lui și cât de mare este dorința noastră de-al crește.

Toate acestea nu le putem arăta în măsura cuvenită fără studențime. Unitatea nu a însemnat pentru noi numai desrobire politică și socială, ea a mai însemnat — și a însemnat mai mult decât orice — desrobirea noastră spirituală. Prin ea spiritul românesc a intrat în albia destinului său. Ceeace s'a dealtfel, în toate marile discursuri dela Alba-Iulia.

Ce a însemnat pentru noi această desrobire spirituală s'a văzut din entuziasmul frenetic cu care au fost salutați cei aproape două mii de studenți cari au defilat la Alba-Iulia. Un sentiment de mândrie și de încredere în strălucirea viitorului nostru ne-a năpădit pe toți. Garda intelectuală a românismului trecea mândră la pas și atât de numeroasă, prin fața noastră...

Fără ea ar fi lipsit o puternică articulație, splendidului cortegiu. La 20 Mai 1929 nu mai eram ca la 1848, ea de atâtea alte ori înainte de Unire, numai țărani. Suntem și elită spirituală, *suntem nație întreagă*. Europa trebuia să o vadă aceasta.

Dar participarea studențimii la marea sărbătoare națională mai are și altă semnificație — pentru studențimea însăși. E pentru întâia oară dela începutul mișcărilor studențești când studențimea ia parte cu tot sufletul ei la o manifestație a întregii nații, fără de-a produce gesturi supărătoare pentru atmosfera sărbătorii. Este un fapt acesta care merită să fie subliniat.

El marehează o nouă fază în viața studențimii noastre; i-am zice, dacă nu ne-am teme de exagerare: faza constructivă. În sprijinul afirmației acesteia se rostogolește înainte-ne, cald și masiv, încă un argument. E splendidul *Almanah* scos de studențimea dela Cluj, din prilejul anului al zecelea dela Unire. El dovedește că studenții noștri încep să privească cu răgaz înapoi, înainte, în juru-le, în adâncime. Dar la *Almanah* ne vom opri de altă dată.

Red.

Adresa abonatului:

UNIVERSITÉ DE NANCY

FACULTÉS DE DROIT, MÉDECINE,
SCIENCES, LETTRES, PHARMACIE

Instituts techniques conduisant au diplôme d'ingénieur:

CHIMIQUE, ELECTROTECHNIQUE ET DE MÉCANIQUE APPLIQUÉE, AGRICOLE ET COLONIAL GÉOLOGIE APPLIQUÉE, COMMERCIAL, DENTAIRE, SÉROTHERAPIQUE, ECOLE SUPÉRIEURE DELA MÉTALLURGIE ET DE L'INDUSTRIE DES MINES, ECOLE DE BRASSERIE

Les diplomes d'Ingénieur délivrés par l'Université de Nancy sont enregistrés au Ministère de l'Instruction Publique

**Maison des Etudiants du Parc de Monbois
Restaurant Universitaire**

ETUDIANTS ETRANGERS: ENSEIGNEMENT SPECIAL DU FRANCAIS

Préparation aux Examens de l'Alliance Francaise

COURS DE L'ANNÉE SCOLAIRE: 3 NOVEMBRE — 1^{er} JUILLET

COURS DE VACANCES: 9 JUILLET — 1^{er} OCTOBRE

Diplomes d'Etudes francaises

Relations avec des Familles francaises assurées par un Comité de Patronage
Pour tous renseignements, s'adresser à l'Office de Renseignements
de l'Université, 13, Place Carnot

**Cassa de Păstrare și Banca
de Credit din Cluj Soc. An.**

Cluj, Piața Unirei No. 7.

**Capital social:
85 milioane lei**

SUCURSALE:

**DEJ, SÂNMĂRTIN,
ALBA-IULIA, TG.-
MUREȘ, ORADEA.**

**Face toate operațiunile
bancare în modul cel mai
avantajos**

**Bancă autorizată pentru
valute. - Antrepozit
lângă calea ferată.**

INSTITUTE AFILIATE:

Cassa de Păstrare din Turda-Arleş în Turda; Banca Economică și Cassa de Păstrare din jud. Alba, Atud; Banca Poporală S. A. în Huedin; Banca de Credit din Gherla S. A. în Gherla; Cassa de Păstrare din județul Odorhelu Soc. Anon. în Odorhelu; Cassa de Păstrare și Credit din Gheorghiu și jur Societate Anonimă în Reghinul-Săsesc.

„SCHMOLLPASTA“

S. A. Brașov

**Fabrică de cremă de ghet
Premiată la 30 de expoziții**